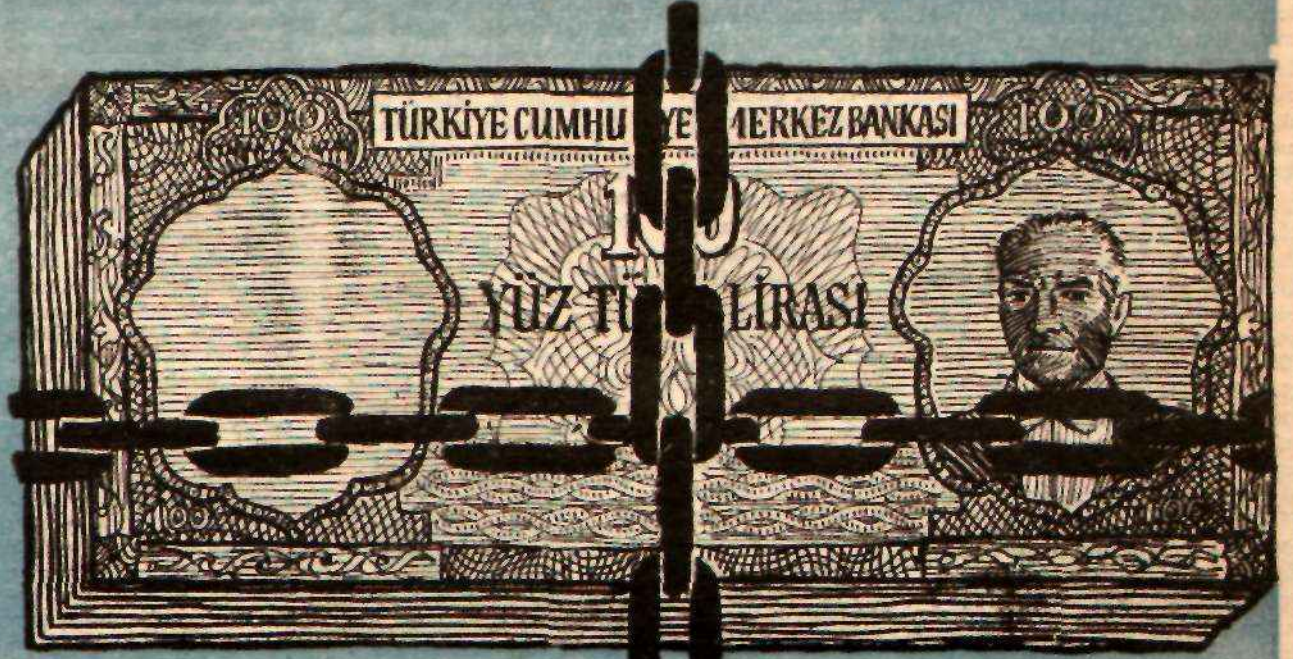

YÖN

VII. EĞİTİM
ŞÛRASINDAN
NELER
BEKLİYORUZ?

ORTA SAYFADA

Piyasa
ve
Hükûmet

Başbakan piyasayı ferahlatılabildi mi?

Nimet Arzık'a mektup

Sayın Nimet Arzık
«Tartışmaları tolerans içinde karşılırsanız» o halde benimkine de aynı toleransı gösteriniz.
Yön'ü ilk çıktığı gün büyük bir heyecan, biraz da merakla okudum ve her sayısını yine aynı şekilde okuyorum. Bir çok yazıları tasvip ettiğim halde, bir çoklarımı tasvip etmiyorum. Bu arada sizin yazılarınızı da hiç yerinde bulmuyorum. Bunu toleransınıza güvenerek, sizin deyişinize göre ta içimden gelerek söylüyorum. Yön'ün çabası nedir? Bu henüz sizin yazılarınızda belgin değil. Yön bugün Türkiye'deki fikir açığına nefes - büyük bir yardım yapma yolundadır. Bir davanın yayınıdır. Ya siz yazılarınızla hangi davanı hizmet ediyorsunuz? Tutup bir de fikirlerini ve tutumlarını görmek değiştirir gibi değiştiriveren bir günlük gazete ile karşılaşıyorsunuz. O zaman neredeydiniz? diyorsunuz. Gerçi ben 40 okuyucudan biri değilim ama o yazı serinizin Yeni Sabah gazetesine çok yaraştığına eminim.

Son Yön'ün sayfalarını karıştırdım, yazınızın nasıl sırttağın siz de göreceksiniz. Fikir yazılarıyla süslenmiş sayfaların arasında, gayesiz bir yazı. «Fikir Atatürkçülüğü ve Kelime Atatürkçülüğü», «Çarpışan İki Tez» gibi kaliteli yazılar ardından siz.

Yazılarınızdan uygun görmediğiniz pasajlar istiyorsunuz. Size bir kaç tanesini bir fikir verebilir düşüncesiyle sunuyorum. Büyük memleket davalarının arasında bunları yazmamın önemsizliğini, hiçliğini tekrar ediyorum. Hasan Saka'nın hayran elbiselerine flyonk takmaya bayılmış, pek alaturka imiş, boyu uzunmuş, dans etmeğe bayılmış, ne önemli değil mi? Ya İsmail Rüştü Aksal'nın düğünü, bir sütun Yön. İncir çekirdeğini dahi doldurmayacak bunlara neden lüzum görüyorsunuz? Rica ederim bana ne bunlardan. Gelinliği güzelmis veya deşmiş, kayın validesi Paris'ten hasır şapka almış veya almamış.

Türkiyede neler var yazılacak, neler var söylenecek. Onları yazın, onları söyleyin.

Cengiz YALÇIN
(Atom Fiziği Adepti)

Arzık'ın savunması

Okuyucuların Nimet Arzık hakkındaki yazılarını merak ve hayretle okudum. Bu yazılarla ilgili bazı sorular kafamı meşgul etme-

ğe başladı: Arzık'ın yazılarının reaksiyon doğuran tarafları neler olabilir? Bir düşüncenin ve fikrin ifadesi için neden çok imzalı yazı? Bu türlü hareketlere sevkeden saikler nelerdir? Yöne belki de imza almış bir münevverin «... boş ve bilgisiz bir kadıncağım...» şeklindeki ifadelerine kadar inmesinin ne faydaları olabilir? Herseyden evvel bir fikre veya kanaate karşı böyle hücumlar haksızlık değil midir? "

Geçmiş devrin bütün ölçülü ve ölçsüz hareketleri, bize örnek ve ibret tablolarıdır. Bunun için hangi devre ait olursa olsun, bu tablolar bizim kıymetli ölçü vasıtalarıdır. İşte bunun içindir ki, Arzık'ın «Sakıt olmayanların iç yüzü» yazıları ile onların memleket idaresindeki başarısızlık ve noksanlarının karşılığını ödeme ruh rahatlama duygularına fırsat vermeliyiz. Onları son günlerinde tanımak fırsatını bulanlar iyi bilirler ki, bu onların dünyadan götürmek istedikleri son arzuları idi. Ne gariptir ki, biz onlar için onların istediklerini istemiyoruz. Ve bu sebep bizi ideallerimizden soğutmaktadır. Üniversiteli idealist gençler ve onlarla aynı yönde buluşanlar idealizminde bağlılığı böyle bir sebep (gerçekle sebezlik) içerisinde eritmemelidir.

Nihayet şu kadarını da hatırlatalım ki, iççisi, yazarı, memuru, iktisatçısı, mühendisi ve doktoru ile hepimizi vazife yüklerimizin altında da mesuliyete çağırın ses, başarıdan değil, başarısızlıktan, çözüm bekleyen büyük memleket meselelerinin, Türk halkının dayanamaz dertlerinin sesidir. Bu asil sesi tavis politikası karanlıklarında hapsedmek, neticeye yaklaşan yol değildir.

Kemal SARAL
(Mühendis)

Arzık'a dair

Bu N. Arzık'ın karalamakta olduğu tip yazıları ile dergi içinde yeri yoktur. Bence bu bahiste okuyucudan gelen yankılara kulak vermeli. Kendisi (Arzık tolerans) mukabelesinde, ne bakımdan dergiye yakıştırılmadığını maalesef sezememiş bir halde görünüyor. Oysa ki yazılarının derginin seviyesi ve fikir karakteristiği ile alakası mevcut değil. Niçin daha hafif bir yayın organına transfer olmaz? Dikkat olunursa Tolerans isteyen yazı ile kendisinden zevk duymayan ve hatta sıkılan okuyucuları dedikodu ve yanlışlık alanına sürük-

mek istiyor. Dilerim ona uymasınlar.

Bir değer olarak kalmanız için bu gibiler kendilerini tasfiye etmelidirler. Bunu yapmazlarsa derginin saflarına niçin imkânsız olsun?

Kemal GANOK

Azcık azcık

Tolerans

Derginizin ilk sayısından bu yana her yazısını okuyor, fikirlerinizi her bakımdan benimsiyorum. Sütunlarınızda yer verdiğiniz Bayan Nimet Arzık'ın yazılarını ben de bir çokları gibi tasvihatmiyorum. Nimet hanımın «Azcık azcık tolerans» başlıklı yazısı bend biraz olsun yatıştırdı. Gayet haklı olarak biz her yazardan fikirlerimize uygun bir yazı bekleyemeyiz. Ben, kendisine bu yazısı ile biraz olsun hak verdim.

Evet Beyler «Azcık azcık tolerans»

Can KURTULUŞ

S.B.F. öğrencilerine

Memleketimizin güldü öğrencileri, «Arzık'ın yazıları» başlıklı ve 64 imza taşıyan düşüncelerinizi okudum. Sayın Nimet Arzık, yazılarında, Sakıt olmayanların iç yüzünü mizahlı bir üslupla aydınlatmaktadır. 1969'ın Sakıtlarının iç yüzünü 27 Mayıs'ın hasmetiyle millet öğrendi. Sıra Sakıt olmayanlara geldi; bunu da gündelik Sayın Nimet Arzık'ın usta kalemiyle öreneceğiz. Siz kıymetli öğrencilerin tabiri buyardığınız küstah, ve kaba, düşünce-lerle Sayın Nimet Arzık'ın itham etmenizi mensup olduğunuz o, yüksek fakültenin meziyeti, ilmi ve derin kültürünü ben şahsen bağdaştırıyordum. Türkiye'nin müstakbel idarelerinde ve zifelenilecek olan sizler, fikirlere karşı müsamahalı, ve çok hassas olmalısınız. ancak böylelikle memleket, ve milletimize layık olacak büyük düşünceler galip gelecektir. Yön'ün millî davalarınıza mail candan sarıldığını, yazarların bu davalara nasıl gerçekçi bir dille kaleme aldıkları sizlerce de takdirle mazhar olmuştur. Sizler böyle bir dergiyi takdir ederek okuma zevkinde bulunduğunuzdan, hepimize bundan teşekkür ederim. Bununla beraber sizlere John Stuart Mill'in ve Voltaire'in şu veciz sözlerini hatırlatmak isterim: «Bütün insanlar toplanırsa, bir tek aykırı düşünceli dahi susturma hakları olmaz.» (John Stuart Mill), «Fikirleriniz beni tiksindiriyor, fakat onları ifade hürriyetinizi korumak için ölmeye hazırım.» (Voltaire) Hepinizi hürmetle selamlarım.

Hüseyin Sabri ÇİFTÇİ

Arzık'a dair

Yayınlanmakta olduğunuz Derginizi, düşünerek, zevkle okuyorum. Bir buvanın yazmakta olduğu anlamsız, düzensiz yazılar hic de Derginize uygun düşmüyor. Fikirlerden korktuğunuzdan, to-

leransınız bulunmadığından falan değil, hafifliklerle yükü sözde tahlil denemelerinde bir evvelki kısmı yalanlayan hangi genre'a konulabileceği belli olmayan kahramanlık tasliyan yazılar..

Dr. İbrahim DEMİRELLİ

Arzık'a dair

Bu mektubu yazmamdaki asıl sebep dergide yer alan çok muhterem hanımefendinin yazıları. Dergiden herkeş soğutacak bu isim ve bu yazılar. Ne demek istiyor, huzur için çırparken, hava yı bulandırmak en mühim vazifesi imiş gibi davranıyor. 1950 - 1960 arasında başta bulunanların memleketi ne hale getirdikleri yetmiyormuş gibi, onlar ahlakımızın da bozmuşları. Bir Refik Koralan'ı ona buna sulandırıyor, yazardan utandıran kart zampara diye yapıldık. Nimet Arzık hanım ne diyor; falanca bağvekil, filân tarihlerde iktidardaydı, kadınlarmın kulâna sen ne güzelsin derdi. Burada bir mantık inşası yapacağın. Sakıtları hâlen tutan ve fikirlerinden dönmemiş olanlar var. Bunlara karşı denilmek isteniyorki - sadece bunlara mı, bütün millete - sadece Refik Koralan mı böyle şeyler yapıldı, bak o zamanlar filanca başvekil de zamparaydı, satırdı. İşte huzursuzluk kaynağı. İşte yine mazide çatmalar. Bravo Nimet hanım, onları yani Sakıtları hiç kimse sizin kadar müdafaa etmemişti.

Medih GÖLLO

Altı Okun Bir

Halk Partisinin altı okundan biri inkılâpçılığı sembolize eder. Yeni harflerin uygulanışı, şapka kanunu, tekkelerin kapatılması ve diğer radikal dediklerimiz köklü inkılâplar Atatürk'ün sağlığında ve onun kurdugu partinin iktidarı zamanında yapılmış olduğuna göre inkılâpçılık vasfını kendine malietmekte bu parti haklıdır.

Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde: «Az zamanda çok iş yaptık ama önümüzde yapılacak daha bir çok işler var» diyen Atatürk değil midir?

«Az zamanda çok işler» açıkça inkılâplar olduğuna göre önümüzde yapılacak daha «bir çok işlerin» mânâsı yeni inkılâplar demek değil de, ya nedir?

Atatürk'ün aramızdan - maalesef - ayrıldığı günden bu yana yapılmış yeni ve köklü bir inkılâp gördünüz mü hiç?

Belki çok partili sistem diyeceksiniz. Efendim, çok partili sistem bir ara Atatürk'ün zamanında da vardı. Ama yürümedi. O başka şey. Çok parti sistemi imparatorluk devrinde de vardı. Buna inkılâp denmez ki. Sindi madem ki Halk Partisi, icap etse bile yeni ve köklü inkılâplardan çekiniyor. Hatta bazı tavislere bile göz yumuyor, o halde muhafazakâr demektir. Mademki muhafazakârdır, o halde çıkarsın okun birini bayrağından. A. ORSAN

«Düşünen Adam»

YÖN'ü övüyor!...

«Düşünen Adam» in son sayısında YÖN ve Bildiri ile ilgili şu yazı yayınlandı:

Yön dergisi birinci sayısından itibaren «Bildiri» dedi fikirleri iştirak eden münevverlerin isimlerini neşrediyor. Münakaşasız kabul ettiklerine göre üzerinde düşündüklerini zannetmiyoruz, fakat ölü evindeki ağlayıcılar gibi, bunların da için hangi tarafına iştirak ederek imza koyduklarını merakla değer buluyoruz. Herkesin bir derdi olacağını düşünerek bildirilerini de yine herkesin derdili olduğu meseleleri arka arkaya dilererek hazırlayan Yöncüler bu ustahları yüzünden tebrik etmek gerekirdi. Hakikaten bugün memleketin çektiği ve hiç kimsenin de inkâr edemediği sıkıntılar, böyle ustahlık bir üslupla okuyucuya sunulmaktadır ki, bunlara bakıp da iştirak etmemek imkânsızdır.

İktisadi buhran memleketi gittikçe daha fazla tehdit etmektedir diyor Yöncüler. Bu iktisadi buhran karşısında bilhassa münevver kişiler, yani devletten aldığı maaşla ancak hayatını idame ettirebilen dar gelirli vatandaşlar kara kara düşünüyordular. Onların hizmet ettikleri devlet kendilerine odacıların bir üst derecesinde maaş verirken, öbür yanda, orta mektep tahsili bile görmemiş kişiler apartman yaptırıyordular. Böyle aşıkâr bir nisbetsizlik karşısında devlet hâlâ niçin bütün dizginleri eline almaz, herkese seviyesine göre bir gelir tevzi etmezdi? Hele kontrol edilmeyen bir liberalist politika yüzünden pek çok kimse yurgunculukla milyonlar kazanmıştı.

Haibuki bu kâlfeti daha çok yüklenenlerin iş almeye gelince nasipsiz kalmaları insandaki çahışma gücünü de kırardı. Bu buhran böyle devam edip giderse yarından emin olarak yaşamak da imkânsızlaşıyordu. Doğumlar gittikçe artıyor, yatırım yapılmadığı müddetçe insanlar da işsiz kalıyordu. Sırf kâr gayesiyle hareket eden şahsî teşebbüsün, en verimli istihlal sahalarına yatırım yapması da pek beklenemezdi. Doğuda açlık başlamıştı. İktisadi durum böylesine bozuk gittikçe kitlelerin aydınlatılması, yani maarif de ikinci planda kalacak cabil insanların elinde kalan demokrasinin muvaffak olamayacağı. Hülâsa, Yöncülerin kesin hatalarla çızdıkları şu manzara karşısında «hayır?» demek imkânsızdır.

Yön'ün Bildirisini dikkatle okuyan münevverler, - münakaşasız imza koyacak kadar sosyalizme angaje değilseler - sahnedeki çatlakların arkasından kulisi az çok görebiliyorlardı. Yukarıdaki manzara karşısında şaşkınlığı, çaresizliği daha da artacak olan okuyucunun bu perişanlık içinde «medet?» diye sarılması için sahneye bir ip uzatılmıştı. İpin diğer ucunda, «İşte bütün bunlardan tek kurtuluş çaresi sosyalizmdir, çünkü manevî çöküntünün sebebi de iktisadi sıkıntıdır» tiradını ezberden tekrar eden oyuncular vardı. Sahnenin mükemmelliği karşısında kendilerini de birer artist gibi oyunun seyrine kaptırmış olan seyirciler acaba kulistekilere de iştirak edebilecek miydi?

İşin bu kadarını düşünmeye aslında pek lüzum da yoktu. Yöncüler her şeyden evvel doğru söyleyen insanlardı, anlattıkları vakıalar tamamen doğru idi. Bu doğru sözlü kişilerin çare bulmakta da derdi teşhis etmede olduğu kadar maharet göstermesi beklenirdi. Nitekim derginin her sayısı imzalarla dolup taşmıştı. Anadolunun muhtelif köşelerinde memleket dertleriyle hergün karşı karşıya gelen devlet memurları, hükümetin gösterdiği alakasızlıktan şikâyet ederek, onu bu meselelere ehlimeye davet eden Yön'ü tasvip ediyorlardı. Bunlardan bir veteriner, köylünün perişan halini yakından gören bir insan olarak devletin hızlı bir kalkınmaya önem vermesini istediğini yazıyor ve bildiriye imzasını koyuyordu. Bu masum ve doğru düşünceli insanları attıkları imza yüzünden suçlandırılanlar da oldu. Ashında yanlış düşünenler bu ikincilerdi. Bir ortamektep öğretmeni, bir kasaba veterineri, bir gazeteci, bir köy öğretmeni sosyalizmin ne olduğunu elbette bilemezdi, bu bilgiyi onlardan beklemek de haksızlık olurdu. Zaten imzalarının arkasında şu veya bu sisteme karşı bir özelem değil, halihazır duruma karşı bir şikâyet okunuyordu. Yön dergisi, bu insanlara dost meclislerinde, münakaşa toplantılarında rahatça harcanacak turturaklı, klişe nevinden bol bol fikirler ve sloganlar da veriyordu. Üstelik ilmi hüviyet iddiasıyla çıkan bir derginin birçok yarı-münevvere bir prestij ve tatmin duygusu vermesi de beklenir ve bu pek tabii olurdu. Kimbilir kaç kişi orada neşredilen ismini arkadaşlarına göğsünü kabartarak göstermişti?

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

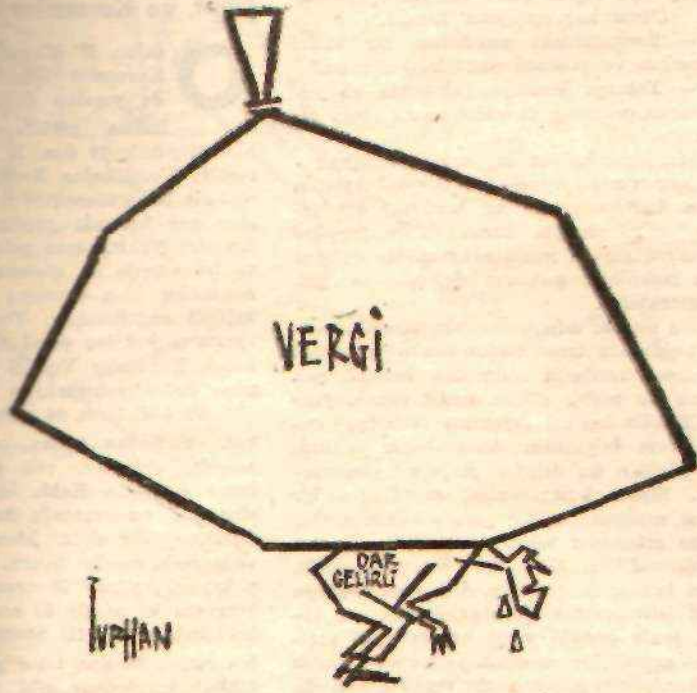
(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

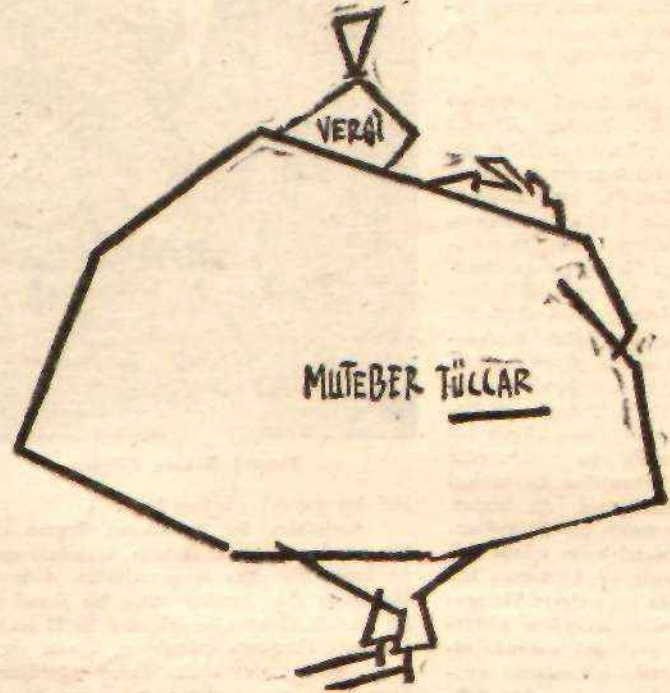
İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenarlı
sokağı 32 Cagaloglu, Posta kutusu: 512 — İstanbul.
Telefon: 229315 ★ Diziilip basıldığı yer:
YATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı)
12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli
abone tâtifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
Üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta
ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel tâtifeye ve pazarlığa
tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş-
malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

MAKÜSEN

MÜTENASIPI..

BAKIŞ

PIYASA

Çalışmamızda devlet adamlarını koruyan bir kuvvet var: Piyasa. «Şu tedbir alırsam piyasa neder? Düşündüğümü söylersem piyasa ne olur müyüm?» tarzında endişeler devlet adamlarına sık sık hâkim olur.

Bazı kimseler, piyasa adına devlet adamlarının karşısına çıkar: «İşte gerekli tedbirler. Bunları yapmazsanız, durgunluk ve işsizlik ortadan kalkmaz. Piyasa canlanmaz. Piyasaya güven gelmez» der. Devlet adamları da çaresizlik içinde, bu talepleri, ellerinden geldiği kadar yerine getirmeye çalışır.

Kimdir bu piyasa, nedir, nenin nesidir? Kesin şekilde kimse bilmez. Bilinen, piyasa denince İstanbulun akla geldiğidir.

Piyasanın, iş hayatındaki hâkim durumunu dolayısıyla, kudretini küçümsemek lazımdır. Bilhassa Batıda, piyasa temsil eden bir kaç yüz aile, zaman zaman, istediklikleri hükümetleri devrecek, istediklerini iş başına getirecek kadar kudretli olmuştur. Meselâ Fransa'da 1924'teki Herriot, 1936'daki Leon Blum hükümetleri, piyasaya önünde aciz kalmış, önemli başarısızlıklara uğramış, «Kafamızı para duvarına çarptık», «Bütçemizi 200 aile idare eders» gibi sözler ve başarısızlıklardan mülahemdir.

Özel teşebbüsün yeni yeni gelişmesi, Batı'daki kudretine sahip de olsa, Türkiye'de devlet, her alanda olduğu gibi, iktisadi hayatta da oldukça zayıftır. Fakat piyasa adını verdiği, bu iktisadi güç yavaş yavaş gelişmekte, siyasi güç üzerinde, çeşitli yollarla tesirini hissettirmektedir. 27 Mart'ta devre ihtilâlcileri, reform dosyasına, «Bütçemizi 200 aile idare eders» gibi sözler ve başarısızlıklardan mülahemdir.

Piyasa ne istiyor?

Piyasa ve Hükümet geçen hafta karşı karşıya geldi ve piyasa taleplerini Hükümete bildirdi. Bu talepler, tam bir sadakatle, «Şöyle istiyoruz» tarzında, «Durgunluğun ve işsizliğin giderilmesini, özel teşebbüsün memleket kalkınmasında önemli bir rol oynamasını istiyoruz. Pekâlâ, Fakat bunun için aşağıdaki tedbirleri almanız lazımdır. Meselâ vergiler çok ağırdır. Yatırımlar vergiden muaf tutulmalı, servet vergisi kaldırılmalıdır. Gelir ve Kurumlar

vergileri nisbeleri indirilmeli, vergi usul kanunun ağır hükümleri hafifletilmelidir. Vergi cezaları affedilmeli, vergilerin ödenmesi geciktirilmelidir. İhracat sanayiinde, elektrik ve mahrûkat fiyatları, (Devlet hâlen de zararına satış yapmakla beraber) ucuzlatılmalıdır. Yüksek fiyatlı bazı mamullerin ihracı için, vergi indimleri, vergi muafiyetleri ve prim verme suretiyle, devlet, yardımcı olmalıdır. Sanayi kredisi yetersizdir. Devlet geniş ölçüde, uzun vâdeli, düşük faizli kredi sağlamalı, kredinin kullanılmasını kolaylaştırmalıdır. Sosyal adalet konusunda, istihsalî aksatılmayacak prensipler hâkim kılınmalıdır. Özel sektörün yatırım alanı kesin şekilde çizilmelidir. Plânlama Teşkilâtı, özel sektör ile daha geniş danışmaya ve dayanışmaya önem vermeli, yatırım kararları verilirken, özel teşebbüsün son bir müteahhidi alınmalıdır. Piyasa üzerindeki devlet kontrolü azaltılmalıdır. Siyasi istikrar, mutlaka gerçekleştirilmelidir. Değil sorumlu kimseler, politikacılar, hattâ fikir adamları ve gazeteciler, özel teşebbüsün hoşuna gitmeyecek beyan ve yazılardan kaçınmalıdır.»

Fikir Hürriyeti ve Piyasa

Piyasanın fikir ve söz hürriyeti anlayışı, son derece ilgi çekicidir. Özel teşebbüsün selâmeti uğruna, adaletsizliklerin, haksız kazançların, vergi kaçakçılığının, çeşitli dalaverelerin, hele sosyalizmin lâfı dahi edilmemelidir.

İstanbul sanayicilerinin İnönü'ye sundukları muhtıradaki, ibretle okunacak şu sözler yer almaktadır:

«Bir gün, çocuklarını yüksek tahsilde okutmak imkânını bulamamış kimselerin hakkı ızdırabını, ertesi gün şu veya bu sebeple Belediye ile anlaşamayan bir kısım esnafın dertlerini, diğer bir kısım vatandaşların Hükümet programında esasen yer almış bulunan haklı taleplerini, velhasıl her çeşit hukuki ve içtimai hâdiseleri münhasıran huzursuzluk yaratmak gayesiyle tahrik ederek, sanki bugünden yarına derhâl hepsinin tedavileri mümkünmüş gibi iddia, gösteriş ve aşırı davranışlarla topluluğumuzu yersiz heyecanlara sevk etmekte ve titizlikle faydalı konulara kullanmamız gereken zamanı ve enerjileri heder etmektedirler. Kanaatimizce bu konuda memleket

mukadderatına istikamet vermek durumunda bulunan her teşekküle ve ayrı ayrı vatandaşlara büyük ve mühim vazifeler düşmektedir.

Evvelâ Hükümet olarak her fiil ve hareketin ve hatta sarfedilen her sözün, tahrif ve tâdile imkân bırakmayacak tarzda titizlikle ayarlanması, vatanperverliklerinden şüphemiz olmayan muhalif ve muvafık her Partiden Meclislerde vazife almış bulunan Sayın Millet temsilcilerinin soru ve beyanlarında ihtiyatlı hareket etmeleri ve birbirlerini bu yolda teşvik ve ikaz etmeleri, başta matbuat olmak üzere bütün münnevverlerin kışkırtıcı hareketlerden ve sözlerden tevakkül ederek vatandaşın huzur ve sükûn içinde Hükümeti ve programını destekleyici bir vasata kavuşturmayı hedef tutmaları, huzur ve güvenin teşekkülüne asgari diğer tedbirler kadar müessir olacaktır.»

Bu sözler, en kestirme yoldan Faşizme götüren ruh hâletinin tipik bir ifadesidir. Bununla beraber, piyasaya hak vermek lazımdır. Özel teşebbüsün kalkınmada önemli bir rol oynayabilmesi için, defalarca, yazdığımız üzere, piyasanın taleplerinin yerine getirilmesi şarttır. Piyasa nihayet, «bol kredi, az vergi, geniş sübvansiyon, az sosyal adalet, yüksek kâr, güven ve itibar istiyor. Bu durumun tenkit edilmemesini, tenkidli önleyici tedbirlerin alınmasını ıstımlu sayıyor. Gerçekten özel teşebbüs, bu sayede fazla kâr sağlayabilecek ve kalkınmak için gerekli geniş yatırımlara girişebilecektir.

Özel teşebbüse dayanan ve kitlelere 100-150 yıllık gelişme devresinde oy hakkı bile tanımayan Batı kalkınması, aynen böyle olmuştur. Ancak istihsal seviyesi yükseldikten sonra, yirminci yüzyılda sosyal adalet talepleri, ilgili çevrelerde yankı uyandırmıştır. İktisadi gelişmenin emekleme safhasında bulunan kalkınma hareketimiz, özel teşebbüse dayanacaksa, aynı yollardan geçmek zorundadır. Ne var ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısında bu mümkün değildir. İsrarla belirttiğimiz gibi, istihsal seviyemiz 18. nci yüz yılda, düşünce seviyemiz ise 20. nci yüz yıldadır. Bunun içindir ki çağımızda, sosyal adaleti ön plânda tutmayan bir kalkınma politikası başa-

riya ulaşamaz. Sosyal adalet ise, zenginlerden fazla vergi alınması, sosyal masrafların ve ücretlerin artması, kârların azalması demektir. Az kâr ise, az yatırım, rizikodan kaçınma, ticarete ve kapkaç teşebbüsüne yönelme demektir. Yani özel teşebbüsün, kalkınma vazifesinden istifası demektir.

Meselenin güçlüğü, özel teşebbüs sisteminin aczî buradadır. Zira 20. nci yüzyılın ikinci yarısında, sosyal adaletle geniş ölçüde yer vermeyen hızlı bir kalkınma politikasını, (diğer yarımlar muazzam ölçüde artırmayacağına göre), hürriyet düzeni içinde yürütmeye imkân yoktur. Nitekim, İstanbul'da, açık sözlü, dürüst ve ciddi devlet adamlarının en güzel örneklerinden birini veren Sayın İnönü, bu gerçeği piyasa adamlarına hatırlatmıştır. Başbakanın, piyasa adamları ve herkes tarafından, üzerinde dikkatle durulması gereken sözleri şudur:

Hep beraber geçirmek zorunda olduğumuz dar ve sıkıntılı zamanlarda gâvülükleri yenmek için daha çok uğraşmak, daha az kazanmak gibi gayretler bir hükümete, hem teşebbüs sahiplerine düşmektedir. Bu derlenip toplanma devrinde, vergiler, sosyal adalet, servet beyannamesi gibi toplumda geniş yankıları bulunan konularda bütün iyi niyetlerin ve samimi gayretlerin birleşmesi lazımdır.

Başbakan İnönü, özel teşebbüsü az kazanmaya, çok vergi ödemeye ve sosyal adaletli gerçekleştirmeye davet etmektedir. 1962 Türkiye'sinde, bu zordur. Fakat az kazanç ise, az yatırım ve az riziko demektir. Bu şartlar altında da, eğer büyük çapta enflasyona gidilmezse, özel teşebbüsün memleket kalkınmasında önemli bir rol oynayabilme şansı zayıf kalacaktır. Enflasyon ise, memleket ekonomisini, çok kısa bir zamanda çıkmaza sürükleyeceğinden ve şiddetli sosyal huzursuzluklar yaratacağından çıkar yol değildir.

Kısaca, piyasayı ve özel teşebbüsü, son derece güç bir imtihan beklemektedir. Bu imtihandaki başarısızlık, 1945 tenberi özel teşebbüse bağlanan ümitlerin bir daha geri gelmemek üzere son bulmasına yol açacaktır.

Doğan Avcioğlu

PIYASA

Sorumluluk

Başbakan İnönü'nün başarılı İstanbul gezisinde, işçileri, dürtü, sözüne güvenilir, fakat mesafeli bir devlet adamı buldular. İnönü, sık sık «Özel yetki sahipleri» diye bahsettiği iş adamlarına, yetkilerinin karşılığı olarak, geniş sorumluluklar yüklediklerini hatırlattı. Bu, piyasanın uzun yıllardır unuttuğu tarzda bir devlet adamı davranışı idi.

İnönü'nün davranışına kendi bakanları bile ayak uyduramadılar. Nitekim Ticaret Bakanı İhsan Gürsan, yıllardır alışılan şekilde «Tüccarın isteklerini ben savunacağım» diyordu. Kurucu Mecliste, işçilerinin temsilcisi olarak bulunan Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, Sanayicilere, «Özel teşebbüsün hükümet içinde tam bir muhatabı olmadığı gerçektir. Bu bakımdan Sanayi Bakanlığının gerçekten Sanayicilerin Bakanlığı haline getirme kararındayız» vadini yapıyordu. Bu bakanlıkların kuruluş gayesi herhalde tüccar ve Sanayici Sözcülüğünü üzerlerine almak olmasa gerek. Ticaret ve Sanayi Odaları sözcülüğü için, daha büyük bir yetkiyle yapacak durumda ve kudrettedir. Fakat yıllardan beri bakanların işçileri ile temaslarında kullandıkları dil budur. Halbuki Başbakan, çok farklı bir dil kullanmıştır. İnönüye göre «Memleketin içinde bulunduğu şartlar kalkınma ve kurtarma hareketlerinin ancak bütün gayretlerin bir araya getirilmesi ile mümkün olduğunu göstermektedir. Hep beraber geçirmek zorunda olduğumuz dar ve sıkıntılı zamanlarda güçlükleri yenmek için daha çok uğraşmak, daha az kazanmak gibi gayretler hem hükümete, hem teşebbüs sahiplerine düşmektedir. Bu derleup toplanma devrinde, vergiler, sosyal adalet, servet beyannamesi gibi toplumdaki geniş yankıları bulunan konularda bütün iyi niyetlerin ve samimî gayretlerin birleşmesi lazımdır».

İnönü, iş adamlarına «az kazanacaksınız, sosyal adaletin icaplarına yer vereceksiniz. Verginizi ödiyeceksiniz. Servet Beyannamesinin kaldırılmasını istemiyceksiniz» diyor.

«Gayri safi milli gelirimizin bugün medeni memleketlerde mutad haline gelen nisbetini biz devlet varidatı olarak almıyoruz. Mühim bir vatandaş kütlesi vergi dışında kalıyor. Vergi içinde kalanların dürtü hareket etmişlerini vasfesiyle bilen, vergisini ödeyen vatandaşları meymun eder gibi vergi kaçırmaktadırlar» sözleriyle de İnönü, işçilerinin geniş çapta vergi kaçırdıklarına, yüzlerine söylemekten çekinmiyordu. Basın toplantısında da Başbakan, kalkınmanın gerektirdiği disiplin ile ticaretin liberal temayülünün nasıl uzlaştırılacağı sorusuna «kalkınma yapmak isteyen vasatları mahdud memleketler, ister istemez kazandıklarını tasarrufla kullanmaya ve bunları mübren ihtiyaç yerlerinde, yani verimli olan, rantabl olan yerlere sarfetmeye mecburdurlar» cevabını vererek, özel teşebbüsün, her istediği alanda başoş yatırım yapamayacağını belirtiyordu.

Buna karşılık İnönü, özel teşebbüsün çeşitli endişelerini gidermeye ve onun gelişmesini sağlamak tedbirleri almaya hazır. Hergeyden önce siyasi istikrarın gerçekleştirilmesi şarttı. İnönü'nün Ordu ile temasları, Genel Kurmay Başkanının ve Kuvvetler Komutanlarının «Hükümete güven» ge-

Ticaret Bakanı Gürsan

leri bu gayeyi güdüyor.

Başbakan, bu temasların devam ettiği bir sırada, siyasi istikrarın bozulmayacağını en kesin bir dille iş çevrelerine ifade etti. Başbakan «Bir yandan yarın bir ikinci ihtilâl olacağı rüzgârı, bir yandan da 27 Mayıs intikamı alınmaya çalışılıyor, havası estiriliyor. Şimdi size kesin olarak söylüyorum. Sizin huzurunuzda bütün dünyaya ilan ediyorum. İki ihtimalin ikisi de varış değildir. Bu hava tamamıyla yersiz ve sun'î bir havadır. Türk Silâhlı Kuvvetleri görevlerinin memleketin dış ve iç güveninin korunması olduğunu tamamiyle müdrik halde, yükek komutanlarının emrinde, itaatli bir unsur olarak çalışıyor».

Sözleriyle, iş adamlarının rejimin âkıbeti konusundaki tereddüt ve endişelerini gidermeye çalıştı.

İkinci olarak Başbakan İnönü, hükümetin iş çevreleriyle olan münasebetlerinde de istikrarın gerçekleştirileceğini şu sözlerle açıkladı:

«İktisadi kanunların konmasında ve değiştirilmesinde hükümet tasavvurlarını bileceksiniz. Kararlar ve Büyük Meclis kanunları nihâl gelişlerini almadan, bunların memleket ihtiyaçlarına mutabık olması için sizin görüşlerinizden faydalanılacaktır. Herhalde sözüne güvenilir, beklenmedik, baskın gelişinde karar alma âdeti olmayan bir idare sistemi kuracağız. Bu yüzden ki, Sanayicilerin ifade ettikleri Maliye, Ticaret, Sanayi, Gümrük ve Çalışma Bakanlarından mürekkep bir heyetin asgari üç ayda bir sizlerle temas etmesi talebi yerine getirilecektir».

Haksız talepler

Başbakan İnönü'nün çok fazla vaatten kaçınması, iş çevrelerini menanın etmemiş olsa gerektir. Zira işçileri, çok büyük bir talep listesiyle ortaya çıkmışlardır. Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından hazırlanan taleplerde, «Piyasa başka türlü canlanamaz» gerekçesiyle, mevcut şartları değiştirmeyen, çok çaplı istekler yaratmaktadır. Bu isteklerin başında vergiler ve servet beyannameleri gelmektedir.

İnönüye sunulmak üzere, Ticaret odalarının hazırladığı broşürde, servet beyannamının geri verilmesi, şu gerekçeyle istenmektedir: «Son günlerin en önemli tartışma konularından biri olan servet beyanı meselesinin de mevcut durgunluk ve istikrarsızlıktaki rolü ve yıkıcı tesirleri çok önemlidir. Çünkü:

— Servet vergisi endişesiyle noksan beyan edilen sermayeler hareketsiz kalmaktadır.

— Bir kısım sermayenin yurt dışına çıkarılmasında teşvik edici bir rol oynamaktadır. (Döviz kaçakçılığının itirafı).

— Bankalardaki mevduatın bir kısmı çekilmekte ve yeniden yatırılmamaktadır.

— Yabancı sermaye ülkemizde ve yatırımlarda çekimser davranılmasına sebep olmaktadır.

Maliyenin servet beyannamının münhasıran gelir vergisi içinde bir kontrol vasıtası olarak kullanılacağını ve herhangi bir şekilde servet vergisi ihdas edilemeyeceğini belirtmesi, gayeyi temin edememekte ve arze edilen politikaleş şartların değişmesine kâfi gelmemektedir.

Bu durum muvacehesinde, şimdilik servet beyannamada ısrar edilmemesini ve geçen yıl alınan zarfların açılmadan iadesini pek önemli bir tedbir olarak teklif etmekteyiz.

Yönün beşinci sayısında belirttiği üzere, servet beyannamının kaldırılması lehinde ileri sürülen bu deliller gerçeğe uymamaktadır. Siyasi istikrarsızlık, mevduatın bir miktar azalmasına, likit para saklamanın bir miktar artmasına sebep olmuştur da, bunlar önemli değildir. Kaldı ki bu çekingenlik, servet beyanı ile olmayıp, doğrudan doğruya siyasi istikrarsızlık ile ilgilidir. Servet beyanı, geniş çapta vergi kaçakçılığını azaltacak zaruri bir kontrol vasıtasıdır. Oun kaldırılmasının istenmesinin temel sebebi de, kaçakçılığın bulunması korkusudur. Meselâ 1957 yılında, vergiye tâbi gelirlerin yüzde 65 ni memur, subay, işçi gibi ücretlilerin geliri teşkil etmektedir. Tüccarların (Sanayicilerin ve borç para verenler dâhil) gelirleri ise, yekûn gelirlerin ancak yüzde 21 ine erişmektedir! Bu rakamlar bile, ticaret erbabının çok geniş çapta vergi kaçırdığını göstermeye kâfidir. Servet beyanı ise, vergiye düşük gelir gösterdiği halde, serveti durmadan artırlara, hesap sorma imkânını getirmektedir. Kaldı ki servet beyanı kötü niyetli mükelleflerin aleyhine işlenmesine karşılık, iyi niyetli korumaktadır. Meselâ Amerika'da bir doktor, bütün şahit ifadelerinin aleyhinde olmasına rağmen, kaçırıldığı iddia edilen gelirlerin servette aksi görülmüştüğünden haksız bir tarhiyattan kurtulabilmektedir. Bu kontrol usulünün, Amerikada vergi kaçakçılığına indirilgi darbe ise öldürücüdür. Şöyle ki Amerikada vergi beyannamelerinin ancak yüzde 10 u incelenmektedir. Kaçakçılık yok gibidir. Bu yüzden, halen de faaliyet gösteren meşhur Mafia gangster çetesinin üyelerine verdiği talimatın birinci maddesinde şu vardır: «Hersey yapın, verginizi kaçırmayın. Zira Amerikada 10 bin doların üstünde vergi kaçırma imkânı yoktur. Yakalanırsınız».

Meselenin bir de dar gelirli ücretliler tarafından önemli vardır. Ticaret erbabının vergi kaçakçılığı azaltılabildiği ölçüde, memur, subay ve işçi gibi ücretlilerin ağır vergi yükünü hafifletmek mümkün olacaktır. Bu sebeple, başta işçiler olmak üzere ücretlilerin, servet beyannamının kaldırılmasını önlemek için mücadele etmeleri lazımdır.

Hükümet, servet beyannamesinin kaldırılmasını şimdilik düşünmemektedir. Fakat bu konuda, eski beyannamelerin geri verilerek, yeni beyannamelerin alınması gi-

bi bir tâviz yoluna gidilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu tâviz bile, ilerideki kaçakçılığın kapısını hazırlamak maksadıyla bugünkü servetlerin ıstırılması ne imkân vererek tehlikeli olacaktır. Beyannamelerin geri verilmesi ancak bir servet vergisiyle birlikte düşünüldüğünde fayda sağlayabilir. Servetin hemen hemen hiç bir vergi ödemediği memleketimizde ise servet vergilerinin konulması, sosyal adaletin temel şartlarından biridir.

Gelir ve Kurumlar Vergisi

Odalar, 27 Mayıs'tan sonra Gelir ve Kurumlar Vergilerinin nisbetlerinde yapılan değişikliklerin de eski haline getirilmesini istemektedir.

Nisbeti yüzde 10 dan, 20 ye çıkarılan Kurumlar Vergisinden Sanayici Raporunda şu sözlerle bahsedilmektedir: «Kurumlar Vergisine son kanunla yapılan yüzde 100 zam, Anonim Şirketlerinin gelişmesini durdurmuş ve bu suretle de ekonomimizde büyük bir noksanlık olan sermaye piyasasının tejekülünü engellemiştir. Yerinde olmayan ve ayrıca makabline şamil olarak yapılmış bulunan Kurumlar Vergisi zamanın kaldırılması iktisadiyatımız için bir zaruret».

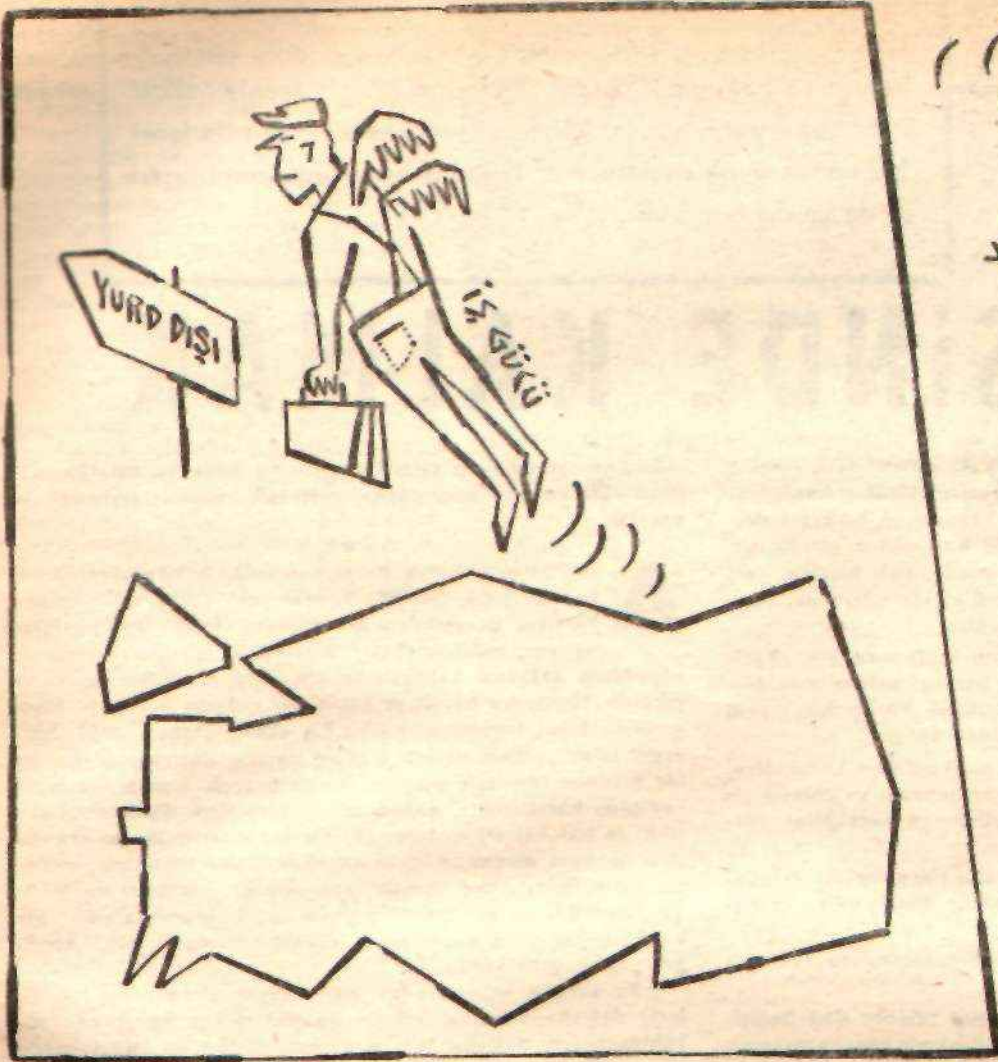
Bu iddiaların da gerçekte bir ilgisiz yoktur. Sağlanan bütün avantajlara rağmen anonim şirketler, aile şirketleri olmaktan öteye gitmiştir. Kaldı ki Kurumlar Vergisine zam bu avantajlı durumu ortadan kaldırmıştır. Bir defa, ödemelerde büyük bir vade farkı vardır. Sonra, anonim ve limited şirketler, yüzde 20 oranındaki Kurumlar vergisini ve yüzde 15 oranındaki genel gelir içinde yüzde 12) Stopaj vergisini ödedikten sonra, kârdan tevzi yapmama ve ortakları borçlanmış gibi gösteren yarı gizli bir temettü dağıtarak, Kurumların, zamdan önce yüzde 23,5, zamdan sonra yüzde 32 ile vergiden kurtulmalarını sağlamaktadır. Bizdeki anonim şirketlerin yüzde 95 nin bir veya iki ailenin fertleri arasından kurulduğu hesap edilirse, bu tarz muvazaaların vergiye tâbi geliri ne kadar azalttığı ortaya çıkar. Nitekim, 1957 yılı için, bütün yurtdışı anonim, limited ve kooperatif şirketlerin Kurum kazancı 538 milyon liradır. Bunun yüzde 10' un Kurumlar Vergisi çıktıktan sonra kalan 484 milyon liradan biraz eksik bir meblâğın, ertesi sene şahısların gelir beyannamelerinde gözükmeye gerekir. Halbuki 1958 beyannamelerinde görülen beyanlar toplamı 154 milyon liradır. Yani asıl kazancın 1/3 üdür ve hissedarlar nadiren Stopaj dışında bir vergi ödemektedir. Fakat bütün bunlar Odaların Kurumlar Vergisi nisbetlerinin indirilmesini, «iktisadiyatımız için bir zaruret» olarak gösterilmesine engel değildir.

Gelir vergisindeki değişikliklerin bu yıl uygulanması, vergi usul kanununun değiştirilmesi gibi sebepler de aynı mer'uliyettedir. Odalar, bu taleplerini desteklemek için, gerçeği tahrif eden deliller getirmekten çekinmemektedir. Nitekim Sanayicilerin muhtırasında, bizdeki vergilerin milli gelire oranının Batı Almanya seviyesinde olduğu yazılmaktadır. Halbuki Federal bir devlet olan Almanyada yekûn vergiler, bize nazaran milli gelirin çok daha önemli bir kısmını ıgâl etmektedir. Başbakan İnönü, muhtırayı okuduktan sonra «Milli gelirimizin bugün medeni memleketlerde mutad haline gelen nisbetini biz devlet varidatı olarak almıyoruz» diyerek, iddiaları yalanlamıştır.

Gelir Vergisinin 4 taksitle ödenmesi talebi de, ancak vergi, bir çok Batı memleketinde olduğu gibi, peşin ödendiği tak-

Başbakan İnönü ve Bakanlar İstanbul Belediye Sarayında piyasasının isteklerini dinliyorlar.

GİDEN AĞAM...

dirde makul sayılabilir. Aksi halde, taksitlerin çoğaltılması, devletin özel teşebbüslere faizsiz kredi sağlaması mânâsına gelecektir. Vergi affı talepleri ise, devlet gelirlerini arttırma zarureti apaçık ortada dururken, psikolojik bakımdan zararlıdır. Vergi kaçakçılıklarının çok azı tesbit edilebildiğinden, miktar olarak vergi cezaları yüksek değildir. Fakat bu cezaların affı, kaçakçılığa müsahaha eden bir hava yaratacağından, doğru olmayacaktır.

Resmî Sektöre ithalat yasak!

O daların en garip taleplerinden biri, devlet sektörü ithalatının, özel teşekkül tarafından yapılmasını istemeleridir. Bu konuda Başbakan İnönü'yü de, ikna etmişlerdir.

Ticaret Odası muhtevası, resmi sektörün ithalat yapmaması gerektiğini, şu sözlerle isbata çalışmaktadır: «Bugün piyasadaki hareketliliğe mülahazalar sebeplerinden biri de, Devlet Sektörünün en küçük ihtiyaçlarını karşılayacak malları dahi bizzat ithal etme yoluna gitmesidir.

Devlet İktisadi Teşekküllerinin büyük yarım ihtiyaçlarını kendilerinin tedarik etmeleri bir dereceye kadar uygun görülebilir.

Fakat, gerek iktisadi devlet teşekküllerinin ve gerekse devletin teferriatı varana kadar bütün ihtiyaçlarını bizzat ithalat yapmak suretiyle karşılamalarının çeşitli mahurları vardır.

Bu mahurların başında fiyat yüksekliği ve kalite düşüklüğü gelmektedir. İthalatçılığı esas mevzu olarak seçmiş olanların tecrübe ve bilgilerinden istifade edilmesi memleket menfaatinidir. Unutmamak gerekir ki, ithalatçılık ta ayrı bir ihtisas işidir. Bu konudaki tatbikata, müteaddit müraعاتımıza ve vaitte bulunulmasına rağmen yine de devam edilmektedir. Bu tatbikatın durdurulmasında mutlak zaruret mülahaza etmekteyiz. Devlet mübayaalarını özel sektör kanalıyla yaparsa hem piyasaya bir canlılık gelecek, hem devlet daha ucuza ve daha iyi kaliteli mal temin edecek ve hem de neticede vergi hâsılatı artacaktır.»

Aslında bu teklif, devletin ithalatçılara yüz milyonları bulabilecek olan bir cins sübvansiyon vermesi mânâsına gelecektir. Devletin ithalat işinde ihtisaslaşmış çeşitli teşekkülleri vardır. Bu teşekküller eliyle, devlet sektörü ithalatını çok daha ucuz ve ihtiyaca çok daha uygun şekilde yürütmek mümkündür. Aksaklık olsa olsa, her teşekkülün ayrı ayrı ithalat yapmasından ileri gelmektedir. Devlet ithalatının tek bir resmi teşekküle verilmesi, bu aksaklıkları kolayca ortadan kaldıracak ve zarar ettikleri söylenen İktisadi Devlet Teşekküllerinin ihtiyacı ucuz şekilde karşılanacaktır.

İşçi Sigortaları ne diyor?

R esmî Sektörün ithalat yapmaması talebi, ilk bakışta Başbakan İnönü'nün garibine gitmiş ve «ne gibi ithalat» diye sormuştur. Bu suale

Ticaret Odası Başkanı «Devlet İktisadi Teşekkülleri bizzat ithalat yapma yoluna gitmektedir. Bunun piyasada mahzurları olmaktadır. Meselâ İşçi Sigortaları bu yola gitmektedir» cevabını vermiştir.

Halbuki kendisiyle konuştuğumuz İşçi Sigortaları Umum Müdürü Şükrü Soykal, bu hususta şunları söylemektedir: «Tüccarlarımızın, Sanayicilerimizin şikâyetlerini tam olarak bilmiyorum. Yalnız Kurumumuzca yapılan ithalata gelince, bunlar daha çok, açığımız yeni hastahanelere lazım olan sıhhi malzemelerdir. Bazı cihazlar var ki, bunları iş piyasada bulmak ya mümkün değildir, ya da çok eskileri bulunur. Halbuki biz en son icatları takip etmek zorundayız. Sağlık tesislerimizin daha iyi garılar içinde, daha iyi malzeme ile işlemesi asıldır. Yakında ihtiyacımız olan bazı şeyleri daha ithal edeceğiz. Yüzbinlerce insanın sağlığı bahis konusu iken, ihtiyaçlarımızı tüccarın getireceği mal ile karşılamayız. Yani onların getirmelerini bekleyemeyiz. Bakanla bu hususları henüz görüşmedim. Nelere dair söz verdiklerini bilmiyorum. Yalnız bulunmayan ihtiyaçlarımızı ithale devam edeceğiz.»

Görüldüğü gibi Piyasa «Biz daha kaliteli mal ithal ederiz» dediği halde, İşçi Sigortaları Umum Müdürü «yüzbinlerce insanın sağlığı bahis konusu iken, ihtiyaçlarımızı tüccarın getireceği mal ile karşılamayız» demektedir.

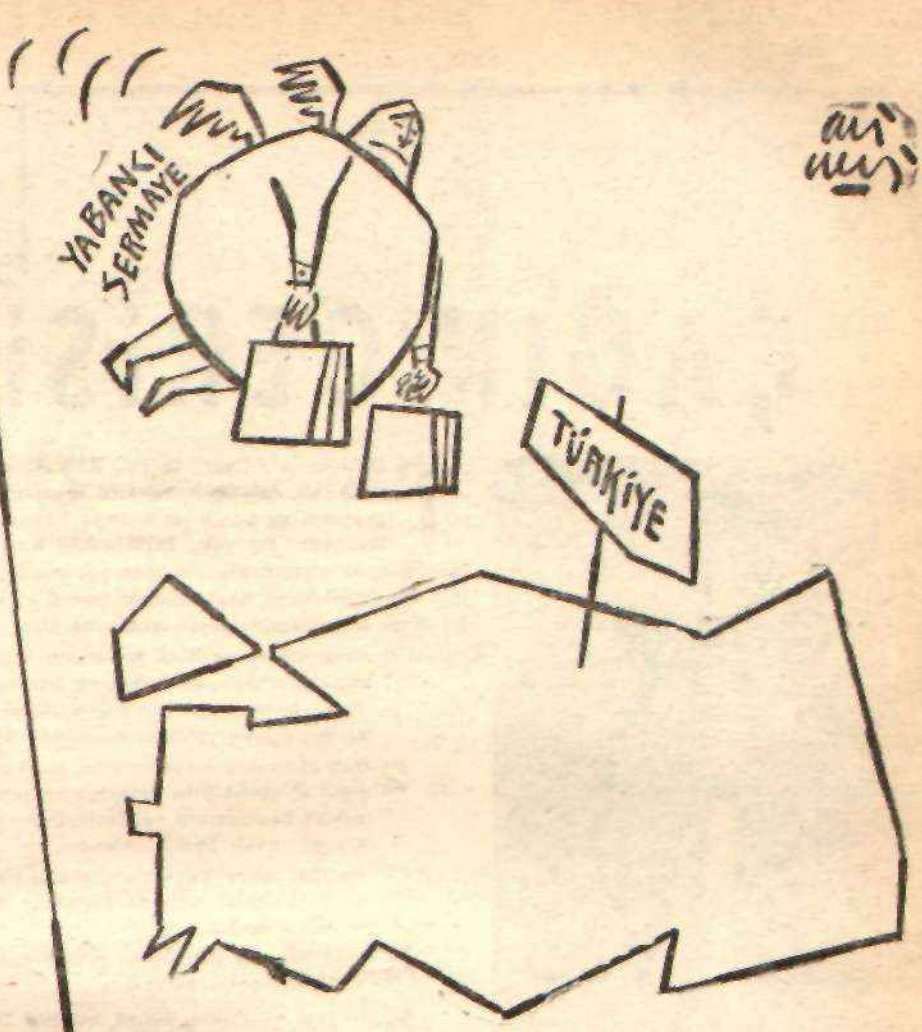
Ne yazık ki, bakanlara danışan İnönü, bu konuda özel sektöre acele cevap vermiştir. Başbakanın yaptığı vaat şudur: «Devlet mübayaalarının özel sektör kanalıyla yapılmasının hem piyasaya canlılık vereceği, hem devlete daha ucuz ve daha iyi kaliteli mal temin edeceği mülahazalarımızı yerinde buluyorum.»

Bu vadin gerçekleşmesi, devletin daha pahalı, büyük bir ihtimalla daha kalitesiz mal alması ve ithalatçılara lüzumsuz yere, rahat ve garantili bir kazanç kapısı açılması mânâsına gelecektir. Başbakan İnönü, ilgili devlet teşekkülleri idarecileriyle ve Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarıyla görüşürse, gerçeğin, piyasanın göstermek istediğinden ne kadar farklı olduğunu anlayacaktır.

Cihat Baban'ın başaramadığı

O daların taleplerinden biri de, turistik müesseselerin yapacakları ithalatta bir kısım muafiyetler sağlanacak olan bir kanunun çıkarılmasıdır. Böylece lüks inşaat malzemesi, sofra takımları, kumar âletleri v.s. gümrük ödemeden ucuz şekilde memleketimize girecektir. Gümrüksüz ithal edilecek olan bu malzemenin önemli bir kısmının, turistik tesislere mi, yoksa mutlu azımlığın lüksünü karşılamaya mı gideceği belli değildir.

Kurucu Meclis devresinde Basın Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban, turizm kelimesinin büyük cazibesinden faydalanarak, böyle bir kanunu geçirmeye gayret etmiş - ti. Fakat Maliye Komisyonu, tasarının ne

GELEN PAŞAM...

gibi israflara ve hattâ yolsuzluklara yol açacağını görerek, bilhassa Ferit Melen'in izahlarından sonra tasarımı reddetmişti. Kurucu Meclis te büyük çoğunlukla aynı görüşü paylaştığı için Bakan Cihat Baban, tasarımı geri almak zorunda kalmıştı...

Odalar ve Sosyal adalet

İ şçevrelerinin işçi temsilcisi gözüyle baktıkları Çalışma Bakanı Bülent Ecevit de beraberinde getiren, Başbakan İnönü'nün Sosyal adalet konusundaki hassasiyetini bilen Odalar, Sendikalarından gelecek tepkileri de gözönünde tutarak, Sosyal adalet ile ilgili görüşlerini açıkça ortaya koymaktan kaçınmışlardır. Bu konuda, Sanayicilerin muhtırası, «İstisnâ aksatılmayacak prensiplerin hâkim kılınması» demekle yetinmektedir. Fakat İzmir'deki tüccar ve ithalatçılar, Sosyal adalet anlayışlarını, Ticaret Bakanına samimi bir şekilde açıklamışlardır. Bu çevreler, İhsan Gürsan'a «Çalışma Bakanı her gittiği yerde grev hakkı verilecektir» diyor. Acaba bu grev hakkının ihracata yapacağı tesirler gözden geçirilmiş midir? Şayet grev tanınmırsa, ihracatımız tamamen baltalanacaktır. Şimdiden daha, ameller arasında bu yolda hareketler kendini göstermiştir. Şeklinde dert yanımlardır.

İşçilerden, «amele» diye bahsederek, nasıl bir zihniyete sahip olduklarını ortaya koyan bu çevreler, daha önce hükümete sunulmak üzere hazırladıkları iki raporda, İzmir'in 90 bin işçisini çeşitli sosyal haklarından yoksun bırakacak teklifler ileri sürmüşlerdi.

Bütün bunlar, Sosyal adalet anlayışının işçevrelerine, tatlılıkla yerleşemeyeceğini gösteren belirtilerdir. Başbakan İnönü'nün «az kazanç, çok sorumluluk» formülü de işçevrelerinin alışkanlıklarına ve özel teşebbüsün mantığına uymamaktadır. Bu sebeple, milletlerarası sahnede fazla bir başarı sağlamıyan «bir arada kardeşçe yaşama» politikasının yürütülmesi kolay olmayacaktır.

Başbakan İnönü, işçevrelerine, iyiniyet, dürüstlük ve açıklık örneği vermiş, fakat menfaatlerinden fedakarlık yapmalarını istemiştir. Hazırlıksız Özel Sektör için bu, büyük bir imtihandır.

BÜTÇE

İlgisizlik

B ütçe Karma Komisyonundaki ilâvelerle enflasyonist karakteri, biraz daha keskinleşen 1962 Bütçesinin, 2 Şubat'tan itibaren Senatoda müzakeresine bağlandı. Görüşmelerin, en belirli vasfı, Sayın Senatörlerin, konuşmalarına karşılık gösterdiği ilgisizlik oldu. Müzakere maslahatı içinde açılan oturumlar, konuşmaların umumî seviyesi geçmiş yıllar seviyesinden üstünde olduğu halde, zaman zaman 20 Senatör

rün huzurunda devam etti.

Maliye Bakanı Şefik İnan'ın konuşmasında, şimdiye kadar söylediklerinden fazla bir şey yoktu. Fakat Bakan, henüz kesin bir şey olmamakla beraber, gerekli dış yardımların sağlandığını söyleyerek, yürekleri ferahlattı.

Görüşmeler sırasında kalitenin geçmiş yıllara nazaran yükselmesine rağmen ekonominin içinde bulunduğu durumu bütün şumuluyla tahlil eden ve gerekli pratik neticeleri çıkaran konuşmalara fazla rastlanmadı. Sözlere numara vermek gerekirse, en yüksek notu Tabii Senatör Mucip Ataklıya vermek lazımdır. Ataklı'nın, arkadaşları adına yaptığı konuşma, en iyi hazırlanmış olan bütçe tenkidiydi.

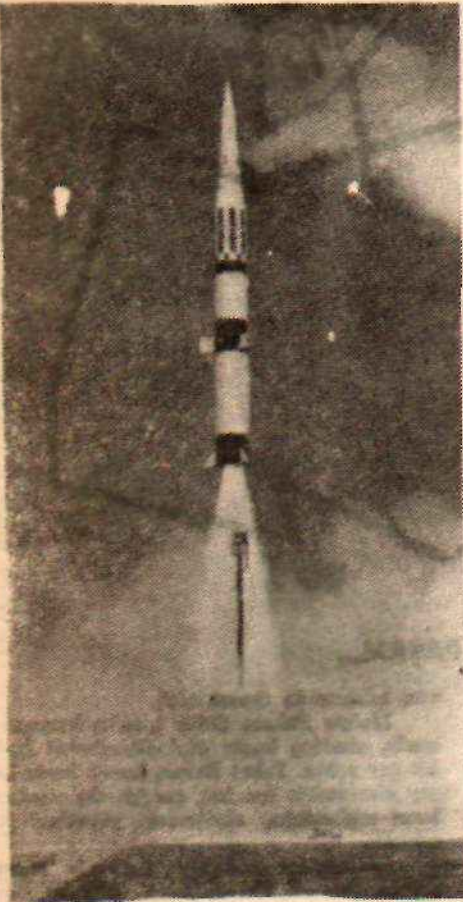
Ataklı, devlet giderlerinin, gerek cari, gerekse yatırım harcamaları yönünden, artması lazım geldiği ve esasen arttığı bir devrede girilen bir vergi affı kampanyasının isabetsizliğine ciddiyetle parmak bastı. Köklü bir iktisadi felsefe yerine, her gruba taviz veren kısa ve aceleci bir takım gayeleri gerçekleştirmeye telâşında olan bütçenin bu vasfını, Tabii Senatör, ortaya koymasını bildi. En iyi tahlili de, verilen millî gelir artış rakamları ile gerekenin bir diğer yerinde görülen sermaye-hâsıla katsayısı arasındaki tezdâki bekliyerek yaptı. Fakat, özel sektörün daha fazla himayesini isteyen pasajlar, konuşmanın umumî havasına uymadı. Tabii Senatör, en yüksek gelişme hızını İngiltere ve Amerikada bulunduğunu söyleyerek, ufak bir maddî hatâ da yaptı. Aynı hatâyı, geçen yılki Bütçe konuşmasında,

Senatör Mucip Ataklı

Türk milleti yaşayışını, Türkiyede insan gücünün hareketli haline ve çağımızın sosyal ilkelerine göre düzenlemelidir. Eğer bunu yapamazsa, içinde yaşadığımız çağın ilerleme hızına da ayak uyduramaz. Çağdaş hayat nizamının gerisinde ve dışında kalır.

ÇAĞIN GERİSİNDE KALMAK

Batıda füze devri...

... Bizde Saldi Nursi!...

Türkiye'nin İktisadî tarihi, Batı dünyasını devir devir ileri iten büyük hamilere memleketimizin katılma masasının ve bunların dışında kalmasının hikâyesinden ibarettir. Bu yazı, tarihimizin bu yönden etrafı bir incelenmesi olmamakla beraber yazımızda, batı âlemini ileri iten bu hamilerin başlıcalarını işaret etmek istiyoruz. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1 Amerikanın ve Hint yollarının keşfi suretiyle, Türk imparatorluğunun hayat ve hareket sahası olan Akdeniz havasının arka plana itilişi. Türkiyenin, yeni açılan dünya yollarının dışında kalışı.
- 2 Batı âleminde meydan alan merkantilizm hareketine, yani el sanayinin devletçe korunması ve dolayısıyla devlet hazinesinin zenginleştirilmesi hareketine Türkiyenin ayak uyduramaması.
- 3 Batıda buhar kuvvetinin makinalara tatbiki ve «Sanayi inkılabı» denilen harekete Türkiyenin katılamaması ve bu inkılabın dışında kalışı.
- 4 1789 Fransız ihtilâlinin getirdiği anlamlara Türkiyenin ayak uyduramaması.
- 5 Birinci ve ikinci dünya harbini takiben Çağ Değişimi hareketlerinin Türkiyede lâıkiyle kavranamaması ve değerlendirilememesi.

Herbiri dünya tarihinin bir yeni devrini açan bu hareketlerin, memleketimiz daima ya dışında, ya gerisinde kalmış ve genel olarak, bütün Çağ Değişimi devrelerinin mânâsını, hiçbir zaman, ilâkıyla değerlendirememiştir

Bu hareketlerin; tarihin akışı içinde, kronolojik merhalelerini ve milli kaderimizdeki etkilerini açıklayarak incelemeyi nekadar isterdik. Ama «Yün» ün çerçevesi ve bu yazının hacmi buna yeterli değildir. Fakat herkes bilir ki, Amerikanın keşfine (1492) ve Hint yolunun açılışına (1498) kadar dünyanın mihveri Akdeniz etrafında dönyordu. Dünya ticaretinin yolları bu Jeopolitik alanda döğümlenirdi. Dünyanın zengin merkezleri bu alana ve hinterlandına serpişmişlerdi. Fakat, yukarıda işaret ettiğimiz keşifler başarılıp ta, dünya yolları okyanuslara açılınca, Akdeniz önemi kaybettii. Dünyanın yeni yollarına dökülen, aktif öncüler oralarda yeni Avrupa ham madde ve sermaye kaynakları ararken, biz İranda, Arabistanda, bize hiçbir şey getirmeyen seferlerle kondimizi harcıyorduk.

Sonra Avrupada Merkantilizm devri başladı. Yeni Üke-
ler ve yeni pazarlar için alabildiğine sanayi mamulleri ha-
zırlamak, bunu başarmak için de el sanayisini Devlet mü-
dahalesi ile ilerletmek, sonra bu sanayi mamullerini hem
Avrupa içine, yem yeni açılan deniz yolları üstünden dün-
yaya yaymak devri. Bu suretle bir taraftan devlet hazineleri
tıkabasa kıymetli madenlerle dolarken, diğer taraftan, Ye-
ni Avrupanın iktisadi gelişmesi için «ilk sermayeler» birik-
miş oluyordu. Halbuki o devirde biz, gittikçe kapalı bir eko-
nomi içine kendimizi hapsediyor, Devlet hazinesini ise, Ak-
deniz ve Orta Avrupada hedefsiz savaşlarla eritiyorduk. A-
nadolunun tükenişi ve Celâli İsyanları o tarihlere rastlar.

XVIII. İnci asrın sonunda ve evvelâ İngilterede buhar kuvvetinin makinalara tatbiki ile açılan sanayi inkişafı ise bizde duyulmadı bile. Ama bu inkişaf, Osmanlı sanayisini yıldırdım hızı ile çökertti. Daha Napolyon harpleri bitmeden başlayan bu çöküntü, hele 1815—1850 arasında, Türk eli sanayii merkezleri üstünde fırtına gibi esti. 1850 den sonra ise biz, İktisadi manasıyla artık ve fiilen bir yarı müstemlekeydik.

1789 inkılabının Batı Alemine getirdiği uyanığın ise tamamen dışında kaldık. Napolyon devrinde ve bizim «Reisül

—kütlâp» efendimize (Hariciye nâzırı) göre bu inkılâp, sadece «Bir hurucu alessultan» yani hükümdara isyandan ibaretti.

☆☆☆

Ama birinci dünya harbi sonunda, beklenmeyen bir mucize oldu. Mustafa Kemal yeni Türkiye'yi, asırlardan beri devam eden bir tezadın, yani müstemele ve yarı müstemelekeler arasındaki istismar ve esaret nizamının ortadan kaldırılmasında, birden önder mevkiine çıkardı. Türkiye'ye büyük ve tarihi bir misyon bağışladı. Hem millî kurtuluş hareketini yalnız bir askerî savaşın değil, hür, özgür, iletî, plânlı, sosyal adaletle uygun, imtiyazsız, sınıfsız bir nizamın ideolojik esasları ile de bezedi. Yani bizim millî kurtuluş hareketimiz, yahut adına Kemalizm diyebileceğimiz fikir ve hareketleri manzumesi, bir taraftan milletler arasındaki tabiiyet nizamına isyan ederken, diğer taraftan, milletin kendi içinde ve kendi yapısındaki tezatları da tasfiye ediyordu. Bu suretle Türkiye'ye, ömrü geçmiş klâsik bir kapitalizmin sınıf kavgalarına sürüklenmemek için temel prensipler getiriyordu.

Bu suretle ve onun devrinde, sosyal nizamlarını ihtilallerle değiştiren memleketlerin ödedikleri kan vergisine sürüklenmeden, devletin tanzim ve müdahalesi ile millet içinde aşırı çatışmaları önlemenin nazari esasları memlekette tedvin edilme yoluna giriliyordu. Ama sonra ne oldu? Onun ardından daha bir nesil geçmeden, Onun fikir mirası bir kelime sermayesi haline getirildi. Milli kurtuluş hareketinin milletlerarası mânâsı ise tamamen unutuldu hattâ inkâr edildi. Milli kurtuluş mücadelesine atılmış bütün memleketlere karşı arka çevirdik. Milletlerarası toplantılarda daima, milli kurtuluş hareketleri aleyhinde ve emperyalistler safında oy verdik.

★ ★ ★

Onun içindir ki bugünkü Türkiye'de genç aydınların ve gençliğin çoğunluğu, hep tabular, dondurulmuş kelimeler, köksüz anlamlar, şekiller ve gölgeler üzerinde didinip dururlar. Bu didinmelerin ilk vasfı yapıcı olmamalarıdır. Halbuki çağımız artık bir inşa aşısıdır. Sosyal alanlarda, kültür alanlarında, siyasi haklarda ve teşkilâtlarda, yeni temeller üzerine yeni bir inşa aşısı. Bu inşa hareketinin sosyal örgütü, hem milletlerarasında tabiiyeti, hem millet içinde aşırı sınıflaşmaları reddeden ve hürriyeti, bir ahlak hürriyeti, bir istismar hürriyeti, bir ısrar hürriyeti olarak almayan bir ideolojik yapıdır. Çağdaş sosyalizmin ilkeleri budur. Bu millî ve sosyal gelişmeyi, komünizm ve saire gibi anlamlarla karıştırmamanı hiçbir kıymeti yoktur. Hefe Türk sosyalizmi, komünizmin içinde değil, karşısındadır.

Onun için ilk gayretimiz, Türkiye'de insan gücünü, bu gücün hareketli haline göre değerlendirmek olmalıdır. Halbuki bugün bu güç, hareketli haline göre değil, âtil haline göre ele alınmaktadır. Toprağı uyandırmak ve ona yeniden yerleşmek, Türk insanının âtil duran gücünü, yeni kalkınma hızımızın en yararlı sormayesi olarak almak, mağarasız, toprak dâmsız, geçekondusuz, israfsız, sefaletsiz, aydın ve sıhatli bir Türkiye'nin kuruluşunu düzenlemek...

Bizce şimdi Türk aydınının heyecan verici görevi budur. Bu kuruluş divâları ve meseleleri birer birer işlendikçe görülecektir ki Türk sosyalizmi, hür, özür, heri milletler seviyesine ulaşan bir Türkiyenin, Atatürkün dediği gibi «Türrelî bir nîrân içinde insanından ibaret»

Sevket S. Aydemir

C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal da işlemiştir. Aslında, İngiltere ve Amerika, kalkınma hızı düşük memleketler arasındadır.

Günün ikinci kudretli hastibi C.K.M.P. sözcüsü Niyazi Ağrınası oldu. Ağrınası, vergi kaçakçılığı üzerinde önemle durdu ve vergilerin sadece, mezar ve ücretli sınıfın üzerine yüklendiğini delilleriyle ortaya koydu. Programında en aşırı liberalizmi savunan C.K.M.P. bekumundan, bu, iyi bir işaretir.

C.H.P. sözcüsü, Hıfzı Oğuz Bekata da, genişliyen hizmetler karşısında yeni vergilere ihtiyaç bulunduğunu belirten iyi bir konuşma yaptı. Maliye Bakanı İnan da bu görüşe, canu gönülden katıldı.

Y.T.P. sözcüğü eski Maliye Bakanlığı Müsteşarı Mehmet İzmen ise, ümit edilene vermedi. Konuşması, bütçenin açıklığı, yatırımlarına safi miktari hakkındaki bilinen şeyleri, muğlak bir dille tekrarlamaktan öteye gitmedi. Ekrem Alican, B.M.M. nde bu eksikliği gidermesini beherhâlde biliyorlardı.

A.P. sözcüsü Kâzım Yurdakul ise, Devlet Plânlama Teskilâtından duyduğu endişe

geleri belirlitti. Kendisinin ortanın solunda olduğunu söyleyen Yurdakul (ortayı herhalde biraz sağa sınırsın olacak). Planlama Teşkilâtının solun ortasında bir plan yapmak - tan kaçınmasını belirterek, günün ayaçıp rekorunu kırdı. Diğer bir A.P. li kâğıt, «Siyasi partilerin, birbirlerine çok benzeyen fikir klüpleri» olduğunu söyleyerek, konuşmalara neşe kattı.

Tenkülere verilen cevaplarda, Karma Komisyon Sözcüsü İlyas Seçkin, bir hâli ilelermiş göründü. Seçkin, komisyondaki tutuklulardan kurtulmuştu. Yeni tüzavizler getiren 1 milyar lira porteli masraf tekliflerinin reddedilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması gerektiğini isabetle belirtti. 1984 yılında tamamıyla iflas edecek olan Emekli Sandığına acıklı durumunu gözler önüne serdi. Bütçelerin elastikiyetini kaybettiğini gider kalemlerinin donduğunu anlattı. Seçkin'in konuşması, müsbet itiba yarattı.

Senatodaki görüşmelerin en ümit verici tarafı, vergi hafifletmelerine, lâftan da-

hi, hiç bir partinin dokunmaması oldu. Bu, partilerimiz için iyi bir nottur.

EĞİTİM

Yedinci Sûra

1939 danberi her Milli Eğitim Şurasının açılışında, Türkiye'nin okuma — yazma devrasi ve çeşitli öğretim meseleleri zihinleri işgal eder. Her Şûra, açık tabloların tasvirleriyle başlar, tatlı hayallerle sona erer. Yedinci Milli Eğitim Şurası da, başlangıcı itibariyle öbürlerinden farklı değildir. Yalnız, bu defa, Şûra'nın toplantı tarihi, Türkiye'nin eğitim değerlerinde bir temel felsefe yokluğunun en fazla hissedildiği, bir hamle ihtiyacının en fazla duyulduğu günlere rastladı. Bu bakımdan

Fazltesi günü, Ankara'daki toplantı salonunu dolduran 500 delege ve aralarında Cumhurbaşkanının da bulunduğu davetliler, Milli Eğitim Bakanı Hilmi İnceoğlu'nun açış konuşmasını dikkatle ve uzunluğuna rağmen, sabırla dinlediler. Basılıp dağıtılan konuşma kırk sayfa tutuyordu ve okunması bir buçuk saatten fazla sürdü. Delegeler, manakesef, konuşmadan, dağıtılan raporlardaki bilgilerin dışında fazla birşey öğrenemediler. Bakanın nutkunda sık sık Anayasamız hükümlerine atfı yapılmakta, sonra da bunları karşılamak için neler yapılacağı belirtilmekteydi. Cümlelerde sık sık «Plan», «Program» sözlerinin geçtiği duyuluyordu. Bu arada, metinde, Devlet Planlama Teşkilatı'nın adından hep «Devlet Planlama Dairesi» diye bahsedildiği de kimse'nin gözünden kaçmadı. Zaten, nutuktan edinilen genel izlenim, esaslı bir plan veya programdan çok, zekârlarda tedbirler havasıydı.

Konuşmanın başlanıcunda çizilen genel manzara, Şûr Sûre'larda belirtilen manzarlardan daha geniş ve detaylı idi. Türkiye'nin

15.471 köyü, daha neuuz okula ve öğretmene kavuşmamıştır. Öğrenim çağındaki bulunan 4.137.144 çocukla ancak 2.548.927'isi okuma imkânı bulabilmektedir; bir buçuk milyondan fazla çocuk öğretmenden mahrumdur.

Konuşmaya göre Bakan tarafından da benimsendiği anlaşılan ve bu bakımdan ümit verici olan tavsiyeler şunlardır: Kız ve erkek öğrencilerin birbirlerinin daha iyi saygı göstermeleri için, okullarda mümkün olduğu kadar karına öğretime gidilecektir. Fen adamı yetiştirilmesine hazırlık olmak üzere bir «İlim Lisesi»nin kurulmasına çalışılacaktır. İlköğretimden sonra, en çok teknik eğitim üzerinde durulacak, bu alanda planlı bir hamle yapılacaktır.

Bakanın, din eğitimi konusunda söyledikleri de dikkatle dinlendi. «İmam Hatip okullarımızda ve Yüksek İslam Enstitüsünde dini hayat yaşanmalı ve öğrenciler okula ve camide din esbalarını tatbiki ciddi bir surette alıştırmalıdır. Gerek İmam-Hatip Okulları, gerek Yüksek İslam Enstitüsü, münasip ve faaliyetlerine uygun binalar içinde bulunmalıdır» diyen Bakan konuşmasını, «Yardım Taurıdandır» sözleriyle bitirdi.

Eğitim alanında yapılacak hamlelerin temel şartını Köy Enstitülerinin tekrar kurulmasında bu konuya dokunmasını boş yere beklediler. Fakat, meselenin «Öğretmen Yetiştirme Komisyonu»nda ortaya atılacağı ve çetin çatışmaların olacağı muhakkaktır. Nitekim, Köy Enstitüsü davasını benimseyenler, daha ilk günden toplanarak aralarında konuşmağa başladılar. Bu arada Şükrü Koç ve Mehmen Enstitüsü'nün büyük gayret sarfettikleri sözden kaçmadı.

Yedinci Eğitim Şurasının, başarılı bir toplantı olabilmesi ve eğitim davasına yeni bir hamle verebilmesi Köy Enstitüleri konusunda göstereceği davranışın cesur bir davranış olup olmamasına bağlıdır. Bu konuda bir hüküm verebilmek için de hafta sonuna beklemek gerekecektir.

TOPRAK

Toprak dağıtımı şart

Memleketinde kalkınmayı ve demokrasinin sağlam temeller üzerine oturmasını gerçekten sağlamak için ekonomik ve kültürel alanda köklü reformların yapılmasının sorunu olduğunda vatansever aydınlar söz birliği etmişlerdir. Bu ekonomik ve kültürel reformları gerçekleştirmeden memleketinde ne demokrasinin köklü olarak yerleşmesine ve ne de gerçek bir kalkınmadan söz edilmesine imkân olmadığı aydınlarımızca anlaşılmıştır. Bu reformların bugün Türkiye için en hayati olanının, toprak reformu olduğu şüphesizdir.

Memleketinde şahit olduğumuz ağır ve sıkıntılı gelişme, binlerce işçi ve köylünün geçirdiği ıstıraplı hayat, yer yer başgösteren ve bugün siyasi hayatımızda bir akın olarak meydana çıkan gerici tehlike ve bunun memleketinde demokratik hayatın tehlikeye düşmesi köklü bir toprak reformunu gerçekleştirememiş olmamıza bağlıdır. 1923 de Türkiye'nin padişahlığı ve sömürgeci devletleri tasfiye ederek yaptığı siyasi istiklali köklü bir toprak reformuyla tamamlayarak memleketinde gerçek bir demokrasinin temellerini atması gerekirdi. Büyük Atatürk de bunu görmüş ve gereken teşebbüslere girişmiş, fakat ne yazık ki ömrü yetmemiştir. Şimdi, İkinci Dünya Harbinden sonra siyasi bağımsızlıklarına kavuşan İktisaden geri kalmış memleketler de, bu bağımsızlıklarını ekonomik alanda da perçinleştirmek için toprak reformlarına girişmişlerdir. Memleketinde demokrasinin yerleşmesini, gerici kuvvetlerin ve demokrasi düşmanlarının kaynaklarının kurutulmasını, gerçek ve hızlı bir kalkınmayı ve tarımdaki geri münasebetler yerine daha ileri, modern istihsal münasebetlerine geçmeyi istiyorsak, toprak reformunu gerçekleştirmek mecburiyetini artık anlamamız gerekir.

Esasen bugün bir toprak reformu fikrini inkâr etmeye bu reformu istemeyenler bile yanaşmamaktadır. Bunlar «toprak reformu mu? Hay hay... Herkes toprak reformuna taraftar. Fakat önce bu reformdan ne anladığımızı tesbit edelim; toprak reformu ne demektir, nasıl yapılmalıdır? Dar mı, geniş anlamda mı?» demektelerdir. Böylece toprak reformunun muhtevası değiştirilmek istenmekte, mesele karıştırılmakta ve köklü bir toprak reformunu engellemek için Bizansvari tartışmalara girişilmektedir.

Kimse toprağın veriminin artırılmasına ve onun ıslah edilmesine ve bunun için ekonomik ve mali tedbirler alınmasına, köylüye kredi sağlanmasına, sulamaya... karşı değildir. Fakat toprak reformunu böyle tedbirlerin gerçekleştirilmesine bırakmak ve bunları toprak reformunun vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmek, herhalde bu reformu Yunan takvimlerine bırakmayı isteyenleri

Cumhurbaşkanı Gürsel ve Başbakan İnönü Şurasını açılış töreninde

pek memnun etse gerekir. Toprak reformu başka şey, toprağın ıslahı ve veriminin artırılması başka şeydir.

Eğer memleketinde toprak mülkiyeti düzeninin sosyal adaletsizlikler doğurduğu kabul ediliyorsa, eğer bu mülkiyet düzeni daha ileri istihsal münasebetlerine geçilmesine engel olduğu görülüyorsa, eğer memleketinde hâlâ Ortacık kalıntısı istihsal münasebetlerinin hâkim bulunduğu büyük toprak mülkiyeti düzeninin devamı istenmiyorsa ve eğer memleketinde demokrasinin yerleşmesi ve gericiğin kökünün kazınması isteniyorsa toprak reformunu olduğu gibi anlamak ve uygulamak gerekir. Bu da geniş toprak mülkiyetinin sınırlandırılması ve bu mülkiyetin parçalanarak bu topraklar üzerinde ortak ve kiracı olarak çalışan topraksız çiftçilere dağıtılmasıdır.

Menderes'in gerekçesi

Aydınlarımız bugün hâlâ ne olduğu ve ne olması gerektiği üzerinde anlaşamadıkları toprak reformunu daha 1945 de çok iyi anlayan bulunan Adnan Menderes, memleketimizde niçin bir toprak reformuna ihtiyaç bulunmadığını Meclis kürsüsünden şöyle savunuyordu: «Türkiyede başka memleketlerde görülen ve toprak reformlarının zorlayıcı sebepleri olarak beliren genişlikte ve sayıda büyük arazi mülkiyetinin sayı ve hâkim bir nisbette bulunmadığı memnurlukla görülür (1)... Hâlâ ne toprakların esasında dar veya verimsiz olması ve bu yüzden toprak tedarikinde imkânsızlıklarla karşılaşılması ne de toprak mülkiyetinin tevezzüünde büyük ayrıklar olması ve ne de toprak mülkiyeti rejiminde ortaçağ bakayarı hükümlerin yagmakta bulunması gibi zorlayıcı ve sıkıcı durumlar karşısında değildir.

İşte bundan ötürü, yani memleketinde «toprak mülkiyetinin tevezzüünde büyük ayrıklar» olmadıktan, bir toprak reformuna ihtiyaç duyulmadı ve 1945 tarihli Çiftçi Topraklandırma Kanunu bir türlü uygulamaya imkânı bulamadı. Aydınlarımız bir toprak reformundan ne anladıklarını belirttikten Adnan Menderes'in yukarıdaki sözlerinden öğrenebiliriz.

1945 tarihli kanunun başlıca muhaliflerinden olan ve Mecliste bu kanunu şiddetle tenkit eden bugünkü Tarım Bakanı Cavit Oral da şimdi bir toprak reformuna taraftar olduğuna dair demecler veriyor ve fakat hemen ilâve ediyor: «Toprak reformu sadece (bilhassa okuyunuz) toprak dağıtımı olarak düşünülemez». Peki, toprak reformu toprak dağıtımı olarak düşünülemez de ne olarak düşünüldü? Herhalde kredi olarak... Esasen kredinin önemini Cavit Oral daha 1945 de görmüş ve bunu Meclis kürsüsünden arkadaşlarına anlatmaya çalışmıştı: «Bu hakikati ve kredinin mâna ve ehemmiyetini ancak benim gibi iş hayatında bulunmuş insanlar... anlayabilirler. «Şüphesiz toprak dağıtımının «mâna ve ehemmiyetini» de ancak kendisi gibi büyük toprak sahipleri anlayabilirler. Toprak reformundan bilhassa özel mülkiyete konu olan toprakların dağıtımının anlaşılmasını gerektiğini 1945 tarihli kanunu uygulamayan Tarım Bakanı Cavit Oraldan biz daha önce öğrenmiştik. Kredinin «mâna ve ehemmiyetini» de gene 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı devrinde çok iyi anladık.

Bugünkü Anayasa bir toprak reformu için toprak mülkiyetinin sınırlandırılmasını öngörmüştür. Şimdi mesele bu Anayasa hükümlerinin hayata uygulanması meselesidir.

Oysa bugünkü işbirliği havası içinde memleketinde gerçek huzurun ve demokrasinin temelini atacak olan toprak reformu bir yana bırakılmış görünüyor. Ve memleket gene ağır, ıstıraplı ve yavaş bir gelişme haline terk edilmiş bulunuyor. Demokrasi onun en büyük düşmanları tarafından emellerini gerçekleştirmek için bir kalkan gibi kullanılıyor.

Dr. Suat AKSOY

İlhan Selçuk

Mukaddesat tezgâhtarları

Siz Atatürk'ün yaptıklarına bakınız: Kalk, koskoca Halife hazretlerini memleketten sür. «Halife efendimiz» in ardına da bir tekme... Yallah Padişahın gittiği yerel...

Ondan sonra da, altıyüz yıldan beri ne yapılmışsa tersini yap: Yazı sağdan sola mı yazılırdı; hayır, soldan sağa yazılacak. Fes mi giyilirdi; hayır şapka giyilecek. Devlet teokratik karakterli mi; hayır, lâik olacak. Şariat mı yürürlükte; hayır Medeni Kanun yürürlüğe konacak.

Yani o güne kadar baştaçı ettiğimiz ne varsa hepsini yık. Yerlerine bir sürü zararlı ve tehlikeli fikirleri devletin temeli say.

Halbuki bütün bu yıkılan müesseseler mukaddesat edebiyatının ince ince iplikleriyle örümcek ağı gibi örülmüştü kafalarda... Eğer Kurtuluş Savaşından çıkmamış olsak, imkân mı vardı, bunların bir tekine dokunabilir mi idiniz?..

Dokunamazdınız.

Atatürk Türkiye'yi kurtardığı için kimse çıkıp da kendisine:

— Efendi!.. Sen bu memleketin nizamını, düzenini bozuyorsun. Sen bu memleketi batırıyorsun. Bizim varlığımızı yok edip, temel müesseseleri mahvediyorsun... diyemedi. Diyemezdi. Çünkü o örümcek kafalarının devleti batmıştı zaten.. Batan şey bir daha batmaz.

1928'den önce mukaddes sayılan bir sürü müessese yok edilip yerine «muasır medeniyet seviyesinin» gereklerine uygun müesseseler kurulunca anlaşıldı ki Türkiye'deki düşünce değişimi Türkiye'yi daha kuvvetlendirmişti. Mukaddes bellediğimiz bir sürü yozlaşmış düşünceden kurtulmuştuk, ama daha insan, daha millet, daha medeni, daha Türk, daha özgür olmuştuk.

Bu sayısız tarihi tecrübelerden bir tanesidir ki sonunda vaktiyle mukaddes ve dokunulmaz sanılan eskimiş barikadlar yıkılınca vatanın daha ferah, daha güzel olduğu anlaşılmıştır.

Şark kafası!.. Şark kafasının bitip tükenmeyen bir sanayii var. Menfaatler dokusunu, mukaddesat pazarında satılan fikirlerin tezgâhlarında örme. Vaktiyle Batı aynı yolun yolcusu idi. Ve bu Batı, batiî düşüncelerden kolay kurtulamadı. Doğru ise hâlâ Şark'tır.

Hem de nasıl Şark!.. Batıda insanların aklına sabah kahvaltısındaki tereyağ gibi yumuşak gelen fikirler, Doğuda memleketi torpilliycek dinamitler sayılıyor. Muhafazakâr İngilterede «Majestelerinin muhalefeti sosyalist İşçi Partisi», gelmiş, resmi kabullerde Kraliçenin yamacına oturmuş... Orada taç ve taht protokolunun yer verdiği fikirler, devrimci ve Cumhuriyetçi Türkiye'de hâlâ tehlikeli fikirler sayılmaz mı?

İşte Şark!

Çünkü bu Şark'ta ekonomi «bırakınız yapsın, bırakınız geçsin» ekonomisidir. En lüksünden en pahalısına kadar bütün mallar, bütün metaller geçsin. Ama fikirler!... Ama düşünceler!... Onlara yasaklar duvarı: Bırakmayınız yapmasın, bırakmayınız geçmesin.

Çünkü bu fikirler tehlikeli, bu fikirler zararlı. Bu fikirler halkın mukaddes bellediği şeylere karşı.

Neymiş halkın mukaddes bellediği şeyler?.. Efendim, «mukaddes mülkiyet» en başta!..

Herhalde halk, bir türlü ulaşamadığı için ilâhi bir sıfat yakıştırmış mülkiyete. Ömrübilâh hiç bir şeye malik olmadan yaşayan milyonlarca kişi mülkiyeti mukaddes saymasın da ne yapsın? Bir ülkedeki insanlar «mal» a sahip olamamışlar, «mal» a tapmışlar.

Aşk gibi bir şeydir bu. ilâhi vasıflar attettiği sevgiliye kavuşunca, onun da normal bir insan olduğunu farkeden aşklar gibi, halk mülkiyete kavuşunca onun mukaddes ve ilâhi sıfatları kaybolacaktır...

Son günlerde bir «mukaddes mülkiyet hakkı» teranesi dalgalanıyor ortalıkta. Mülkiyet mukaddes değildir. Akıl almaz bir menfaat düzenini halkın sağduyusuna Apis öküzünün boynuzları gibi takmak isteyenler mülkiyet kavramında mukaddesatın ırzına geçmek istiyorlar. Ama yeryüzünde şimdiye kadar hiç bir istismar düzeni, ne kadar takdis edilirse edilsin yaşayamamıştır. Tıpkı saray saltanatının sömürgeci aristokrasisinin sözüm ona Tanrının gölgesi halifenin kanadında yaşayamadığı gibi.

1928'den önce mukaddes sayılıp önünde secdeye geçilen bir sürü menfaat düzeni yerle bir edilip «muasır medeniyet seviyesine uygun» yenileri kurulunca anlaşıldı ki, Türkiye'deki düşünce değişimi Türkiye'yi daha kuvvetlendirmişti. Sayısız tarihi tecrübeler göstermiştir ki toplumlar ilerlerse yaşarlar. Bizim 1950'den beri dış yardımları kapışan bir azınlık, kurdıkları menfaat düzeninin önüne «mukaddes» kelimesinin barikadını dondurmışlar. İstedikleri, Türk aydınlarının bu barikad önünde secdeye varmaları.

Onbeş yıldan beri bu memleketi içten içe yiyen, çürüten, çökerten, bu hale düşürenlerin kimlikleri kimlerin meçhulü değildir. Bir on beş sene daha bu düzen önünde beyinsiz kafalarla secdeye varmak Türkiye'yi biraz daha batırmaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır.

kalkınmanın "ABC" si

AYDININ SORUMLULUĞU

Kolayca büyük servetler edinmenin mü mkün olduğu bir çevrede, kültür yerini kültürsüzlüğe, özgür düşünce menfaatlere bırakmak eğilimindedir. Fırsatçılıkla para kazanmak amacını güdenler zaten bu nitelikten yoksun olanlar arasında türeyebilir. Türedikten sonra da edin diği statüyü koruması ancak özgür düşünceyi engelleyebildiği nisbette mümkün olabilir. Toplumun menfaatleriyle çelişen zümre menfaatleri karşısında, toplumun menfaatinin savunacak aydının susturulmasının, topluma ne kadar pahalıya mal olduğu açıktır.

Gültan Kazgan

Özgür düşünce

Türk toplumunun her yönden çözülmesi güç toplumsal, iktisadî ve siyasî davalarla karşılaştığı bugünlerde «aydın» a büyük sorumluluklar düşmektedir. Gerek basında gerek Parlamento'da mevcut dâvâlar doğrulukla açıklanacak, bu dâvâlara en kısa bir zamanda bir çözüm yolu bulunmasına çalışılacaktır. Aydın, bu çetin savaşın başarılmasında ön plânda rol oynamalıdır. Türkiye'nin kalkınma dâvasının çözümü sadece büyük kütlenin eğitilmesi değil, aynı zamanda bu kütleye önderlik edeceklerin de çok sayıda yetiştirilmesine bağlıdır. Bu önemli görevi başaracak aydının nitelikleri nedir? Türk toplumu bu nitelikleri taşıyan aydınları çok sayıda yetiştirmeye elverişli bir ortam yaratabilmekte midir?

Türk toplumunun içinde bulunduğu buhranlı durum «aydın» ın yeni bir anlam taşıması gerektiğine inanıyoruz. Bu bakımdan, bir yüksek okul diploması almış ve belirli bir kültür seviyesine erişmiş herkese aydın demiyebiliriz. İçinde yaşadığı toplumun dâvâları ile yakından ilgilenen, bunlar üzerinde belirli fikir sahibi, olduğu fikirleri her zaman ve her şart içinde savunmaya hazır, inandığı fikirlerin gerçekleşmesini görmek için çalışan bir kimse, eğitim seviyesi ne olursa olsun bize aydındır.

Ancak, bu anlayış bir bakıma çok geniş sınırlı, hatâsız hiçbir şekilde aydın sayamayacağımızı dahi içine alacak kadar müphemdir. Bugün belirli fikirlere inandığını iddia eden, basında ve Parlamento'da savunanlara, bir çaba gösterenlere rastlamıyor değiliz. Bununla beraber, aralarında aydın diyebileceğimizi pek ender karşıma çıkabilmektedir. Öyleyse, bu sınırı nerde çizmeliyiz? Aydını diğerlerinden ayırdederken onda ne gibi bir özellik arayacağız? Bize, bu sınırı çizecek «özgürlük» kavramı olacaktır. Aydın, ancak fikirlerinde ve inançlarında özgür olduğu takdirde ki toplumun gerçek dâvâlarını görebilir ve bunlara bir çözüm yolu bulabilir. Aydın kavramı kaçınılmaz şekilde özgürlüğe bağlıdır.

Özgürlük, her türlü peşin yargıdan uzak olarak açık bir kafa ile düşünmeyi, her türlü menfaat kaygısından uzak olarak fikirleri savunmayı, dâvâlara çözüm yolu aramayı gerektirir. Özgür düşüncenin hâkim olmadığı hallerde fikirler ne kadar taraftar toplarsa toplasın, ne kadar hararetle savunulursa savunulsun, ne mevcut dâvâların açıklanması ve ne de çözülmesi konusunda bir yardımcı olmayacak, toplumun menfaatleri ile bağdaşmayacaktır. Özgür düşünceye sahip olmayanlar, bizim anlayışımıza göre, «aydın» olmak niteliğinden çok uzak çığırıklardan başka bir şey değildir.

Gizli el

Türk toplumunun bugün yarattığı fikir ortamı özgür düşüncenin gelişmesine ne dereceye kadar elverişlidir? Ne yazık ki, çocukluktan itibaren eğitim sisteminin kafalara geçirdiği peşin, özgür düşüncenin yerini peşin yargıya kolayca bıraktığı gibi, toplumdaki baskı gruplarının sağladığı menfaat ve değer yargılarının basit maddî kıstaslar lehine gösterdiği gelişme de, sesini duyuranlar da menfaat kaygısını özgür düşünceye kolayca hâkim kılacaktır. Bu sebepler ise, Türkiye'nin başlıca dâvâlarına bugüne dek bir çözüm yolu bulunamamasını bize açıklayabilmektedir.

Çocukta araştırma, soruşturma, kendi kendine bir mesele üzerinde düşünüp bir sonuca varma yeterliliğini geliştirmekten yoksun, çeşitli kaynaklardan aktarılan bilgileri kesin sonuçlar olarak ezberletmeye dayanan bir eğitim sistemi, düşünce ufkunu sınırlayıcı ilk duvarı ferden önüne çocuk yaşta çekmektedir. Değil özgür düşüncenin ilk basamağı olan şüphecilik aşılamak, elde edilen bilgilerin tahlil ve sentezini yapıp «kültür» denen hamurun dahi gelişmesini engelleyen bu sistem, peşin yargılara elverişli bir düşünce zemininin ilk harıyıcıdır.

Ancak eğitim sistemi kadar ve belki ondan daha da kuvvetli bir etki olarak özel menfaat kaygusu özgür düşüncenin engelleyicisidir; çünkü, Türk toplumunun bir bütün olarak menfaatleri, toplumdaki bazı sınıfların menfaatleri ile kesin bir çelişme halindedir. Bu çelişme, toplumun aleyhine olan zümre menfaatinin savunulması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Zümre menfaatinin savunacakların elde edilmesi yine bir veya diğer şekilde menfaatlerin savunuculara sağlanmasına dayandırılabilir. İster oy yoluyla parti menfaati şeklinde olsun, ister dolaylı veya dolaysız şekilde ödenen bedelin şahsa sağladığı maddî menfaat şeklinde olsun, toplumda zümre menfaatine dayanan baskı gruplarının mevcudiyeti, özgür düşüncenin gelişmesini engelleyen başlıca sebep olarak gözükmektedir. Türk toplumunda adeta gizli bir el vardır: Bu gizli el özgür düşüncenin girdiği veya girebileceği her kuruma rahatça uzanabilir. Çünkü her kurum bir veya diğer şekilde ticarî, siyasî menfaatleri için bu baskı gruplarına bağlıdır.

Gerek eğitim sisteminin kafalara geçirdiği peşin yargılar çemberi, gerek kendi menfaatlerini savunmak gereğini duyan sınıfların, kendi savunucularının menfaatlere garketme, savunmalarını yapmayanları yaratıkları baskı ile boğma siyaseti karşısında Türk toplumunun yıllardır mevcut dâvâlarını görmemesi ve bu dâvâlara bir çözüm yolu bulunamamasına şaşmamak gerekir.

Kolayca büyük servetler edinmenin mümkün olduğu bir çevrede, kültür yerini kültürsüzlüğe, özgür düşünce menfaatlere bırakmak eğilimindedir. Fırsatçılıkla para kazanmak amacını güdenler zaten bu niteliklerden yoksun olanlar arasında türeyebilir. Türedikten sonra da edindiği statüyü koruması ancak özgür düşünceyi engelleyebildiği nisbette mümkün olabilir. Toplumun menfaatleriyle çelişen zümre menfaatleri karşısında, toplumun menfaatlerini savunacak aydının susturulmasının, topluma ne kadar pahalıya mal olduğu açıktır.

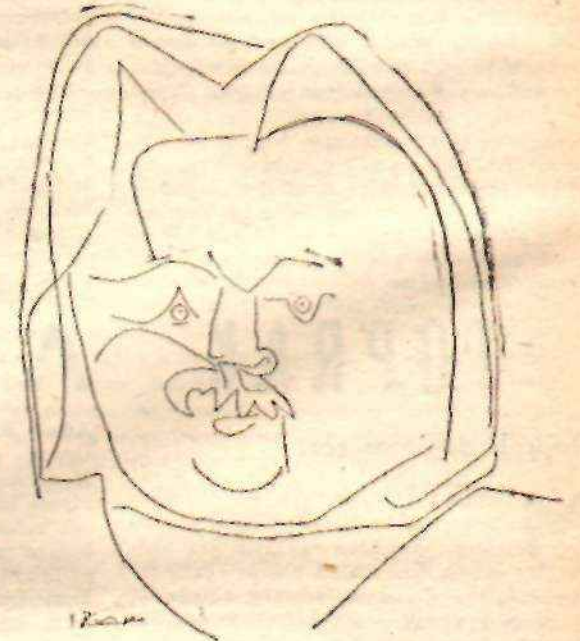
Zümre menfaatlerle toplum menfaatlerinin çeliştiği hallerde maddî baskıdan başka başvurulan manevî bir baskı vasıtası da Mc Carthy'ciliktir. Kendi menfaatlerinin dar çerçevesinden kurtulamayan dar görüş, bugünkü kendisine en büyük desteği bir umacı yaratmakta bulmuştur. Kendi çıkarlarına olmayan her tutum etrafında yaratılan dehşet ve korku havası, en ilkel bir Mc Carthy'likle toplum için çalışanların susturulmasıyla sonuçlanmıştır.

Bütün bu maddî ve manevî baskılar bizim anlamadığımız anlamda toplum yararını savunacak aydının yetişmesini engellemektedir, çünkü özgür düşünceyi boğmaktadır. Ancak, bununla da kalmayıp, geliştiği kadarı ile de özgür düşünce en ağır şekilde mahkûm edilmiştir. İnsanlığa ateşi getirdiği için Tanrıların suçladığı Promete ile özgür düşünceye kavuştuğu için suçladıklarımız arasında ne kadar benzerlik vardır. Maddî manevî baskılar Türk toplumunda Promete'leri vahşî kuşlara yem yaptırmaktan hiç çekinmemiştir.

Özgürlüğün bulunmadığı bir toplumda sorumluluğun da gelişebileceğine inanmamaktayız. Bugünkü, gerek basın ve Parlamento'nun gerek toplumda sesini duyurabilenlerin büyük bir kısmının sorumluluk yükünden başarılı bir imtihan vermemesinin sebebinin bu kaynakta aramalıyız. Korkular ve kaygular düşünceyi bağladıkça sorumluluğu da öldürmektedir. Savunduğu fikre gerçekte inanmayan, inandığını ise savunamayan insanda, inançları ve tutumunu bütün sonuçlarıyla yüklenme isteği ve yeterliği bulunmayacaktır.

Örnekler

Özgürlükten yoksunluk Türk toplumunda iki çeşit sorumsuzluk doğurmaktadır. Bir şekliyle sorumsuzluk, dâvâları ve çözüm yollarını gördüğü halde suzmaktır. Kültürlü, bilgili olmak,

PICASSO'nun çizimleri ile Balzac

bizim anlayışımıza göre aydın sayılmak için bundan ötürü yetmemektedir. Susmak, fikirlerin inançların sonuçlarını yüklenmekten, olaylar karşısında çekimser kalmak, sorumsuzlukun belki de en yaygın şeklidir. İtalyan gençliği bugün, faşist Mussolini'nin baskısı karşısında sustuğu, kendini tarih araştırmalarına verdiği için, dünya fikir hazinesine yaptığı hizmete rağmen Croce'yi sorumsuzlukla suçlamaktadır. Sartre, Fransa toplumsal buhranları içinde yaşayan toplumun dâvâları dışında kalabilen Balzac'ı sorumsuzlukla suçlar. Toplumun dâvâları karşısında susmanın en kolay yol olduğu Türkiye'de susanların hangi birini suçlamalıyız? Toplumun dışında, fildişi kuleler içinde yaşayan sorumsuzlarımız o kadar çok ki... Oysa, susan sorumsuzlarımız çoğaldıkça, dar özel menfaatleri için çırpınan zümreler daha da güçlenmekte, susturmak yolunda sağladıkları başarı güçlerini kat kat arttırmaktadır.

Satılmışlar

Fakat, özgür düşünceden yoksun sorumsuzların en korkunç şekli oy veya maddî menfaat karşılığı satılmış olanlardır. Özgür düşünce baskı altında tutulduğu nisbette, baskı gruplarının satılmış sözcükleri olan bu çeşit sorumsuzların sesleri de daha rahatça yükselmekte; bunların sesi yükseldikçe baskı grupları da güçlenmektedir. Her iki çeşit sorumsuz da özgür düşüncenin baltalanmasında, biri dolaylı biri dolaysız olarak, başlıca vasıtalar. Özgür düşünceyi baskı altında tutan özel menfaat zümreleri, en büyük desteklerini özgürlükten yoksun sorumsuzlar arasında bulmaktadır.

Türkiye'nin başlıca meselelerinin açıklanması ve çözülmesi ise bizim anlamımızda sorumlu aydınların seslerini basında ve Parlamento'da duyurması, çözüm yollarının uygulanması için fiilen çalıştırılmalarının sağlanmasıyla mümkün olabilir. Bu bakımdan, Türkiye'nin eğitim dâvasını sadece bir kütüphane eğitimi dâvası olarak görenlerden ayrılmaktayız. Türkiye'de aynı zamanda bir aydın dâvası vardır. Aslında, kütlenin bugüne dek eğitilmemiş olması da sorumlu aydının yetersizliğine bağlanabilir. Çünkü, kütlenin uyanmaması da yine özel menfaat zümrelerinin çıkarları ile ilgilidir.

Eğer toplumsal, iktisadî ve siyasî meselelerimizin açıklanmasını ve bir çözüme bağlanmasını istiyorsak, özgür düşünceli, sorumlu aydınları yetiştirip seslerini duyurmalarını, toplumun menfaatine olan çözüm yollarını gerçekleştirmelerini sağlamalıyız.

SIYASİ NOTLAR

Hiç adam

Başbakan İnönü'nün ve Genel Kurmay Başkanının, memlekette huzuru sağlamak amacıyla yurt gezisine çıktıkları bir sırada potlak veren Beşer olayı, Başkenti altüst etti. Pazar akşamı vuku bulan olay, salı günü etrafa yayıldı. Tabancaların yanlarına alan kalabalık bir subay grubu Başkentte "Ne oldum budalası" Beşeri aramaya koyuldularsa da, onu evinde bulamadılar.

Olay dolayısıyla Ordunun gösterdiği haklı hassasiyet, sivil çevrelerin de sert tepkisiyle devam etti. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, "Biz onlardan çok kuvvetliyiz. Eğer bazı garırlara riayet edilmezse, bizden gerekli müdahaleyi göreceklerdir. Demokrasi de dikası birbirimize atışmak ve küfredmek hakkı kimseye verilmemiştir" diyerek, haftanın en sert konuşmasını yaptı.

Beşer'in dokunulmazlığını kaldırmak için yıldırım sür'atıyla harekete geçildi. Fakat iş, pazartesi günü toplanan Karne Komisyona gelince biraz yavaşladı. Buna sebep, hükümet tezkeresinde, Beşer'in hangi suçtan dokunulmazlığının kaldırılması istendiğinin unutulması olmuştur.

Zamanın geçmesinin, heyecanları yatıştırarak, Nuri Beşer'in lehine işlevceği sanılıyor.

"Ben ne oldum" şımarıklığı için, de başı dönmüş bir hiç adamın sebebiyet verdiği çirkin olay, iki bakımdan önemli. İlk nokta, bir hiç adamın milletvekili olması. B.M.M. Çalışma Komisyonuna seçilebilmesi, büyük iktidar partisi A.P.'nin Merkez İdare Kurulu üyeliğine yük sehlilmesidir. Üzerinde ibretle durmayı gerektirecek bir mesele bu. Eğer koltukların paylaşılmasında Çalışma Bakanlığı A.P. ye düşseydi, Nuri Beşer bugün Çalışma Bakanımız olacaktı...

İkinci nokta, sağlanmak istenen huzurun, en beklenmedik bir anda, beklenmedik bir olay yüzünden bozulabilmesi... 27 Mayıs öncesi rüyasını gören sayın Milletvekilleri ve Senatörler, Beşer olayından ders almasını bilirlerse, çirkin hâdise yine de bir işe yarayacak...

Kayseridekilere ödenek

Kayserideki memur mahlûkların emeklilik işi gerçekleştirildikten sonra, B.M.M. Anayasa Komisyonu'nun büyük milletvekillerine 1960 yılına ait maaşların ödenmesini sağlayan bir kanun teklifini kabul etmesi, parlamentonun prestijini zedeleyeceğe benziyor.

Adana A.P. Senatörü Mehmet Önal'dın teklifine göre, 1957 - 1960 devresi Milletvekilleri, 27 Mayıs'tan sonraki 8 aylık devreye ait, peşin akkâları ödenekleri geri ver-

Burhan Apaydın

mekten kurtulacaklar. Ödenekleri olmuyamlar veya sonradan lade edenler de bu haktan faydalanacak. Teklifin aleyhinde sadece, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (C.H.P.) ile Aydın Bolak'ın (C.H.P.) oy kullanması, fikrin bütün partilerce benimsendiğini gösteriyor.

Tasarının kabulü, başta Prof. Kubalı olmak üzere, bazı üniversite öğretim üyelerinin sert tepkisiyle karşılandı. Kubalı, bunun 27 Mayıs'ın inkârı, dolayısıyla Anayasanın ihlali mânâsına geldiğini söyledi. Doç. Öztekin Tosun ise, masanın bir hizmet karşılığı olduğunu, halbuki bahis konusu kimselerin 27 Mayıs'tan sonra hiçbir hizmet ifa etmediğini, bu sebeple parayı almaya haklarının bulunmadığını belirtti.

Başkanlığını Burhan Apaydın'ın yaptığı Anayasa Komisyonunun görüşü ise şudur: Milletvekili ödenek, bir hizmet karşılığı verilen maaş veya ücret değildir. Ödenek, yıllık olarak verilen bir tazminatır. Tazminatın ise geri verilmesi düşünülemez.

Bu görüş T.B.M.M. üyelerinin büyük çoğunluğu tarafından paylaşıyor.

Kanunun T.B.M.M. den rahatça geçeceği kat'iyetle söylenebilir. Fakat bütçeye 20 Milyon lirası civarında külfet yükleyen teklifin huku ki izahlardan çok akıselime değer veren halk etkisi tarafından hoş karşılanıyacağı muhakkak.

Kayseridekilere, ödenek verilmesinin ve emekli maaşı bağlanmasının politik mahzurlarını görebilecek ehliyetle sahip bulunan C.H.P. li bir Anayasa Komisyonu üyesi, "Yahu ne yapıyorsunuz? sorumuzu, 'Ne yavulm, kademe kademe affı gerçekleştiriyoruz' sözleriyle cevaplandırdı...

İkinci Yuvarlak Masa

Beşer olayından hemen sonra, Başkan Gürsel'in, hükümete lahi haber vermek imkânını bulamadı. 4 parti liderini "Huzur Toplantısı" na çağırma, çeşitli söylentilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Y.T.P. ye yakıştırılmak istenen ilk söylenti, bir Milli Koalisyonun kurulacağı yolundaydı. A.P. tarafından derhal tekliz edilen bu sövlen-tiyeye, esasen inanılmadı. Zira ortada, Milli Koalisyonu gerektirecek hiç bir sebep mevcut değildir. Muhalefet partileri, iktidar partilerinden çok daha az muhalefet yapmaktadır. Y.T.P. lideri Alican, "Biz asla yıkıcı muhalefet yapmayı düşünmedik, düşünmeyeceğiz" diyerek itidal unsuru olduğunu açıklamıştır. C.K.M.P. lideri Bülükbeyi ise, Çankaya'daki huzur toplantısında, huzuru bozduğu için, A.P. lideri Gümüşpala'ya çıtırmıştır. Bülükbeyiye göre "A.P. lideri parti disipliniyi sağlamamaktadır. Hu-

zursuzluğun sebebi budur. Ayrıca kendisi affıklarını ortaya atarak, zinde kuvvetlerin huzurunu kaçırmaktadır". Alican da İstanbul'daki gizli parti toplantısında, "A.P. bir taraftan hükümeti desteklerken, öteyandan basın yoluyla yıkıcı bir muhalefet yapmaktadır" diyerek muhalefetteki iktidar partisini tenkit etmiştir. Bütün bunlar, gerçek ihtiyacın, milli koalisyon olmadığına, meselenin A.P. - C.H.P. koalisyonunu normal işler hale getirmek olduğunu göstermektedir.

Başbakan İnönü, gayretlerini bu yolda harcıyor. İnönü, Koalisyonun iki kanadında da grup disiplini hâkim olmasını ve meselelerin önce gruplarda görüşülüp karara bağlanmasını sağlamaya çalışıyor.

İkinci söylenti, yeni bir yuvarlak masa toplantısı yapılacağı yolundadır. Fakat Hükümet çevreleri, böyle bir toplantıdan habersiz görülmektedir. Aslında böyle bir toplantıya da lüzum yoktur. Temel mesele A.P. - C.H.P. Koalisyonunun ahenkli şekilde işler hale getirilmesidir. Bu işle yine İnönü'nün üzerine düşüyor.

En ahmak sınıf

"İş adamlarımız, tüccar, sanayici, emef ve işçi ile Hükümet çevreleri arasında en selâhiyetli, en tesirli itibâti sağlayacağına inan eden Akis, İş adamlarına en ağır hakaretleri yapıyor. Akis'e göre "Bizde, işçi sınıfı capcanlı, dinamik ve ateşli hepimizden fazla, mütesaddeken, işverenler darmadağın". Kendi aralarında, sendikalarda yapılan toplantıların binde birinin yapılmadığı meçhuldür. Eğer bir toplantı yapıyorsa, onda ele alınan konu da, Hükümetten ne gibi avantajlar isteneceği ve kimlerin araya konulacağı, hangi testirlerin kullanılacağı konusudur. Türkiye'de varlıklı sınıf kadar fikişsiz, akıldız ve tenbel bir başka sınıf yoktur."

Servet Beyannamesi

Yeni Meclis toplantı toplanmaz, Servet beyannamesinin kaldırılması için teklifler hazırlamaya koyulan Sefik İnan, sorumluluk mevkiline gelince, Servet Beyannamesi'nin hararetli taraftarlarından oldu. Maliye Bakanı Bütçe Komisyonunda ve Meclis koridorlarında, beyanname alehtarlarına şiddetle karşı koydu. Sermaye kaçırınlarının ve dursunluğun sebebinin beyanname meler olmadığını, bir hoca sabırlıysa, uzun uzun anlattı. İnan, bu konuda "Bazı çevrelerin söstereği şiddetli teklif, beyannamelerin muhafazasında ne kadar hakk olduğunu söstereyor" diyecek kadar, berturüflü politikadan uzak bir dile konuşuyor.

Bu durumda, Aydın çevrelerde Aydın Yalından başka, Servet Beyannamelerinin kaldırılmasını isteyen kimsenin pek kalmadığı söylenebilir. Aydın Yalın, beyanname melerin kaldırılmasını su çok renk li usûlünle savunuyor: "Ben maliyecilerimizde hastalık haline gelmiş olan mükellefi kıskaç altına alma, onu avucunun içinde bulundurma niyaki" var.

"Son derece hassas ve son derece müddil bir mek-nizma olan özel teşebbüs sektörüne, tarhimizin çeşitli safhalarında yandan kaba ve anlayışsız müdahalelere artık bir son vermek, elektronik bir beyin gibi işleyen özel teşebbüs ve ri-yasa mekanizmasını kaba elingir âletleriyle, dölger edevatıyla tanzime kalkma usullerini artık rafa kaldırmalıyız."

Sol'un Lideri

Fransa'nın ve dünyanın en ciddi gazetelerinden Le Monde, "Macereler Esfisinde Yakın Doğu" adıyla bir yazı serisi yayımlıyor. Meşhur yazar Edouard Sablier'in

kalame aldığı yazıların Türkiye ile ilgili kısımlarında dikkati çekici satırlar var. Öyle anlaşıyor ki, Fransız yazar, Türkiye'yi ziyareti sırasında Kasım Gülek'te sık sık görüşmüş ve verdiği bazı hükümlerin ilhamını ondan almış. Sablier, yazılarının bir yerinde "normal parlamenter hükümetin karşılaşılan muazzam meseleleri karşılayabilecek çarelerden mahrum" bulundu-

ğunu söylüyor. Kendisini "CHP. sol kanadının lideri ve köylü uyanışının öncüsü" diye tanıttığı anlaşılan eski Genel Sekreter de, görüşmelerin bir yerinde, "memleketi bugünkü uyukuk durumundan ancak ihtilâli mahiyette tedbirler kurtarır" demektedir. YÖN, Edmond Sablier'in bu ilgi çekici yazı serisini yakında, okuyucularına daha geniş bir şekilde tarmacaktır.

Nimet Arzik

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ SANSAR POSTU : II

Adamın ayaklarının ucu değişirdi yere. Yer dediğim sandukaya benzer bir marangoz masasıydı. Boğazındaki ilimik daralmasını diye sarsak tepremelerle altındaki tahtayı tıkdırtıyordu, bir omuzunu çaprazlama kaldıra, bir omuzunu çaprazlama indire...

Sandalyasında ters ata binmiş biri:

"Yapacaksın değil mi?..." diye kükrüyordu. "Yapacaksın değil mi?..." Seni ben koruyacağım... Kimsenin senin yaptığının ruhu duymasına imkânı yok... İcabederse allene bakacağım senelerce... Güç değil ki yapacağın... Bir tokattan ibaret... Farzet ki, çocuğuna atıyorsun... Yapacaksın değil mi?..."

Adam, dermansız bir baş sarkıtmasıyla peki dediğini anlattı. Boğazındaki ilimik gevşettiler, ve bir çuval kemik gibi yığıldı masanın üstüne... Öyle kaldı!

Filim anlatmıyorum, masal okumuyorum, bazı idarecilerin anlattığını aktarıyorum eksiksiz fazlasıyla...

Olay gene "suç" devrinde geçiyor. Ardahanda. Şemsoğullarının on sekiz odalı iki geniş salonu muhkem konağının geniş bodrumunda... Şemsoğulları o sırada sürgün bilmem nerede ve bilmem neden... Belki konak birine lüzum olmuştur da ondan "uçurmuş" onları, mütegalibe veya başka şey diyerek... Dünyada "olmaz" yoktur ki!...

Kaymakam küçük oğluyla çarşının kalabalığındaydı. Elinden tutuyordu çocuğunun. Birden yüzünde bir tokat şakladı "şrak" diye... Tokattan ve şaşkınlıktan sendelerken, bir hayalet te şeytan kovalarmışçasına fundalıklara doğru kaçıyordu. Hayaleti tutamadılar, kaçtı, kayboldu!...

Arama da tarama da günlerce para etmedi. İnatçıydı kaymakam, bırakmadı işin izini... Sonunda "tokadın sahibi" açlıktan ve korkudan yarı ölü yarı diri çıktı meydana ve mesele hazin bir ışıkla aydınlandı...

Bundan iki üç hafta evvel, gene sansar postu başlıklı bir fıkrada, Ardahan'daki sansar postu meraklısı Milli Emniyet müfettişinden bahsetmiştim...

Vatandaş terör altında yaşatmakla yetinmiyor, kendisini kösteklemeye kaikan idareciyle de savaşıyordu usul ve usûlunca... Usul ve usûl basitti... Kaymakam onu birkaç yerde yüzelemişti, birkaç yerde azarlamıştı, birkaç yerde tehdit etmişti "yahu ne yapıyorsun" diye, kanununa ve insanlığına dayanarak... O da dehşetli kafasının içinde düşünmüştü: "Nasil bertaraf edebilirim bu toy zıppıklıyı" diye... Bertaraf etmenin en kestirme yolu kaymakamın itibarını zedelemektir... Küçük yerlerde zor kaldırılır şeydir itibar zedelenmesi bir idareci için... Bu yüzden çarşı ortasında kaymakama tokat attırmıştı... Tokat yemiş idarecinin artık o bîggede barınmayacağıni hesaplıyordu!

Amma hasmı hem ateşliydi, hem gayretliydi, hem torpilliydi. Ateş, gayret torpil, birleşti ve sürülen kaymakam değil, sansar postu meraklısı Milli Emniyet müfettişi oldu. Ateş, gayret, torpil birleşmeseydi, sonuç ne olurdu kestiriyor musunuz?...

Anlıyamadıklarım arasında bir de şu var: Neden bizde bazı konularda salâvatla, baskılı bir korku nefesiyle bahsedilir veya hiç bahsedilmez? Neden bilen susar? Neden büyükler bilmemeğe azimlenir? Neden mağdur vatandaş "çık" diyemez? Neden? Kimin şerrinden korkulur ki veya kimin iftirasından? Neden Rusyayla hemhudut bîlgelerimizin halkı sansar postu meraklıları tarafından kasıp kavrulup zalim üvey anne elinde kalmış ve babalarının kendilerine değil üvey annelerine inanacaklarını bilip süsün çocuklar gibi susarlar? Neden? Açıklamalar değişik... Bazı idarecilerin anlattığı, aklıma girmiyor:

"Mesele Ardahan'daki adam susar. Çünkü bir iki tokat ve birkaç tekmeyle geçiştirmeye bakar. Bütün korkusu Erzurum'daki genel müfettişliğe yollanmaktadır... Çünkü... Çünkü?..."

Çünkü'sü ne?... Erzurum'daki müfettişlik bir girdap mı ki, yüzlerine gözlerine ateş püskürsün?

Nedir bu yersiz korku... Nedir birkaç melun yüzünden koca bir teşkilâta vurulan leke?...

Değişik konularda hep aynı şeyi tekrarlıyorum birkaç zamandır... Anlatılan yalansa, böyle kötü propagandayı salan kazağı oturtmalı en hafifinden... Eğer doğruysa, memleketin geniş bir bölgesinin halkını malından soğutan, canından bezdiren, yaşadığı topraklardan caydırarak kakkmalı kazıkların en sıvrısına... Ya o ya o!... Susmakla olmuyor!...

Nuri Beşer

NASIL BİR EĞİTİM SİSTEMİ

Meseler

Türkiye'nin nüfusu yüzde 3 gibi büyük bir hızla artıyor. Türkiye bu nüfusu besleyebilmek için tarımda bünye de-

ğünleştirmeye gitmek ve ileri metodlar uygulamak zorundadır. Aynı zamanda, Batı uygarlığına erişebilmek ve modern bir toplum olabilmek için, siniflaşma hamlesini sürdürmek gerekmektedir. Nihayet, şehirleşme olayının hızlanması da üzerinde durulması gereken türlü meseleler ortaya çıkarıyor.

Karşılaştığımız dağalar, siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda çeşitli çözüm yollarına gerektiriyor. Fakat bunların bir de eğitim alanına akse eden yönleri var ki, bunlar, başlı başına muazzam bir konu olan eğitim davasını, büsbütün karışık ve güç hale getiriyor. Türkiye'de şimdiye kadar bu konuda, en sık rastlanılan tutum, ne pahasına olursa olsun, mümkün olduğu kadar çok sayıda adam okutmaktır. Meseleyi bu derece basitleştirdikten sonra, eğitim dâma nisbeten kolaylaşmakta, sadece bir para ve zaman denklemiyle çözülebilmektedir.

Oysa, Türkiye'nin karşılaştığı güçlüklerin içinde, düşünüldüğü zaman, eğitim konusu, çok önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Herseyden önce, temel yetersizlik hâli söz konusu. Bugün ilkökullarda okuyan çocukların ancak yüzde 66,36'sını okutabilmekteyiz. Bunlar arasında ilkökulu bitirecek kadar okutulanların oranlarındaki yollar da fazla açık değildir.

Nüfus aynı kalsa veya düşük bir tempoyla artsa da, bugünkü açığı doldurmak yine de kolay olurdu. Fakat, hızlı artış karşılıklı olarak, şimdiye kadar yapılanlardan da daha köklü hamleler yapmak gerekecektir.

Toplumsal bünyedeki değişiklikler, tarımda yeni metodları uygulamaya zorunluluğu ve şehirleşme temposunun hızlanması, belli ölçüde ve az çok uzmanlaşmış insanların yetiştirilmesini gerektiriyor. Eğitimde bugünkü tempo ve bugünkü nispetler muhafaza edilirse, Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı ortalama hesaplarıdan da anlaşıldığı gibi, on-onbeş yıl sonra, toplum hayatının her alanında kalifiye eleman sıkıntısı büyük ölçüde artacaktır. Demek ki, eğitim programları ve planları, iktisadi ve sosyal değişimin göstereceği gelişme yönlerine göre ayarlanmalı, çeşitli alanlardaki hamleler bütüncül ve ahenkli hâle sokulmalıdır.

Bütün bunlar yapılırken gözden uzak tutulması gereken bir başka nokta da, eğitimde yapılacak olan çalışmaların sosyal alanlar içinde hızlı kalkınma düsturuna uyandırılmasıdır. Eğitim, verimliliği artırıcı güçlerle sosyal adaleti ve demokrasiyi sağlayıcı tedbirlerin ahenk hâlinde bulunması kadar alanlardan biridir. Herkese eşit olan tarımsal yaygın bir eğitim, daha çok sayıda yaratıcı ve üretici eleman yetiştirilmesini ve onların sosyal alanda ilerlemesini sağlar. Diğer taraftan, eğitimin para masrafları olmaktan çıkarılması, kabiliyetlerin en iyi şekilde değerlendirilmesi, milyonlarca halk çocuğu arasında gelişmesini gerçekleştirmek, beyin hazinemizin en verimli şekilde kullanılmasına imkân verecektir.

Yedinci Şûranın Önemi

Yedinci Milli Eğitim Şûrası, Türkiye'nin bütün bu meselelerle karşı karşıya bulunduğu ve çeşitli görüşlerin çarpıştığı bir anda toplanıyor. Şûra, ele aldığı konular ve geçirdiği hazırlık safhaları bakımından da şimdiye kadar hiçbir en önemlisi, 29. Milli Eğitim Şûrası, 17-29 Temmuz 1967'de toplanmıştır.

1967'den önceki akılda kalan sözler, hiç şüphesiz, Şûra'ya başkanlık eden Hasan Ali Tunc'un şu sözleridir: «Köy eğitiminde mevcut problemleri gözden alarak ye-

Köyde doğmuş büyümiş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasında seçip köy hayat şartlarına canlı olarak yaşadığı okullarda öğretmen yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz.»

1943 yılının 15-21 Şubat tarihleri arasında toplanan ikinci Şûra, daha çok ahlâk eğitiminin gelişmesi üzerinde durdu. Köy Enstitülerinden alınan sonuçları tartışmak için vakit henüz erkendi. Bakan Reşat Şemseddin Sırrı zamanında, 10 Aralık 1946'da toplanan Üçüncü Şûrada ise, Köy Enstitüleri üzerinde dikkatle ve olumlu şekilde durabilmek için vakit çok geç sayılıyordu. Artık olan olmuştuk. Hasan Ali Tunc, bu Şûranın üyesi dahi değildi!

Dördüncü Şûra, 22-31 Ağustos 1949'da toplandı. Bu defa, gündemin en ilgi çekici konusu, eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi idi. Bu Şûra üyeleri arasında ne Hasan Ali Tunc, ne de İsmail Hakkı Tonguç bulunuyordu. Tefvîk İleri zamanında, 14 Şubat 1953'te toplanan Beşinci Şûra, daha çok ilköğretim konusu üzerinde durdu. 23 Mart 1957'de Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tüzel'in başkanlığında toplanan Altıncı Şûrada, teknik ve ticaret okullarından sonra üzerinde durulan ikinci önemli konu halk eğitimi oldu.

Bütün bu Şûralardan elde edilen nedir? Çiftlerce rapor ve karşılaştığı meselelerin hiçbirini yenememiş olan bir eğitim sistemi. Yedinci Şûra çalışmalarının başında bir çok kimseyi ümitsizliğe ve kötümserliğe düşüren de bu geçmişteki örneklerdir. Fakat, şimdi, biraz daha iyimser olabilmek için hayli sebep var. Yedinci Şûranın hazırlık çalışmaları her defakinden daha ciddi tutulmuştur.

Hazırlıklar, 27 Mayıs 1960'dan hemen sonra başladı. Milli Birlik İdaresi, başka birçok alanlarda olduğu gibi, millî eğitimde de sayısız ihmallerin biriktirdiği derin devralmı.

Ford Vakfının yardımıyla kurulan «Türkiye Eğitim Milli Komisyonu» uzun çalışmalarından ve uzun seyahatlerden sonra bir rapor hazırlamıştı ama, Bakanlık bu raporu bir türlü açıklamamıştı. Rapor, daha çok, meseleleri ve mevcut durumu ortaya koyuş şekli bakımından ilgi çekici idi.

Yeni idarenin ilk işi bu raporu bastırarak oldu. Raporun yayımlanmasından sonra yapılan başka komisyon çalışmaları da, Milli Eğitim meselelerini bir bütün olarak ele alıp tartışmak amacıyla yeni bir Şûra toplamak lüzumunu bir defa daha ortaya çıkardı.

Raporların gerisi

Şûra için hazırlanan ve bastırılan raporlar, üyeleri değil bir hafta, haftalarca meşgul edecek kadar uzun ve teferruattı. Bu bakımdan, bütün rapor, teklif, tasarı kalebiği arasında, temel amaç ve temel hamlelerin yeter derecede seçiklikle belirlenmediğini söylemek hiç de yanlış olmaz. Eğitimciler, doküman bolluğu ortasında, «ağaçlardan ormanı görmemek» tehlikesiyle karşı karşıydılar. Zaten, raporları hazırlayanların da, eğitim davasını kalkınma davasının ayrılmaz bir parçası olarak görebildiklerini belirtecek işaretlere pek rastlanmamaktadır. Raporları, yapılan bütün koordinasyon çalışmalarına rağmen, fanteziye kaçmaktan kurtulamamıştı. Öyle ki, bütün raporlardaki hedeflerin gerçekleştirilmesine geçilecek olursa, önümüzdeki on yıl içinde tam 30 milyar liralık eğitim yatırımı yapmak gerekecekti! Bunun Türkiye gibi imkânsızlıklar içinde kavranan bir memlekette ve bugünkü sistem içinde gerçekleştirilmenin ne derece hayal olduğu aşikârdır.

Masrafların bu derece kabarık olmasında, iktisadi görüşle hareket edilmemesinin payı büyüktür. Meselâ, eğitimciler, mevcut imkânları daha randumanlı şekilde kullanabilmek çareleri üzerinde yeter derecede durmadan yepyeni profelere, yepyeni genişle-

me tasavvurlarına girişmişlerdir. Okullardan daha fazla randuman almak, şehirlerdeki mevcut okul binalarını zaman ayarlamaları yoluyla daha istifadeli şekilde kullanmak, öğretmenlerin çalışma şartlarını tam verim üzerine düzenlemek gibi konulara fazla önem verilmiş değildir. Yeni okul yapımı için yapılan hesaplarda ve kabul edilen standartlarda ölçüler hayli geniş tutulmuş, çok basitle yetinmek yerine burada da fanteziye kaçılmıştır. Yüz bin liraya mal olan ilkökulların fakir Türkiye için, büyük bir lükstür. Bütün meselenin, kütüphane arasında bir öğrenme suuru, bir eğitim havası yaratılmakla başlayacağı, ondan sonraki maddi şartların biraz da kendiliğinden gerçekleşeceği unutulmuştur. Meşhur bir iktisatçı olan Nehruya söylediği, «köyünüzde okul açmak istiyorsanız, ceviz ağacının gölgesi neyinize yetmiyor» sözü üzerinde yeter derecede durulmamıştır. Gerçekten eğitim davasının çözülmesi, her şeyden önce bir ruh meselesidir. Bu ruh yaratılırsa, köylerde boş geçen iş günleri okul inşaatında değerlendirilecektir. Böyle bir ruh, bugün yoktur.

Köy Enstitüleri

Yedinci Şûra için çalışma malzemesi hazırlayanlar, Türkiye'nin kalkınma meselelerine daha geniş bir açıdan bakabilmeleri, bu kalkınma gayetinin bilhassa şehir dışındaki nüfus için ne tür insan istediğini daha iyi düşünebilmeleri ve o zaman ister istemez, Köy Enstitülerinin tekrar yaratılmasını kaçınılmaz yol olarak görecektir. Köy kalkınması, büyük ölçüde, toplum kalkınmasına önderlik edebilecek, yeni tarım metodlarını uygulayabilecek, gerekince köyün ufak teknik ve sağlık ihtiyaçlarını görebilecek, aynı zamanda da köylü kütüphanelerini gözünü daha geniş ufuklara çevirebilecek insanların yetiştirilmesine bağlı. Raporlarda ilkökula dayalı altı sınıflı ilköğretmen okulu diye bahsedilen müesseselerin böyle bir ihtiyacı karşılamaktan ne derece uzak olduğu defalarca yazıldı, söylendi. Buna rağmen, Köy Enstitülerinin eski halleriyle diriltileceklerine dair raporlarda bir tek satır bulmak şöyle dursun. «Köy Enstitüsünün lafı bile yok. Öğretmen Yetiştirme Komitesinin raporunda görülen «bunların ilk üç sınıfında genel olarak ortaokul öğretimi yapılmaktadır; % 75'ini köy ilkökulu mezunu çocukların teşkil ettiği bu okulların ilk devrelerinin açılmasının sebebi, köy bölgelerinde orta öğretim kurumlarının mevcut olmamasıdır» şeklindeki cümle, Enstitü fobisinin bazı eğitimcileri ne hale getirdiğini açıkça gösteriyor.

Enstitülerden devşirme ilköğretmen okullarının eski şekillerine yaklaşıncı tek adım, tatbikatta büyük bir mabâ ifadesiyle barabar bunlardan bina durumları elverişli olanlarda tekrar kurma öğretime, yani kız ve erkek öğrencilerin bir arada bulunmasına imkân veren bir sisteme geçilmesidir. Bunun dir-

şında, Enstitülerin yetiştirme tarzından büsbütün ayrılan ve gerçekçilikten uzak bazı usuller teklif edilmektedir.

Önümüzdeki on yıl için Türkiye'nin ilköğretmen ihtiyacı 92.000'dir. Bugün ihtiyacı karşılanamaması, öğretmen okullarına müracaat eden öğrencilerin azlığından değil, öğretmen okullarının yeter sayıda ve büyüklükte olmayışındandır. Gerçekten, geçen yıl, üç sınıflı öğretmen okullarına müracaat eden 7.550 kişiden ancak 1815'i kabul edilebilmiştir. Altı sınıflı öğretmen okullarında ise bu nispet, 18.280 müracaata karşılık, sadece 1.690 kabulden ibarettir. Komisyon, önümüzdeki yılların ihtiyacını karşılamak için mevcut okulların genişletilmesini, dördü altı sınıflı olmak üzere yeniden onbeş öğretmen okulunun açılmasını tavsiye ediyor.

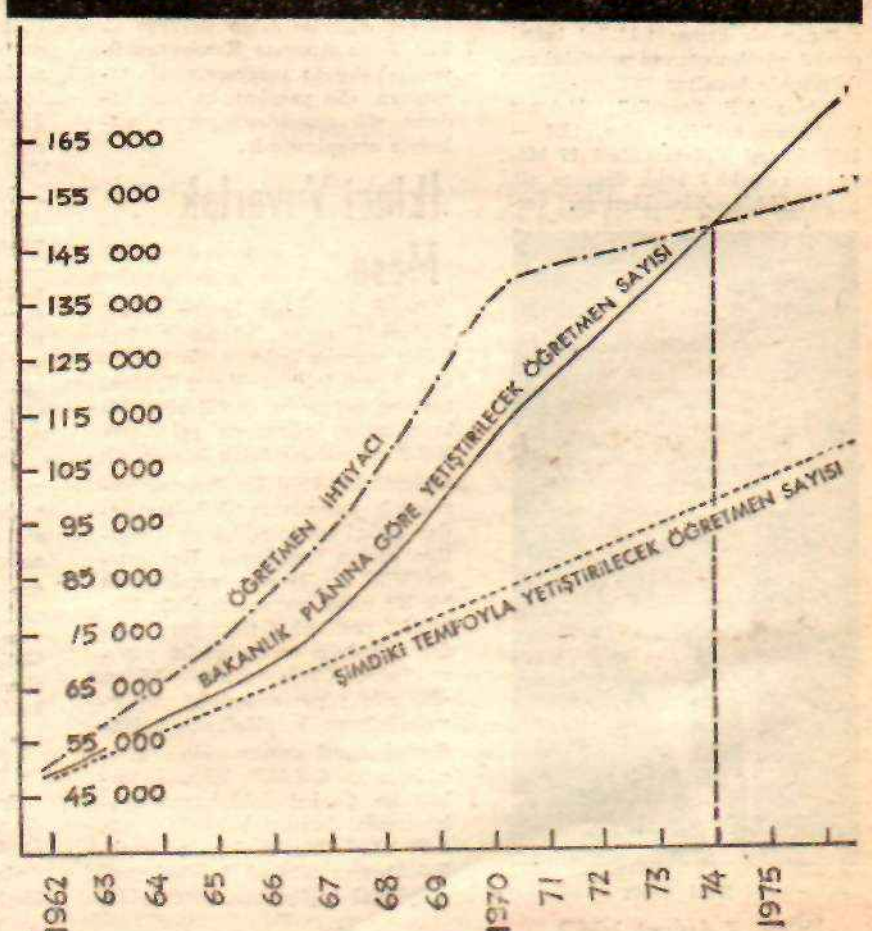
Yapılan planlar başarıyla yürütülürse, on, onbeş yıl içinde öğretmen ihtiyacı karşılandıktan sonra, bütün bu okullardan yetişen bir öğretmen fazlalığıyla karşılaşılacaktır.

Öğretmen ihtiyacının karşılanması, Türkiye'nin köy kalkınması için muhtaç olduğu toplum lideri ihtiyacının karşılanması demek değildir. Çünkü, Köy Enstitüleri eski nitelikleriyle kurulmadıkça, ilköğretmen okullarından yetişecek olan öğretmenler, şehirden köye gönderilmiş öğretmenlerden pek farklı olmayacaklardır. Oysa, kendisini ziyarete gelen Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonundan on kişilik bir gruba Başbakan İsmet İnönü'nün daha geçen ay söyledikleri hâlâ aklardadır. İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesu'nun da bulunduğu o görüşmede, Bakanla dönerek, şunları söylemişti: «Köy Enstitüleri zamanında, köylü çocuğu köyden alınıp Enstitüde yetistirilir, çevresine yayarışlı bilgi ve becerilerle donatıldıktan sonra köye gönderilir, o öğretmen köyün malı olurdu. Bu suretle, biz köyde bir kültür havası yaratmağa çalıştık ve bunu yaptık. O zamanlar ümide kapılanlar Şûra için hazırlanan raporları gördükten sonra hayal kırıklığına uğramışlardır.

Ortaokul ve Lise Öğretmenleri

Ortaokullardaki ve liselerdeki durum da hiç parlak değildir. Türkiye'nin önümüzdeki on yıllık öğretmen ihtiyacının karşılanması, her yıl ortalama 3.300 ortaokul öğretmeninin yetiştirilmesine bağlıdır. Oysa, bugün, mevcut beş eğitim enstitüsünün yıllık toplam mezun sayısı 800 ile 850 arasında değişmektedir. Bu konudaki komisyon,

1975 YILINA KADAR İLKOKUL ÖĞRETMENİ İHTİYACI

ÖNÜMÜZDEKİ YILLARDA ÇOCUK SAYISI (Bin)

YILLAR	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
0-14 YAŞ ARASIN DAKİ NÜFUS	11.650	12.073	12.510	12.962	13.929	13.913	14.354	14.814	15.292	15.789	16.306
YEKÜN NÜFUSU	27.810	28.602	29.417	30.256	31.119	32.005	32.901	33.822	34.769	35.743	36.741
0-14 YAŞ ARASIN DAKİ NÜFUSUN YEKÜN NÜFUSA NİSPETİ (YÜZDE)	41.3	42.2	42.5	42.8	43.1	43.4	43.6	43.8	43.9	44.1	44.3

Eğitimde gerçekçilik

Genç eğitimcilerimizden CHP Aydın Milletvekilisi ŞÜKRÜ KOÇ, eğitim davamızı, şimdiye kadar üzerinde pek az durulan yeni bir açıdan inceliyor: İktisadi kalkınma ve plân açısından eğitim.

İstihsalin Emrinde Eğitim

Millî Eğitim sistemine dahil, resmi ve özel eğitim kurumlarıyla, bu kurumların unsurları olan program, öğretmen ve araçların önemli iki hedefinden birisi, yetistirmekte olan genç kuşakların en elverişli şartlar içinde gelişmelerine yardım etmektir. Bu şartlar, çocuklarımızın, seçkin kültür değerlerimizin aktarılmasına ve insan tabiatında mevcut istidat ve kabiliyetlerin geliştirilmesine elverişli şekilde tanzim olunur. Millî Eğitiminin ikinci önemli hedefi ise, milletin kalkınmasında başlıca fonksiyonlar olarak kabul edilen ekonomik ve sosyal yapıda ileriyeye doğru bir değişmeyi sağlamaktır.

Eğitimin bir kamu görevi olması fikri bu iki hedefin aynı derecede toplumsal oluşu kanaatinin yaygınlaşmasına paralel olarak gelişmiştir. Ancak burada sayılan birinci hedef, eğitim örgütlerinin vazifesi olduğunda, eğitim yoluyla millî kalkınmayı sağlama fikri oldukça yenidir. Devlet felsefesindeki son 50 yıllık gelişmeler içinde gözlemlenen bir akım da şu olmuştur: Devletin yapısı gittikçe halklaşmış, devletin görevi gittikçe sosyalleşmiştir. Devletin yapısı ve görevlerindeki bu değişme 1961 Türk Anayasasında da terimini bulmuştur. Bu gelişmeler sebebiyledir ki, Devlet, eğitim konusuna daha çok eğilmiş, daha büyük eğitim sorumlulukları yüklenmeye başlamıştır. Mecburi ilköğretimin evrenselliği, orta ve teknik eğitimin daha çok devletleştirilmesi bu anlayışın uygulamasıdır. Toplum adına toplumun eğitiminde büyük sorumluluklar yüklenen Devlet, eğitim yoluyla toplumun refahını artırmak için, bütçeler yoluyla, geniş yatırımlar yapmaktadır. Şu anda toplumun bulduğu Eğitim Şurası, bir anlamda, toplum idaresinin eğitim yetisine ve kurulmasına istikamet vermek isteyen bir sonucudur.

Türk millî eğitim düzeni, eğitim yoluyla cemiyetimizin ekonomik ve sosyal yapısından ileriyeye doğru değişiklik yapma hedefine göre kurulmuş mudur? İşte VII. Şûranın, kanastımızca, tarihi görevi bu soruya cevap aramak olacaktır. Ülkemizin bilim, fikir ve sanat adamlarıyla eğitimcileri bu cevabın bulunmasında önemli iştiraklerde bulunacaklardır.

Bugün bir gerçek oldukça aydınlığa kavuşturulmuştur: Çağdaş milletlerle birlikte uygarca yaşayabilmek için her yıl yüzde 7 hızla kalkınmamız gerektir. Bu kalkınma hızının ekonomik, sosyal yapımızda nasıl ve hangi metodlar kullanılarak sağlanabileceği bir bilim ve ihtisas işi olarak ortaya çıkarılmaktadır. Sorunlu olanlar bunu plânlamaktadır. Ancak bir toplumun kalkınması hiç bir zaman yalnız başına bir tek alandaki faaliyetlerin huzanması demek değildir. Ekonomik ve sosyal kalkınmalar plânlanırken, tesirli bir âlet olan eğitimin de işe sokulması gerekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2 yıla yakın bir zamandır «plânlama» devresinde bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları birer rapor haline getirilmiştir. Şûranın çalışmalarında bu raporlar birer dayanak olarak kullanılacaktır. Plânlama çalışmalarına kısmen katılmış bir kimse olarak bir kaç noktayı işaret etmek istemekteyiz:

1 Bakanlığın teşkil ettiği plânlama komisyonları, tamamen, eğitimcilerden ibaret olmuştur. Bundan ötürüdür ki, ortaya konan raporlar ve fikirler, sadece, eğitimcilerin görüşlerini aksettiren birer belge olmaktan ileriyeye gidemeyecektir. Çalışmalara, eğitimci ile birlikte, hukukçu, iktisatçı, sosyolog, tarihçi ve siyasetçi de katılabilir. Bu konu pek çok açıdan incelenmiş ve üzerine daha çok ışık tutulmuş olacaktır. Şûra bu eksikliği giderecektir inancındayız.

2 Yukarıda kaydettiğimiz üzere, mücerret ve münferit olarak bir «Eğitim Plânlaması» bahis konusu edilmektedir. Plânlamanın her alanı ve kademesi için ortaya konan fikirler ve saplanan projeler, münhasıran eğitim kurumları ve oluşumu gözönünde tutularak hazırlanmıştır. Bu plân ve projelerin geliştirilmesinde Türkiye'nin hali hazır ve gelecekteki sosyal ve ekonomik hedefleri vasıtaları ve imkânları hesaba katılmamıştır. 10 yıllık gelişme projeleri için ihtiyaç gösterilen ödenekler toplamı 30 milyar lira tutmaktadır. Yalnız bu rakam dahi, plânlamanın ekonomik ve sosyal gerçeklere dayandığını gösterebilmektedir.

Hükümet raporlarına göre, 1950 de millî bütçenin eğitim hizmetlerine ayırdığı oran 12.3 iken 12 yıl sonra, 1962 bütçesiyle bu oran ancak 14.4 olabilmektedir. Bakanlıkça hazırlanan 10 yıllık projelerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli ödeneği alabilmenin imkânı yoktur. Zira, millî bütçenin en azından yüzde 30 unu eğitime ayırmadıkça hedeflere varılamayacaktır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı, önümüzdeki 15 yıllık devre için millî geliri attırma lüzumlu insan gücüne ait projeksiyon çalışmaları yapmıştır.

Millî Eğitim sistemi, Türkiye'nin ihtiyacı olan insan gücünün hesaplamak, plânlamak ve yetistirmekle sorumlu kılınmaktadır.

Bu sorumluluk idrak edilmediği veya gerçek dışı plânlarla ortaya çıkıldığı takdirde, vasıflı insan gücü, kalkınmayı önleyen büyük bir tikanıklık noktası teşkil edebilir. Bu itibarla, kalkınmaya yararlı kalifiye işgücünün kısa ve uzun vadeli plânlar içinde hazırlanması gerekmektedir.

Bakanlığın yayınladığı raporlar ile Devlet Plânlama Teşkilâtının yayınladığı, işgücü arz ve talebi'ne ait rapor arasında paralellikler bulmak oldukça zordur. Millî Eğitim Plânlama kurumunun yayınladığı raporlarda, millî gelirde başlıca çalışanları gösteren endüstri, tarım, ticaret ve hizmet sektörlerinin ihtiyacı olan işgücünün fonksiyonel dağılımına ait analizlere rastlanamamaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının projeksiyonlarına göre, 1975 e kadarki devre için Türkiye'nin ihtiyacı olan vasıflı insan gücünün dağılımı şöyle olacaktır:

Fonksiyon tipi	Eğitim kurumu	Yetistirme süresi
Düz işçi	İlkokul	5 yıl
Kalifiye işçi	orta teknik	8 yıl
Koordinatör memur	Lise	11 yıl
Usta — ustabaşı	Teknik enstitü	11 yıl
Teknisyen	Tekniker okulu	13 yıl
İdareci — ihtisas per.	Üniversite ve Yük.O.	16 - 17 yıl

Aynı devre içinde eğitim kurumlarının arzı ile memleketin talep ettiği vasıflı işgücü münasebetleri de şu şekilde tesbit olmuştur:

Fonksiyon tipi	Talep	Arz	eksik
Yüksek ihtisas ve idare personeli	330.000	172.500	157.500
Koordinatör	934.000	733.000	201.000
Teknisyen	583.000	238.000	345.000
Ustabaşı	199.000	34.000	165.000

Bu basit karşılaştırmadan elde edilen ilk sonuç şudur ki, eğitim sisteminin bugünkü durumu, fonksiyonel dağılım dengesini sektörünün ihtiyacından teknik personel yetistirme oranında talep olunan ustabaşı ve teknisyen cinsinden personelin yetistirildiği sanat enstitüleri ve tekniker okullarının arzlarının yetersiz oluşudur.

1950 — 1960 devresinde okulların ekonomimizin çeşitli sektörlerine arz ettiği insan gücü artış oranlarının seyri de dikkatle incelenmeye değer bir indeks olabilir. Sistemden ziyade hacimde artış esasına göre işleyen bugünkü eğitim kurumlarımızda gelecekteki ihtiyaçlar gözönünde tutulmazsa bu oranların devam edeceğini kabullenmek gerekecektir. Nitekim geçmiş 10 yıllık devrede çeşitli okulların hayata attığı personelin artış oranları şöyle olmuştur:

Sanat enstitüleri	yüzde	76.7
Ticaret okulları	•	161.4
Sağlık okulları	•	23
Öğretmen okulları	•	33
Din okulları	•	4100

Aynı devrede, faal nüfusun yüzde 80 ini içine alan tarım ekonomisi sektörünün ihtiyacından teknik personel yetistirme oranında yüzde 30 eksik olmuştur. Bu sektör millî gelirimizin yüzde 42 ni vermektedir.

Millî Eğitim Şûrasının çözüm yolu arayacağı pek çok önemli meselelerin bulunduğuna şüphe yoktur. Ancak, 30 milyar lira masraf istiyerek ortaya konulan 10 yıllık projelerle, ekonomik ve sosyal kalkınmamıza ne orada tesir icra edileceğini aramak en heyeti bir problemdir, sanırız.

Eğitim sisteminizi, kurumlarınızı, vasıflarını ve personel kadrosunu bu yönde çalıştırabilmek için devlette ve topluca radikal ve sıhhatli plânlara bağlanmak gerekliliğini kabul ettiğimiz zamanda, Millî Eğitim Bakanlığının da, baş sorumlu olarak, bu hedeflere göre yeniden teşkilâtlandırılması ve reformlara intibak etmesi lâzım gelmektedir. Bu Şûra, umuyoruz ki, bu noktada hepimize ışık tutacaktır...

M. Şükrü Koç

İhtiyaçların karşılanması bakımından biraz daha pratik davranmış ve akşamları öğretim yapacak eğitim enstitülerinin kurulması imkânlarını araştırmayı tavsiye etmiştir.

Yukarı kademelere doğru çıkıldıkça, öğretmenliğe rağbet azalıyor. Lise öğretmenini yetiştiren İstanbul ve Ankara Yüksek Öğretmen Okulları, yeterli kadar öğrenci bulamamaktadırlar. Başlıca öğretmen kaynağını, yine Üniversitelerin Fen ve Edebiyat Fakülteleri teşkil etmektedir. Yüksek Öğretmen Okullarındaki öğrenciler de, meslek dersleri dışında, bularlarda yetismektedirler. Komisyon, esas itibarıyla, bu sisteme büyük bir değişiklik getiriyor. Ancak, Yüksek Öğretmen Okullarının, Amerika ve Avrupa'daki bazı benzerleri gibi, üniversitelere bağlı veya bağımsız birer eğitim fakültesi hâline getirilmesi tavsiye edilmektedir.

Orta Öğretimdeki yenilikler

Türkiyedeki orta öğretim, bütün eğitim dalları arasında şimdiye kadar en çok tenkide uğramış olanıdır. Türkiye'de şimdiye kadar uygulanan orta öğretim sistemi, daha çok Üniversiteye öğrenci hazırlamak amacıyla yönelmişti. Fransız sistemine dayanan böyle bir usûlün iyi uygulandığı takdirde, üniversiteler için gerçekten üstün değerler elemanları yetiştireceği de muhakkaktır. Fakat, Türkiye'deki şekliyle, bu sistem, ne Üniversite ihtiyacını, ne de diğer ihtiyaçları karşılayabilmektedir.

Şimdi, orta öğretim konusundaki Komisyon, ortaokullar için yeni bir şekil tavsiye etmektedir. Dersler, genel ve seçilmiş olmak üzere ikiye ayrılmakta, öğrencilerin ortaokuldan sonraki niyetlerine göre, okunan dersler ayarlanabilmektedir. Ancak, bunun, mevcut öğretmen sıkıntısını daha da arttıracak ve karşılanamayacak yeni ihtiyaçlar doğuracağı muhakkaktır.

Burs sistemi

Türk eğitiminin son yıllarda karşılaştığı en büyük tehlikelerden biri de, başlangıçta azçok kurulmuş, gelişen imkân eğitilmiş usûllerinin yavaş yavaş ortadan kalkması, öğretim mekanizmasının sosyal adaletten gittikçe uzaklaşmasıdır. Burs sisteminin, çok mahdut ölçüler içinde bile, Türk toplumuna neler kazandırdığı, toplumsal bünyeyi nihatli tutabilmek bakımından nasıl olumlu bir rol oynadığı, aşikardır. Son yıllarda, bu tutumda temelli bir değişikliğin ortaya çıktığı, Türk eğitim sisteminin daha yakından takip etmesi gereken bu yoldan uzaklaşarak «parasız olan okusun» esasına doğru yöneldiği kimse, gözünden kaçmamıştır. Ayrıca, özel okulların yapılacağı bir hızla çoğalması, mevcutlara, hem de en pahalılarına tahaccümün gün geçtikçe artması, Türk toplumu içinde yavaş yavaş bir eğitim aristokrasisinin doğması için gerekli tohumları hazırlamaktadır. İngiltere gibi memleketlerin hâlâ kurtulamadıkları ve şimdiye kadar bizim toplumumuza pek fazla bulanamamış bir hastalığın, sosyal şartların en fazla nazik olduğu bir sırada ortaya çıkması endişe verici bir olaydır. Yedinci Şûranın, raporlarda böyle bir açıdan ele alınmayan bu nokta üzerinde önemle durması, hastalığın penzehiri olarak düşünülebilecek burs ve yatılı bölge okulu usûllerini tartışması mutlaka lâzımdır.

Üniversite

Üniversiteler, muhtariyetlerinden ötürü, Millî Eğitim Şûrasının uğraşma konuları arasına girmiyor. Fakat, Türkiye'nin eğitim meselelerini gözden geçirirken, sistemin en yukarı ve belki de en önemli kademesini gözden uzak tutma imkânı yok. Eğitim davası, mümkün olduğu kadar geniş kütlelere mümkün olduğu kadar çok şey öğretmek davası olduğu kadar, kütleler içinde sıvırlmış, belli alanlarda uzmanlaşmış insanların yetistirilmesidir. Bu bakımdan, kütle eğitimiyle uğraşmak zorunda kalan bir memlekette üniversitelerin meseleleri tamamiyle kendilerine terk edilmemeli, bunlar da genel kalkınma amaçlarının ışığı altında tartışılmalı, amaçların uyandırılmalıdır. Belki de Yedinci Eğitim Şûrasından sonra yapılması gereken ilk şey, üniversitelerin bütün meselelerini gözden geçirecek bir Şûra daha toplamak, bilimsel muhtariyete dokunmadan, kalkınma amaçları için Üniversiteleri seferber etmenin yollarını araştırmaktır.

Neden Köy Enstitüsü?

Çıktı Tartışmalar

Son onbeş yıl içerisinde düşünce hayatımızda en çok tartışılan konulardan birisi Köy Enstitüleridir. Tartışmalarda bu sistemi yerlerinin bir kısmı, kişisel çukurları ve çekememezliklerinin tutuşu olarak tarafsızlıklarını yitirmiş eleştiricilerdir. Bir kısmı da Köy Enstitülerini çağrı ile yapıldığı ve yapılmak istemini derinliğine incelemek çabasına katlanmadan ve Türk Milli Eğitimi böyle bir devrime zorlayan tarihsel ve eğitimsel etkenleri incelemeyen işe girişlerdir. Bir konu üzerinde bu kadar çok eleştirme yapılmış olduğu halde, bu eleştirmelerde bilimsel inceleme dönemin bu kadar az oluşu, ancak Batı uygarlığına girememiş toplumların düşünce hayatında görülebilecek, ibret verici bir olaydır.

Yergilerin ortak bir özelliği şu yanlış kanıdan hareket ederek işe girişmeleridir: Bu çağır bir veya birkaç eğitkenin kafasında gelişmiş doğmuş, onlar öyle uygun gördüler diye uygulamaya girişilmiş, sanılmaktadır.

Eleştirilerdeki ortak bir yanlış da, Köy Enstitülerini çağırına sadece köylere öğretmen yetiştirmek için girişilmiş olduğu düşüncesidir. 2303 sayılı Köy Enstitüleri Kanunun 1. maddesi şöyledir: «Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde Maarif Vekillikince Köy Enstitüleri açılır». O halde tartışılması gereken konu, «bu yoldan öğretmen yetiştirilme mi?» sorusu değil, «bu sistemle köye gidecek her türlü aydını yetiştirelim mi?» gibi çok daha geniş kapsamlı bir sorudur. Eleştiriciler, sadece ilgili kanunun 1. maddesine gereken değeri vermediler, işin sadece bir öğretmen sorunu değil Türkiye'nin sağlam yoluyla kalkındırılması problemi olduğunu görürlerdi.

Türkiyeyi eğitim yoluyla ve Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimsel ilkelere dayanarak kalkındırma düşüncesinin kaynakları nelerdir? Bu soru aydınlatılınca bir çok yergilerin karşılığı kendiliğinden verilmiş olacaktır. Böyle bir aydınlatma için bazı tarihsel gerçeklere eğilmek zorundayız:

İş okulu

Toplumların özellikleri değiştikçe, yeni özelliklere uyabilmek bireyler yetiştirmek zorundayız, o bireylere uygulanması gereken eğitimsel metodları da değiştirir. Tekniğin gelişmesi ve demokrasi denilen yönetim şeklinin ülkesiyle, alışagelmış bilgi okulunun karşısına, Onsekiz ve Ondokuzuncu Yüzyıllarda, Rousseau, Pestalozzi, Herder, Goethe gibi düşünürlerin önderliği altında, Hayat ve İş okulu ilkesi dikilmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda Dewey ve Kerschensteiner gibi eğitkenler bu ilkeyi geliştirmiş ve kısmen uygulamışlardır. Daha 1908'de Kerschensteiner «geleceğin okulu iş okulu olacaktır» der. Çünkü, tekniğe, deneyeysel bilime, özgür düşünce, eğitim ve demokrasiye dayanan modern toplumlar bireyler, ancak gerçek hayat ile okulda karşı karşıya gelebilirler, okulda kendi kendilerini yönetirler, pozitif bilimi ve tekniği okulda deneyler ve uygulamalarla kavrayabilirlerse, bu modern toplumların etkin vatandaşları olabilirler. Eski bilgi oku-

Köy Enstitülerinin kurucusu İnönü'nün yeniden işbaşına gelmesi, bu dâvânın savunucuları arasında geniş ümitler uyandırdı. Bu kimseler, İnönü'nün 1957 yılında Mahmut Makal ve arkadaşlarına «İktidara gelince, Köy Enstitüsü meselesini bana hatırlatın» dediğini unutmamışlardı. Bu maksatla, İnönü Kabinesi kurulur kurulmaz, Türkiye Köy Öğretmenleri Derneği Federasyonundan 10 kişilik bir grup, Başbakanı ziyaret etti. İnönü'nün Enstitüleri öven sözlerinden he heyecana kapılan bazı heyet üyeleri, ziyaretten sonra «Köy Enstitülerinin yeniden açılacağını» gazetecilere müjdelediler. Ortada bir yanlış anlama vardı. Nitekim Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, haberi yalanladı.

Eğitim Şûrasında da, bazı üyeler Köy Enstitülerinin açılması tezini savunacaklardır. Halbuki Köy Enstitüleri, kalkınmanın temel unsurlarından biridir. İsmail Hakkı Tonguç'un oğlu Dr. Engin Tonguç, Enstitüleri, bu açıdan inceliyor.

Yaban öğretmeni

Dikkate değer diğer bir nokta da daha 1908-1918 çağında öğretmenden sadece okuma yazma öğretmesi değil, ulusal kültürümüzü ve değerlerimizi aydınlatma kavuşturmasının da beklenmesidir. Köy Enstitülerini çağında sistemli olarak bu yolda yürütmüş, halka gizli ulusal kültür potansiyeli harekete geçirildiği zaman, kültür ve sanat alanından nasıl bir çağın yuvarlanmaya başladığı görülmüştür. Ama bilgi okulunun donuk kalıpları içerisinde düşünmeye ve düşünmeye alışmış aydın, bu dinamiklerden ürkmüştür. Kişi ve zümre egemenliği ile bu yurdu rahatça yönetme alışkanlığından kurtulmıyanlar, bu okullarda ulusal oyunların, halk türkülerinin, el sanatlarının gün ışığına kavuşturulması, yepyeni bir ulusal edebiyatın doğması için yapılmış sistemli çalışmalarından söz etmek istemezler. Çünkü bu ulusal değerlerini bilinçli olarak kavrayan ve ortak bir kültüre sahip olmaya başlayan bir ulus, kişi ve zümre egemenliğini kabul etmez, sadece halk için ve halk tarafından yönetilir.

İş ve Hayat eğitimi ilkelere göre eğitim, bunun tam karşıtı demek olan medrese gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplumda daima tepki ile karşılanmıştır. 1872'de İstanbul'da açılan örnek ilkokulda, resim ve harita çizdirildiğini öğrenen Vehbi Mol-la isimli softa haritaları apteshaneye attırması, öğretmen efendiye dinsiz ve kâfir demiş, öldürülmekten korkan öğretmen, Avrupa'ya kaçmıştır. 1946'da Köy Enstitülerindeki ışık ve tarım çalışmalarına yönelen yıkıcı hareketlerin kaynağı da yine skolastik öğretim taraftarlarıdır. Çünkü uygulayan ve deneyen insan yargılar, düşünmesini öğrenir. Düşünen bir ulus ise, böylelerinin en çok korktuğu şeydir.

1934'e kadar edinilen kanılar, köye sadece okumayazma öğretmek için giden, orada yerleşmeyen, kendisini geçici sayan bir «yaban» öğretmenin, o köyün toplumuna girerek oralıların hayatında devrimci değişiklikler yapamayacağını, sadece okumayazma öğrenmenin de köylü için pek büyük bir değeri olmadığını göstermiştir. Bu yüzden medrese, 1934'e kadar uygulanan bilgi okulundan çok daha başarılı bir eğitim kurumudur: hocası efendi köyün hayatına sadece okumayazma öğretmek için değil, köylüler gibi yaşayan, onlar gibi çalışabilen, aynı hayatı ve aynı kaderi onlarla paylaşan, oralı sayılan, orada ölen ve mezarı da köyün kenarında olan bir ortaçağ aydını tipidir. Zamanla dejenere olmuş bir halk aydınıdır. Böyle yaşayabildiği, köy toplumunun bir üyesi olduğu için toplumsal konularda söz sahibidir. Eski Osmanlı düzeninin bu temsilcisinin karşısına, demokrasi, pozitif bilim, özgür düşünce, teknik uygarlık ilkelere uyacak yeni bir halk aydını tımarı Cumhuriyet idaresi henüz kitle halinde köylere sokamamıştır. Bugün köylerimizin çoğunu elinde tutan kişi, düşünce sistemini ve dünya görüşünü medreseden alan hocadır. Bu, o köylere henüz Cumhuriyet girmemiş demektir. Köy Enstitülerini çağırının ereği köye sadece okumayazma öğretmek için değil, Cumhuriyetin halk aydınına göndermekti. Bilgi okulundan yetişenlerin bunu yapamayacağı ortadır.

1924'de Türkiye eğitimi hakkındaki raporunda ünlü eğitken Dewey şöyle diyor: «Okullarda köylülerin ve çiftçilerin alaka ve ihtiyaçlarına hususî bir ehemmiyet verilmeden tahsilin umumî ve mecburî kılınması, içtimai zararlar verecek fevkalâde bir tehlike teşkil eder, köylülerle çiftçiler ihtiyaçları ayrıca düşünülmeden vücuda getirilecek bir maarif sistemi nazari ve skolastik olur. Ve genç neslin herhangi bir diğer meslekte muvaffakiyetini temin etmemekle beraber, onları köyden uzaklaştırır...» Köy Enstitülerinde tarım çalışmalarına verilen önem bilmem şimdi daha iyi anlaşılıyor mu?

1935'de Maarif Vekili Şükrü bey (Saracoğlu) Mecliste şöyle der: «İktidarisat meselesini biran evvel halledilebilmek için baş-

ka tipte bir mektep, yani köy mektebi namıyla az zaman isteyen ve çok az para ile meydana getirilmesi mümkün olan bir mektep yapmak zorundayız...

... Bir köylü geldi ve bana dedi ki, sen eğer maarifi köylere sokmak istiyorsan, kasabanın kenarına birer baraka yaptır, samandan otan mînder yaptır, arpa, fasulye topla ve her köyden beş altı çocuğu cehren getir. Orada köyde yediğini yedir içir, tıhşil ettir. Köy Enstitülerinde uygulanan bir çok metodların kaynaklarını nasıl ulusal ve toplumsal dürtüler olduğu bilmem belirtiyor mu?

Buraya kadar yazılanlardan, iyi yasanlı okuyucu Enstitülerin şehirlerden uzak olması, tarım ve ışık çalışmalarına, güzel sanatlara, serbest tartışmalara, önem verilmesi, öğrencilerin okulun yönetimine etkin olarak katılmaları, öğretmen başka ebe, sağlık memuru, tarım uzmanı yetiştirilmesinin de düşünülmesi, öğretmene köyde tarla verilmesi, teknik gereçlerle donatılması, gibi yermelere yol açmış birçok noktaların olumlu karşılığı bulur sanırım.

Görülüyor ki Köy Enstitülerini çağır, uluslararası modern eğitim ilkelere, yurdumuzun şartları ve istekleri gözönünde tutularak 1824 denberi eğitim alanında yapılmış çalışmaların verdiği sonuçlardan faydalanarak geliştirilmiş, bilimsel ve usa dayanan gözlemlerin, düşüncelerin sonucu bir akımdır. İlgililerce «Türk aydınları ile öğretmenlerin ortak eseri» sayılmasının sebebi budur. Yurdumuzun şartlarına ve isteklerine karşılık verdiği için ulusaldır. Eğitilmişimizin gelişiminin ussal bir sonucudur. Eğitilmiş tarihimizin çizgisiz o noktadan geçmektedir.

Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı atılışların arasında, o zincirin bir halkasıdır. Tarihsel bir gelişimin ve zorunluğun sonucu olarak ortaya çıkmış ve modern eğitim ilkelere dayanan bir sistem olduğu için er veya geç, ona dönüşecektir. Bunun hiçbir kuvveti değiştiremez. Klâsik bilgi okuluya Türkiye'yi kalkındırmaya imkân yoktur. Yüzyüzyıla yakın çabalamaya bunu göstermiştir. Özenen, usa yakın olanın bir an önce kabul edilmesidir.

Komünizm iftiraları

Kötü yasanlı eleştiricilerce öne sürülen yergilere gelince: Bunların başında bu kurumlara komünist yuvaları diyerek bu çağır yıllardır tabu haline getirenlerin sözleri gelir. Köy Enstitülerinde özgür düşünceye, özgür tartışmaya, batılı alabilmek için ilk şart olan hümanist bir kültürün yayılmasına önem verilmesi, yarı aydınların katlanamayacağı çabalar, kötü amaçlı hükümetler ve sözde aydınlar olarak bir eğitim sistemi, tanımı gayet iyi yapılmış bir siyasal sistemle kamu gözünde eşit hale getirilmesi, doğuya has yanılmaca şampiyonluklarından ve pozitif bilimden nasıpsız kâfalarından doğacak çelişmezliklerden dendir. Bu yanılmayı yıllardır bir düşünce matası gibi fikir piyasasına sürenlerin asıl düşünüp te söyleyemedikleri şudur: «Biz bu halkın düşünmesini, düşündüklerini özgürlükle söyleyip yazabilmesini istemiyoruz, sosyal eşitlik düşüncesine karşıyız, böyle vatandaşların yetişmesini sağlayacak aydınları yetiştirdiği için Köy Enstitülerine düşmanız, onları günün geçeri küfür olan komünistlikle damgaladık, tıpkı pirimiz Vehbi molanın öğretmeni Kemal efendiyi o günün küfür olan dinsizlik ve kâfirlikle damgalamış olması gibi...»

Böyle olduğu için de bugün Vehbi Mol-la bizim için ne kadar gülünç ve iğrenç bir kişi ise, etrafa komünistlik buluşturan bu kara suratlılar da gelecekte kuzaklar tarafından böyle gülünç ve iğrenç figürler olarak anılacaklardır. Köy Enstitülerine yapılmış komünistlik ithamından tarihe kalacak olan sadece budur.

Engin Tonguç

YÖN, 7 Şubat 1962

K2r
Leke ilâcı
İz bırakmadan temizler

İLANCILIK - 156 - 24

ARİF DAMAR'ın

Yeni Şiir Kitabı

SAAT SEKİZİ GEÇ VURDU

Çıktı. 200 Krş.

Bütün Kitapçılarda Bulunur

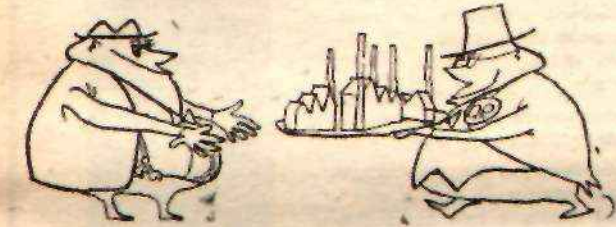
Dağıtım Yeri: Ataç Kitabevi, Ankara
Cad. 45/118. İst. YÖN-35

Devletçilikten Vazgeçemeyiz; Çünkü...

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçent - lerinden Dr. Kenan Bulutoğlu, en liberal görüşlü hükümetlerin bile kalkınmayı niçin devlet kesimine dayanarak yürütmek zorunda kaldığını açıklıyor.

Son on beş yıl süresince bir iktisadi politika olarak devletçilik aleyhinde çok şey söylenmiştir. Bu aleyhte kampanya ile, basında, parti konuşmalarında, resmi ağzılarda artık ispatlanması gerekmeyecek kadar açık bir gerçekmiş gibi devlet işletmeciliğinin kötülüğü fikri yayılmış, pek çok sonuçlar peşin kabul edilen bu ön yargıya dayalı olarak çıkarılmıştır.

Bilyoruz ki Demokrat Parti iktidarı alır almaz ilk işlerden biri olarak iktisadi devlet teşebbüslerini satışıya çıkarmayı denemiştir. Fakat bu politika elle tutulur bir sonuç alınmadan terkedildi, bir süre sonra gene devlet sermayesi ile yeni fabrikalar kurma usulü sanayileşmenin harekete getirici kuvveti olarak kabul edilmeğe başlandı. Ancak bu eskiye dönüş sırasında, Demokrat Parti iktidarının hayvurduğu kurnazlık, devlet sermayesi ile kurulan fabrikaları özel teşebbüsün eseri imiş gibi gösterme çabasıdan ibaret kaldı. Ayrıca D.P. iktidarı devlet elindeki bu büyük istihsal sermayesinin küçük parti çıkarları için ne kadar geniş ölçüde ve sorumsuzca sömürülebileceğini çok kısa zamanda anlamış bulunuyordu. Biz bu konuya ve devlet parası ile kurulan fabrikaların nasıl özel teşebbüs perdesi altında örtülmeğe çalışıldığı konusuna başka bir yazıda tekrar döneriz. Şüphesiz bildiğimiz şudur: D.P. iktidarı bir nehrin kalkınma seğirmesine çalıştığı zaman, a- gıca belli etmemeye gayret ederek bunu devlet sermayesi ile yapmaktan başka bir çıkar yol bulamamıştır. Bu dönemde özel teşebbüse en büyük kolaylıkların sağlanmış olmasına rağmen, yatırılabilir kaynakların pek büyük bir kısmı gene devlet elinde, ya da enflasyon yolu ile toplanan kamu tasarrufu idi.

İktisadi geçmişimize bir bakış

Sanılmasın ki Türkiye'de özel teşebbüs D.P. iktidarından önceki dönemde yatırım ve sermaye birikimi yapmak imkânlarından yoksun bırakılmıştı. Aksine o dönemde de özel teşebbüsü ayakta tutan, onu destekleyen gene devlet idi. Daha 1922 de İzmir'de toplanan İktisat kongresinde özel teşebbüse dayanan bir kalkınma hayali kurulmuştu. Atatürk'ün giriştiği millileştirme hareketleri sadece kapitülasyonlar sayesinde yerleşmiş olan ve ekonomimizi sömüren yabancı sermayeye karşı yürütülmüştür.

1927 de özel sanayi teşebbüslerini çok geniş imtiyaz ve muafiklerle koruyan bir «Tevkiî Sanayi Kanunu» çıkarılmıştı. Hiç bir olumlu sonuç alınmamasına rağmen bu kanun 1942 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Devletçiliğin az çok mütecanis bir politika olarak benimsenip yürütüldüğü 1933 — 1939 döneminde (bildiği gibi bu dönemde birinci beş yıllık planın tamamı, ikinci beş yıllık planın bir kısmı uygulanmıştır), özel teşebbüsün devlet tedbirleri ile korunmasına devam edilmiştir. Diyebiliriz ki özel teşebbüs elindeki sermaye teşekkülü, devletin çeşitli bayındır işlerinde yaptığı ihaleler başla gelen bir rol oynamıştır. Daha sonra özel teşebbüsün en çok geliştiği sahalar ilk önce devletin el attığı (doküma sanayi gibi) faaliyetler olmuştur. Devlet teşebbüsü, özel teşebbüsü baltalamamış, aksine vasıflı işçi, mühendis yetiştirerek ikincinin daha elverişli şartlar altında vasıflı işçi, teknisyen bulmasını kolaylaştırmıştır.

Ne var ki Anayasa'da yer alan devletçiliğin savunmasını yapmış, 1945 — 1960 yılları arasında en hafif deyimle ile bir sarımsaklık (anachronisme) olarak karşılanmıştır. Buna karşılık bu dönem, özel teşebbüsün kalkınmayı sağlamak bakımından meziyetleri hakkında yapılan övgülerle, yabancı sermaye sayesinde kısa zamanda kavuşulacak «nurlu istikbal» masalları ile doludur. Şimdi kalkınma hedefi bakımından, özel teşebbüsün meziyetleri hakkında yeniden bir hayal kırıklığı dönemine girmiş bulunuyoruz. İnönü'nün özel teşebbüsün kalkınmamızdaki rolü hakkında son bildirisi, bu ümitsizliğe karşı bir iman tazelemesi dememesidir.

Son on beş yılda, bu kadar açık bir teşvik görmesine, ondan önceki dönemde de kanunlarla garantilenmiş imtiyazlara rağmen, neden Türk hükümetleri kalkınma gayretlerini devlet sermayesi ile yapmak zorunda kalmışlardır?

Bunun sebepleri açıktır. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu zamanında Türkiye'de sermaye birikimi yoktur. Daha çok tabii kaynaklar şeklinde iktisadi güç belli bazı ellerde toplanmıştır. (Zaten başlıca toprak mülkiyeti şeklinde tabii kaynakların bazı ellerde toplanması derebeyliğinin en belirgin vasfıdır) fakat bir birikim, bir istihsal sermayesi büyümesi olmamıştır. Bu dönemde modern kapitalist usullerle çalışan sermaye, sadece kapitülasyon imtiyazlarında yararlanarak girmiş yabancı sermayedir. Bu sermaye, ancak Türkiye'de yapılabilecek olan işleri yapmağa gelmiş misafir sermaye vasfını taşır. Bu işler, madenlerin

sömürülmesi, demiryolu — denizyolu ulaştırması, elektrik, havagazı üretimi, bankalar, ticaret vs. gibi sadece madenleri ve hizmetleri ilgilendiren işlerdi. Bu işlerin dışında yapılabilecek Türkiye'ye ihâl edilmesi imkânsız olduğundan yabancı sermaye bunları Türkiye'de yapmaktaydı. İmparatorluk süresince de, Türkiye'ye girenden çok daha fazla sermaye dışarıya sızmıştır.

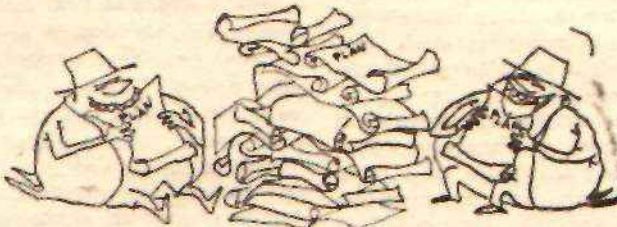
Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ilk on yıl içinde, devletin iktisadi politikası belli başlı yabancı şirketleri millileştirmek, dış borçları taksitlere bağlamak vs. gibi zararlı yabancı sermayenin tasfiyesi ile uğraşmakla geçiyor. Bu arada yerli teşebbüsün, geniş bir sanayileşme hamlesine girişmediği, gelişmeyeceği de anlaşılmaktadır. Ayrıca büyük dünya buhranı da başlamıştır, bunun üzerine ilk beş yıllık plan (1934 den itibaren) sanayileşmenin başlaması için yürürlüğe konuyor. İkinci beş yıllık plan Dünya Savışının çıkması yüzünden yarım kalıyor ve harp yıllarında hazırlanmasına başlanan Harp Sonrası kalkınma planı ise hiç gün ışığına çıkarılmadan terkediliyor ve devletçilik politikası «1946 — 60 demokrasisine» geçildiği dönemde iyice savsaniyor.

Devletçiliğe itirafsız bir dönüş

1950 den itibaren iyi hava şartlarını, elverişli dış ticaret durumunun (Kore harbi patlamış, ihracat mallarımızın fiyatlarında artış olmuş, pamuk zenginleri ithalata dayanan gösteriş istihlakine geçmiştir), birleşmiş ihtiyatları kullanmanın getirdiği görüldüğü fersahlar yılları geçip de, milli gelirde gerileme başlayınca, D.P. iktidarı bazı yatırımları yapmanın zorunluluğunu anlıyor. Tabii bu yatırım gayretinin en önemli kaynağı devletin sağladığı meblağlar ve ağıktan finansman, yani enflasyondur. Ayrıca özel teşebbüse sağlanan banka kredileri kolaylıkları (özel tasarrufa dayanmayan, doğrudan doğruya para hacmini kabartıp pahalılık yaratan krediler) yolu ile yaratılan kaynaklar da cebri tasarruf yani kamu tasarrufudur. Öte yandan makina ve teçhizat ihâl eden yatırım sahibine, dövizlerin dolar 2.80 hesabı ile verilmesi de, doların memleketi daha pahalıya mal olduğu dönemde, fert yatırımlarına karşılıksız olarak yapılması devlet iştirakinden başka bir şey değildir.

Ayrıca bir çok büyük yatırımlar, devlet teşebbüsü olarak gösterilmemekle beraber doğrudan doğruya devlet sermayesi ile yapılmıştır. Kamu tasarruflarının şu ya da bu yoldan özel yatırımların finansmanında kullanılmış olmasına rağmen gene de 1950 — 1960 döneminde devlet yatırımları, özel teşebbüs yatırımlarına kıyasla gittikçe daha hızlı artmıştır.

Denilebilir ki, 1950 — 1960 yılları arasında özel teşebbüsün geniş sulistimallere varacak ölçüde, devlet fonları ile beslenmesine rağmen, gene de istihsal yatırımlarına daha büyük bir kısım devlet tarafından yapılmıştır. Bu, D.P. iktidarının kalkınmaya önem verdiği yıllarda çok daha açık bir şekilde görülmektedir.

Bugün durum nedir?

Acab bugün devlet kesiminde yatırılabilir kaynakları artırıcı tedbirler alınmaksızın Türkiye'de yatırımlar hangi seviyeyi bulabilir? 1962 Geçiş Programında açıklandığına göre devletin bu yıl yapacağı yatırımlar (merkezi, katma bütçeler, mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri dahil), 5.1 milyar bulacaktır. Bu miktarın büyük bir kısmı alt yapı (enfrastrüktür) yatırımlarına gidecektir. Devletin doğrudan doğruya istihsal için iktisadi devlet teşebbüsleri kanalı ile yapacağı yatırımlar 1.8 milyar bulmaktadır. Bu rakama mahalli idareler ve bağlı işletmelerin yapacağı istihsal yatırımları dahil değildir. Acaba buna karşılık özel teşebbüsün yapacağı sınırlı ve ticari yatırımlar ne kadardır?

Bugün Türkiye'de yatırımlar milli gelirin % 15 kadarını temsil etmektedir. Ancak bu yatırımların %35 kadarı dış yardımlarla ödenebilmektedir. Demek oluyor ki memleketimizde oluşan tasarruflar milli gelirin % 11.5 ini geçememektedir. Bunun da yaklaşık olarak yarısı kamusal tasarruftur. Demek oluyor ki Türkiye'de fertlerin istiyerek yaptıkları tasarruflar milli gelirin % 6 sını aşmamaktadır. Bu da 3 milyar civarında gayri safi (yani yenilemeye giden meblağlar dahil) bir tasarruf hacmi demektir. Öte yandan özel kesim tarafından yaptırılan mesken inşaatının değeri iki milyarı bulmaktadır. Öyleyse özel teşebbüs elinde sanayi yatırımlarına ayırmak üzere ancak bir milyar lira kalmaktadır. Bu miktar ise devlet kesiminin sanayi için yapabileceği yatırımlardan (1.8 milyar) çok daha düşüktür. Demek oluyor ki bugün devletçilik hakkında herhangi bir prensip kararı mevcut olmamasına rağmen, iktisadi durumumuz bizi kalkınmamızı daha çok devlet kesimine dayanarak yapmağa itmektedir.

Bütün bir Cumhuriyet döneminde, doktrin çatışmalarının dışında süregelen bu gerçek bizi düşündürmelidir. Türkiye devletçiliği istesin istemesin, kalkınmayı istediği zaman, buna daha çok devlet kesimine dayanarak yapmak zorunda kalmıştır.

Gelecek için durum nasıl görünüyor

Türkiye'de ıddiasız bir kalkınma hızı için (fert başına milli gelirin yılda % 4 artması) gerekli yatırımların milli gelirin % 18-20 si civarında olması gerektiği Devlet Planlama Teşkilatının çalışmalarından anlaşılmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, gene geçmişteki kadar dış yardım alabileceğimizi farzederek, yurt içi tasarruflarımızı takriben % 40 kadar arttırmamız gerekmektedir.

Acaba özel tasarruflar bu artışı sağlayabilir mi? Toplam yurtiçi tasarruflarında % 40 artış olabilmek için özel tasarrufların çok daha fazla % 80 kadar artması gerekir. Acaba beklenebilir bir gelecekte özel tasarruflarda bu ölçüde bir artış sağlanabilir mi? Bunu fütüt etmeğe imkân yoktur. Tasarrufların artması için milli gelirin artması gerekir, onun için de daha önce tasarrufların artırılıp yatırımları gerekir. Bu az gelişmiş ülkelerin meşhur fakirlik çemberidir. Tasarrufları arttırmamanın diğer bir usulü de, gelir eşitsizliğini daha da arttırmaktır. Bunu yapma için vergileri daha da fazla fakirlere yüklemek, enflasyon yolu ile gelir farklarını küçük bir müteğabbis zümre lehine daha da arttırmak gerekir. Yani zengini daha zengin fakiri daha fakir yapmak. Bu usullerin neden kötü olduğunu izahına girişmiyebiliriz, esasen bu usuller artık genel olarak reddedildiği gibi tasarruflarda % 80 bir artış sağlanması da imkânsızdır. Bu çeşit iktisat politikaları Anayasa'da yer almış bulunan sosyal adalet kavramı ile de taban tabana zıttır.

O halde ne yapmak lazımdır? Bugün Türkiye'de devlet iktisadi teşebbüslerinin elinde takriben 50 milyar değerinde bir üretim sermayesi vardır. Bu teşebbüslerin bir kısmının aynı zamanda kamu hizmeti vasfı da taşıdığına dikkate alarak, sermayeleri üzerinden düşük bir ortalama hesaba % 3 kâr sağlandığını düşünürsek, yılda 1.5 milyar net yatırılabilir kaynak ortaya çıkması olur. Ayrıca bu teşebbüslerin ayırdıkları amortisman payları da uzun vade ile yatırılabilir kaynaktır. Bu paylar da bugün yarım milyar civarındadır. Böylece sadece iktisadi devlet teşebbüsleri topluluğu 2 milyar civarında gayri safi yatırılabilir kaynak sağlamış olur. Ayrıca hükümetin doğrudan doğruya sağladığı net dış yardımların (hibe veya kredi) Türk parası karşılıkları da gene kamu kesimi yatırımlarına ayrılabilir. Geçmişteki kadar net dış yardım elde edebileceğimizi farzederek (milli gelirin % 3-4 ü) bu yoldan da 1.5 milyar yatırılabilir kaynak elde edilebilir. Bu suretle kamu kesiminde 3.5 milyar yani bu günkü iki mislinden fazla istihsal yatırımı yapılabilir. Ayrıca devlet ve mahalli idareler bütçelerinden ayırlabilecek yıllık yatırım üç milyarı altında olmayacaktır. Böylece kamu kesiminde yatırımlar toplamı 6.5 milyarı bulacaktır.

Fertlerin tasarrufları ise 3 milyar civarındadır dedik. Eğer gerekli teşvik edici tedbirler alınır, özellikle mesken edilmek için fertler tasarruflarını bir miktar daha artırırlarsa, böylece toplam yatırımlar 9.5 - 10 milyara kadar yükselebilecek, bu da milli gelirde arzulanmış büyüme hızına imkân verecektir.

Bütün mesele devlet iktisadi kesiminde bu kaynak artırıcı tedbirlerin alınıp alınmayacağıdır. Türkiye'de görüldüğü gibi devlet kesimi, kalkınmanın gerçekleştirilmesinde başlıca rolü oynayabilecek durumdur. Bütün mesele iktisadi devlet teşekküllerinin flat ve maliyetler politikasında rasyonel tedbirlerin alınmasıdır. Bu tedbirler gerekli kalkınma hızını sağlayacak kadar kaynak yaratmadığı takdirde gene kalkınmanın finansmanı için, dağılışı adil olan vergilere başvurmak, yani daha çok varlıklı zümrelerin istihlakini azaltacak bir vergi politikasına baş vurmak gerekecektir.

Ötedenberi Türkiye'de iktisadi devlet teşebbüslerinin özel kesime devri düşüncesi savunulmakta, fakat yukarıda da kaydettiğimiz gibi bu bir türlü yapılamamaktadır. Eğer bütün tecrübelerle rağmen bu yapılamıyorsa, bunun iktisadi binyemizde yatan bir sebebi olmalıdır. Bu sebep çok açıktır. Özel teşebbüs bu sektörü satın almak için gerekli tasarrufa sahip değildir. Gelecekte de hiç bir zaman sahip olamayacaktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, fertlerin elinde teşekkül eden tasarruflar sadece üç milyar civarındadır ve bunun 2 milyarı mesken yatırımlarının finansmanına gitmektedir. Geriye kalan bir milyar tasarruf ile (bu da gayri safi tasarruftur, amortisman payı düşülmek gerekir) özel teşebbüsün 50 milyar değerinde olan devlet istihsal sermayesini satın alabilmesi imkânsızdır. O halde devlet iktisadi teşebbüslerinin özel teşebbüslere satılması değil, uzun vadeli kredi ile devri söz konusu olabilir. Bunun da yaratacağı yolsuzluk ve idari güçlüklerin göz önüne getirilmesi güç değildir. Kaldı ki özel teşebbüs elindeki istihsal sermayesini devlet teşebbüslerinin satın alınmasında kullanırsa, özel kesimin yatırımları aynı oranda azalmış olacaktır. Toplam yatırımların azalmaması için devletin özel teşebbüsün aldığı paralarla yeni yatırım yapması yani devlet kesimini küçültmemesi gerekir. O halde özel teşebbüse devretme gene de gerçekleştirilecek demektir. Bütün bunlar kısır döngü görünümlü, çıkmaz iktisat politikalarıdır. İktisatçılarımız kalkınmamız hakkında artık daha olumlu tazelere düşünmek zorundadırlar.

Finansman cephesinden devletçiliğin uygulanmasındaki bu zorunluluk teknik cephede de kendini göstermektedir. Türk piyasası çok küçük olduğu için bir çok sanayi tesisleri ancak tekel şeklinde kurulabilir. (Mesela alüminyum, kamyon, bir çok kimya ürünleri, cam, istihsal makineleri elektrik motorları, her çeşit motorlar vs.) Piyasa talebi, bir çok istihsal alanlarında birden fazla teşebbüsün, bugünkü teknolojik bölünmezlikler karşısında, optimal maliyetlerle çalışmasına imkân vermemektedir. Tekel şeklinde kurulabilecek sanayinin devlet tarafından kurulmasından tabii bir şey de olamaz.

Görülüyor ki Türkiye'de devletin üretim faaliyetinde ön planda rol oynamasını istemek bir doktrin meselesi olmaktan önce, Türkiye'nin kalkınmasını isteyip istememek meselesidir. Kaldı ki Türkiye'de liberal niyetlerle iğbasa geçen bir hükümet bile, sonunda kalkınma yapmağa isterse, bunu devlet kesiminde yürütmek zorunda kalmaktadır. Bütün mesele devlet üretimini tutarlı, sistemli, halk için en büyük fayda sağlayan, özel çıkarlara âlet olmayan ve en önemlisi hükümet tarafından iyice benimsenen bir iktisat politikası haline getirmektir.

Kenan Bulutoğlu

Özel teşebbüs...

Mümtaz
Sosyal

özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri, disiplinini ve bütün kesimleri kapayan bir plânlamada görenler de olabilir, özel teşebbüsü korumak için devleti kurtlara yedirmekten çekinmeyenler de...

Hayat hakkı

"Serbest teşebbüsün dininin aşırı müridleri teşebbüslerinin devlette korunmasını isterken, aslında, kendi kendilerini mahkûm etmiş oluyorlar. Gün gelecek, sanayi alanında beceriksizlik gösteren özel teşebbüslerin kamulaştırılması hükmünü de hukukumuza yerleştirmek ihtiyacını duyacağız. Her feridin hayat hakkı vardır ama, her teşebbüsün hayat hakkı yoktur. Daha da ileri giderek, teşebbüslerin miras yoluyla el değiştirmesine karşı olduğumu da söyleyeceğim. Beceriksiz bir mirasçısı, yalnız kendi çıkarını değil, çalıştırdığı personelin varlığını da tehlikeye koymuş olmaktadır. Sülâle mensupları büyük firmalarda daha da zararlı bir şeydir. Aile kavgalarının bu çeşit teşebbüslerde kredi üzerinde etki göstermesi zamanımızın gereklerine aykırı düşüyor."

Bu sözler herhangî bir Doğu Avrupa ülkesinde söylenmemiştir. Bu sözler, sosyalist bir hükümetle idare edilen bir Batı Avrupa ülkesinde de söylenmiş değildir. Bu sözler, özel teşebbüse oldukça geniş yer ayrılmış, mahfazakâr tutumla De Gaulle Fransızında söylenmiştir. Konuşan da ne Komünist Partisinin lideridir, ne de Sosyalist Partisinin. Sözlerin sahibi M. Bloch Lainé, Fransızın tanınmış iktisatçılarından ve bir devlet kurumu olan Emniyet Sandığı'nın sekreteridir. Karşındakiler de, geçen hafta aralarında bir toplantı yapan Fransa'nın genç petrolcuları.

M. Bloch Lainé, 1961 Türk Anayasasını tasarıyan Kurucu Mecliste üye olsaydı, hiç şüphesiz, kürsüde konuşurken kendisine bağırarak olur, hakkında türlü ithamlar ortaya atılabirdi.

İstikrarın sonu

Özel teşebbüs kavgasının ilk belirtileri, tasarının daha henüz Komisyon safhasında iken başladı. Orada bu işin en seçil savımacısı CKMP'li temsilci Necmeddin Ardicoglu'yu da Ama, Ardicoglu, özel teşebbüs için tam serbestlik veya devlet himayesi istiyecek kadar ileri gitmedi. İleride üzerinde durduğu nokta, "eşitlik" meselesiydi. Ardicoglu bu ısrarını Genel Kurul safhasında da devam ettirdi; Komisyon'dan ayrılıp görüşünü kürsüden savundu. Kendisine katılanlarda oldu ama, sözünün ilmi edici delilleri böyle bir hükmün Anayasaya girmesini önledi.

İhtimamı şöylece özetlemek mümkün: "Devletin iktisadi hayatta rol almasına bir düşüncem yok. Ancak, devlet, bazı işleri yaparken, özel teşebbüse göre daha elverişli durumda olmalıdır; aynı alanda her iki kesime mensup teşebbüsler varsa, bunlar arasındaki rekabet mutlaka eğit şartları içinde kalmalıdır." Fikir, ilk bakışta, oldukça parlak. Adalet ve hakkaniyet duygularına da

hitabediyor. Ama, öyle bir alan düşünün ki, Türkiye'nin şartları içinde hiç de elverişli olmasın, kalifiye elemanı bulunmasın. Devlet, binbir rizikoyu göze alarak, bu alana giriyor ve ileride çok yüksek amortisman payları ayırmak pahasına, yepyeni bir sanayi dalı kuruyor. Başlangıçtaki güçlükler giderildikten, kalifiye eleman yetiştirildikten sonra, artık o alan özel teşebbüs için çekici olmuştur. Oraya atılan atılana. Tabii, hep de devletle eşit şartlar istiyecektir.

İnsan düşünüyor da, bir bakıma, şu eşitlik kuralı kabul edilseydi, özel teşebbüsün durumu nice olurdu diye sormaktan kendini alamıyor. Tam serbestlik ve eşitlik içinde, kömür fiyatlarını maliyet hesaplarına dayanarak Türkiye Kömürleri İşletmesini "sını" zarar-dan kurtarıp kârâ geçirmek; buna karşılık kömür kullanan özel teşebbüslerin sıkıntılarını aldırış etmemek Sümerbank'ın genişleme imkânlarından faydalanarak, devlet himayesiyle ayakta durabilen derme çatma dokuma teşebbüslerinin ortadan kalkmasına seyreli kalmak işten bile değil.

Koruyucu Melekler

Türkiye'deki özel teşebbüs, vergi keşurmaları, şerhköllayoncu davranışlara rağmen, rasyonel olunan metodlarıyla, tam bir serbestlik düzeni içinde ayakta duramıyacağını bildiği için, üstelik bir de devletin kendisini "korumasını" ister.

Anayasa Komisyonu, kamu hizmeti veya tekel niteliği taşıyan özel teşebbüslerin, millî menfaatinin gerektirdiği hallerde, kamulaştırılmasına imkân veren bir hüküm getirmişti. Bunun tepkisi öylesine kuvvetli oldu ki, hemen öbür uca sıçrayıp Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa Tasarısına "devlet özel teşebbüsü korur" diye bir fıkra bile kondu. Takasitler önce on yıla indirildi, sonra bütün iş peşin paraya bağlandı, nihayet beş yılda karar kılındı. Takasit süreleri için on yıllık bir imkân tanınması, ancak, Millî Birlik Komitesinin sonradan yaptığı değişiklikle mümkün oldu.

Özel teşebbüs tartışmaları sırasında, 29 Nisan 1961 Cumartesi gününün öğle saatlerinde geçen bir olay zihinlerden kolay kolay silinmeyecek. Toprak kamulaştırmalarında olduğu gibi, özel teşebbüs konusunda da devleti canla başla savunanlar, politikacıların, hattâ devlet memurlarının değil, basın temsilcilerinin arasından çıktı. Bunlardan İlhami Soysal, iş adamlarını göklere çıkaran, devleti yerin dibine batıran nutukları dinlerken öylesine bezmişti ki, dayanmadı, özel teşebbüslere karşı içten bir ifade taşıyan meşhur önergesini Başkanlığa gönderdi. Önerge, aslında, İngiliz parlamentosunda da sık sık rastlanan benzerlerine göre hayli hafif. Ama, Temsilciler Meclisinde, sanki üyelerin

NELER DEDİLER...

KEHANET!

FETHİ ÇELİKBAŞ (Odalar Birliği kontenjanından Temsilciler Meclisi üyesi) — Biz devletle ferdi bir arada yürütmenin imkânını sağlayacağız ve bu sebeple burada bir teminat bulunsun istiyoruz. Nedir o teminat? 1924 Anayasası hükmünün mahfuziyeti. Ama kalkınma plânının gerçekleşmesi için yapılacak kamulaştırmalarda peşin ödeme! Hususi teşebbüslerde bedelin taksitli bağlanarak ödenmesi teşvik edici olmaz. Sayın Komisyon üyesinin cezbe hâlinde bağlandığı Devlet Kalkınma Plânının hedefine ulaşma işi aşırdır. Kalkınmayı yalnız devlet yatırımından beklemek yükü aşırıdır, sürati yavaştır. Bu sebeple Anayasada hususi teşebbüs istisnâsı konusunda ısraklıyacağız, bilâkis teşvik edecek esaslar olmalıdır. Öyle ki, hususi teşebbüs Anayasa değişmedikçe benim işletmem bedeli ödenmeden kamulaştırılmaz kanaatinde olarak gevkle çalışsın. Peşin tediye, vatandaşın emniyet ve huzur getirecektir. (25 Nisan 1961).

TURAN GÜNEŞ (Anayasa Komisyonu Sözcüsü) — "Özel sermaye korkar" dendi. Çelikbaş arkadaşımız gibi, özel sermayenin bu derece müdafileri olduğuna ve kendileri de memleket mes'uliyeti deruhte edeceklerine göre, bu korkuya sebep yoktur. (26 Nisan 1961).

FETHİ ÇELİKBAŞ (Sanayi Bakanı) — Hükümet programında özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi yer almıştır. Bu itibarla, özel sektörde yatırımların teşvik edilmesi için her tedbiri almak karardayız. İlk yatırımların muayyen bir devre için himayesi konusu da tetkik edilmektedir. Özel teşebbüsün hükümet içinde tam bir muhatap bulamadığı gerçektir. Bu bakımdan Sanayi Bakanlığını gerçekten Sanayicilerin Bakanlığı hâline getirme kararındayız. (İstanbul, 30 Ocak 1962).

gerçekten "mukaddesat-ıns dokunulmuş gibi bir fırtına koptu. Basın temsilcilerinin oturduğu sıralara doğru yüksek sesle ithamlar yağdırılıyordu. Ankara Ticaret Odasından Feyyaz Köksal, âdetâ bir suç işle edeceğine, "bunlar Süreyya'da viski içerler, sonra da buraya gelip devletçiliği savunurlar" diye bağırarak öngereye. Önerge sahibine karşı koparılan feryatlar o derece yüksek perdedendi ve kendilerine taş atılanlar konuştuğu zaman ortaklık o derece sessizdi ki, her geçen dakika, sanki öngereye ifadelerinin doğru - lüğünü ispat eder gibiydi. Demek ki, gerçekten, "mutazzez" ve "mukaddes" bir konuya dokunulmuştu.

Özel teşebbüs fikri, devlet himayesiyle gelişen evlâtları süyesinde, artık kutsallaşmıştı.

Önerge sahibi koskoca Meclis karşısında yalnız kaldı. Kendisini savunabilecek olanlar, ya Komisyon sıralarındaydı, yahut da Genel Kurulun ezici havası içinde seslerini dinletemeyecek kadar azdılar. İçleri ezildi. Özel teşebbüs ise, o günkü taşkınlıklarının cevabını, aylarca sonra, Çalışma Meclisindeki makaracı olayında aldı.

Vicdanın isyanı

Kamulaştırmayı haklı gösterecek olan şartlar da, bütün bu gürültüler arasında öylesine sulandırılmıştı ki, uzun devlet hizmetinin verdiği tecrübeleri ve eski devletçiliğinin yerleştirdiği vicdanî kanaatleri şimdiki özel teşebbüs taraftarlığı ile bağdaştırmakta güçlük çektiği açıkça görülen Cahit Zamangil, her zamanki dürüstlüğü gösterip buna isyan etti. Bu temsilcinin ikinci görüşüne sırasında verdiği önergede şu satırları okumak mümkün: "Bu madde ile Devletin devletleştirme yetkisi fiilen ortadan kalkmış denemek derecede kusurmuş, mahiyeti de taşıyıcı uğramıştır. Maddeye göre, devletleştirme yetkisi, sadece kamu yararına aykırı çalışma hâline intisap ettirmektedir. Ceza mahiyetine sokulmuş olan bu gayet dar devletleştirme anlayışı, ileride, iktisadi ve sosyal yönden millî menfaatinin gerektirdiği devletleştirmelerin yapılabilmesi imkânlarını ortadan kaldırmaktadır."

Bu önergeden sonra gösterilen gayretler sayesinde, maddenin başlangıcı güç halle şu şekle sokulabildi: "Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebilir."

"Devlet özel teşebbüsü korur" sözüne gelince, himayeciliği bir anayasa kuralı olarak bütün hükümetlere zorla kabul ettirmek amacını güden bu sakat hüküm de sağduyu karşısında fazla tutunamadı. Şimdi anayasanın kesinleşen metnine göre, kanunun kamu yararı amacıyla koyacağı sınırlar içinde özel teşebbüs kurmak serbesttir. Devlet, "özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır". Tabii, bu tedbirleri, disiplinli ve bütün kesimleri kapsayan bir plânlamada görenler de olabilir, özel teşebbüsü korumak için devleti kurtlara yedirmekten çekinmeyenler de. Bu bakımdan, özel teşebbüs konusundaki hükümet politikasını tesbit edenlerin kişilikleri, bağlılıkları ve çeşitli çevrelerdeki davranışları dikkatle incelenmelidir.

BİR ÖNERGE VE TEPKİSİ

Başkanlığa,
Görüşmelerin uzayıp gitmesi karşısında, Sayın Çelikbaş, Zamangil ve Meclis kürsüdeki beyanlarından edindiğim itibalar çerçevesi içinde, 29. maddenin aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

İlhami SOYSAL

Madde 29 — Kamu yararı sebebiyle elbî olsa, mühim ve haklı bir teminat karşılığı dahi gösterilse, Türkiye'de hiç bir sanayi kamulaştırma yapılamaz. Özel teşebbüs, sahiplerinin uhdesinde muayyen ve mukaddesdir. Özel teşebbüs, Türk iktisadi kalkınmasının rekabet, ortaklık ve işbirliği kabul etmez yegâne yoldur.

(Şüphesiz takrir olmaz, ayıptır) sesle-

ri), ("Bu takrir gayriciddi, alay ediyor sesleri"), (Devamlı gürültüler)

Feyyaz Köksal — Efendim, takrir sahipli, arkadaşımızın söyledikleri şeyleri de katarak gayriciddi ve Yüksek Heyetle alay eder mahiyette bir takrir veriyor. İzah etsin.

Ahmet Oğuz — Burası tiyatro değil, lütfen izah etsin.

Sırrı A'alay — Ayıptır, izah etsin. Yakışmaz! (Gürültüler)

Celâl Sungur — İftira ediyor.

Fethi Çelikbaş — Parlamento hayatında bu tarzda bir önerge bu güne kadar hiç bir yerde verilmemiştir. ("Demirperde gerisinde verilmemiştir" sesleri), ("Onlardan öğrenmiştir" sesleri)... Bu

takriri kemalî şiddetle kendi kararlık görüşlerine ve vicdanlarına reddediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar)

Cahit Zamangil — Meclisinizin de konuşma hürriyetine taarruz edilmiştir, muhterem arkadaşlarım. Siz de kendinizi müdafaa ediniz. (Alkışlar)

Ferit Melen — Anayasa tasarısına giren "sosyal" mefhumundan bazılarının başka mânalar çıkardığını görüyoruz. Hemen söyleyeyim: Sosyal Devlet demek, Sosyalist Devlet demek değildir. Biz bu Anayasa ile böyle bir sosyalizm kabul etmiş değiliz. Şayet heveslenen varsa, Şimale gitsin! (Alkışlar)

(T.C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 4, Sf. 466 — 468)

1946

seçiminde hile oldu mu?...

Bizde tereyağdan aşka kadar her şey hileli, seçim neden olmasın?

1946 seçimleri kadar CHP'nin yüzüne vurulan, en olmayacak yerlerde ısıtılıp ısıtılıp önüne sunulan olay yoktur... Hile var mıydı, yok muydu?.. Varsa ne derece vardı?.. Mahallî miydi, yoksa damşaklı doğuşuklu muydu? tam tamına bilmiyoruz... Tam tamına dürüst olmamıştır bu seçimler, çünkü bizler tam tamına dürüst değiliz..

Istanbul için çok şey söylendi.. Cevdet Kerim İncedayı'ya çok çatıldı.. İzmir için çok şey söylendi.. Ben şahsen tam tamına evet veya hayır diyemiyorum! Tasnif aleli değildir o zamanki kanuna göre, adli kontrol yoktu. Meselâ Samsun'da CHP yüzde 53, DP yüzde 47 nispetinde oy almıştı.

Hileli olsa fark bu kadar az mı olur? Yoksa ince hile kıl farkını mı icap ettirir bilemem!.. Bizde hilesiz yağ bile yoktur, kösele bile yoktur, aşk bile yoktur, seçim niye hilesiz olsun?.. Bu kadar giyinik veya çıplak menfaatin çarpıştığı seçim!.. Sandıklarının kaçırıldığı söylendi: O kadar hamal-hızlı lüzum yoktu ki... Tasnif nasıl olsa gizliydi. Bazı yerlerde galeyan halinde bekleyen halktan korktuklarından bu tasnif dürüst yapıldı ilk anda. Sonra... Köyden şehre mazbata getirilirken komisyonun imzalandığı bir ikinci boş kâğıt keyfe göre dolduruldu. Böyle gü-rültüsüz ve tatminkâr usuller varken, ne diye elâlem haldir haldir sandık kaldı-rın?..

Zannımca yolsuzluk olan yerlerde bu yolsuzluklar Başkentten İtilen emirle olmadı. Küçük idareciler kanaatlarınınca hareket ettiler..

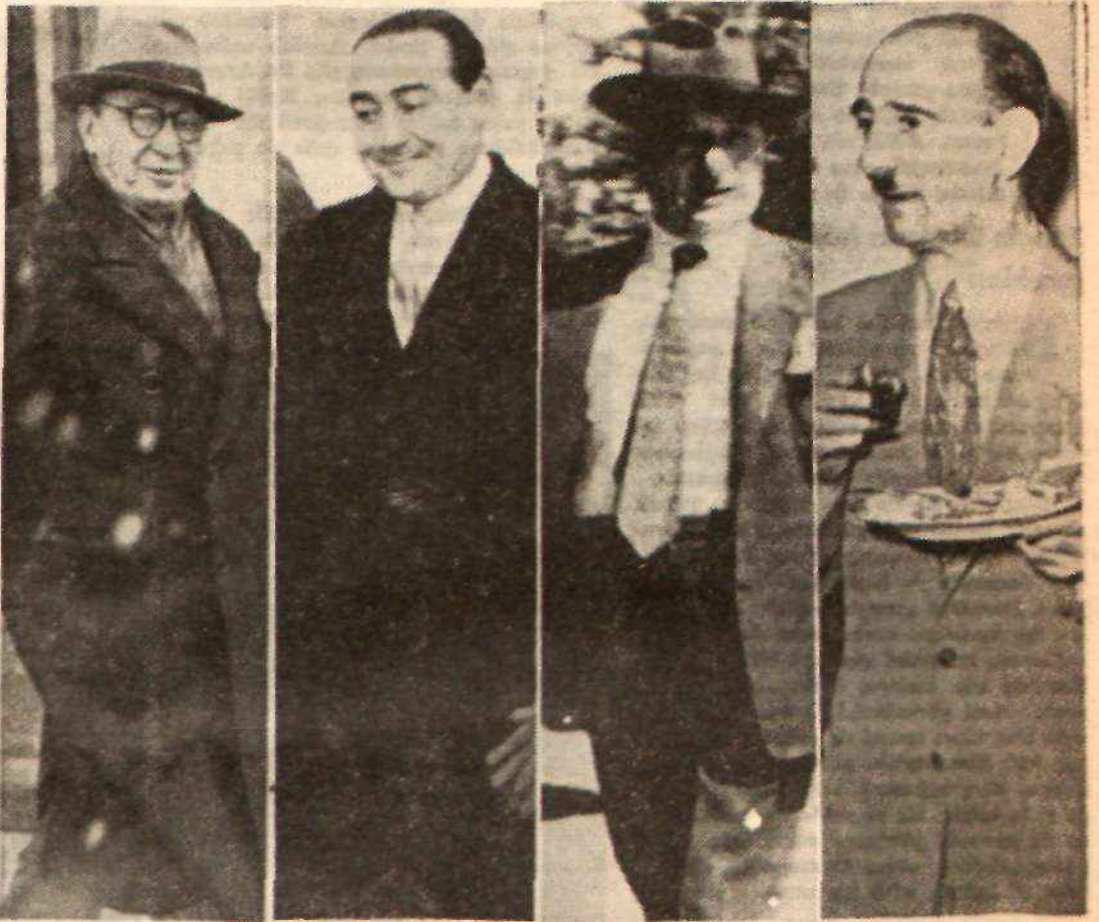
CHP, sonradan büyük bir falso yapı-tı. Seçimlerin sakat olduğu havasının Meclise yayılmamasını istedi. Tartışma ko-nusu yapılmamasını istedi. Kötü bir mücadele meydan verilmemesini iste-di. Basını susturdu. Gizli pazarlığa gi-rişti, araya Adnan Adıvar'ı koyup.

Pazarlığın konusu şu idi: «Bir iki seçim bölgesinde falso yapıldığını siz kabul edin. Bizim kazandıklarımızın bir ikisinde de biz kabul edelim, olsun bit-sin. Evet buralarda yanlışlık oldu, fakat diğer kısımlarda seçim dürüstlü den-sin..»

Dört kişi pazarlığa oturmuştu. CHP, den Faik Ahmet Barutçuyla Hilmi Uran, DP'den Köprülüyle Menderes.

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

Hilmi Uran

Adnan Menderes

Faik Ahmet Barutçu

Fuat Köprülü

Bunları Faik Ahmet Barutçu anlat-mıştır.

CHP, bu fikirden caydı: «Bunları ka-bul edersek, diğer taraflar için de iddia-ların sonu gelmez» diye..

Bu büyük bir hata oldu. Birkaç yerde seçim yenilenseydi ne olacaktı?.. Hiiiç!.. Belki İstanbul'da DP kazanacaktı. Belki İzmir'de C.H.P. kaybedecekti. Meclise gi-ren DP, iller 60 yerine 100 olacaktı. İşte o kadar. Neden bunu C.H.P. göze alma-dı bilemeyiz, anıyamayız... Sorarsanız size binbir parlak sebep sıralar... «Evet. Şu, şu... cihetten hata ettik» demez ki kimse,

İşin bir de mantık kısmı var. İnşu-yü yermek için bu kadar ağır şeyler uy-duranlar, 1946 seçimlerinde elle tutulur bir yolsuzluk olsaydı onu yedi kat yerin dibinden eşeler çıkarır ve teşhir eder-lerdi. Yalnız yuvarlak laflarla yeknesak ithamlarla, canbıraş yaygaralarla yetin-diler. Sanki ortaya dökcekleri binbir şey varmış ta bu seçimler hakkında, «Devri Sabak yaratmamak için» dök-mü-yorlarmış gibi bir büyüklük fıyakası da yaptılar. Onun için bence 1946 seçimleri hakkında anlatılanların en aşağı yarısı bedavadandır. Ama tekrar ediyorum, biz-de tereyağdan tutun aşka kadar her şey hileli.. Seçimler neden olmasın.

Görünmez Çanlar...

Görünmez çanlar vardır. Birşeyin sonunun geldiğini haber verir. İnsan o çanları duymasını bilirse, bir anın anırlarına dayanacak kadar muhkem görünmesine rağmen, az zaman-da cökeceğini sezer... Rejimlerde de öy-ledir... Bakarsınız kuvvet kudret bir ada-mın veya bir zümrenin elinde... Rakip yok. Etraf süt liman... Esen hafif bir rüzgâr vardır belki iki yaprağı kımıldat-an ve bir iki mânasız olay sürüyor or-larda... O hafif esen rüzgâr, o sürenen bir iki mânasız olay... İlk emarelerdir, ilk yıkıntı emareleri... Görünmez çanlar çalınca başlamıştır, zeval çanları, yıkın-tıyı haber vermek için..

CHP'nin zamanında birçok hâdiseler olmuştur. Bunlardan en karakteristik-leri birbirini hiç tutmaz görünen iki hâ-disedir... Tandoğanın ölümü, İtir'in dünya evine girmesi... Skandallar devri başla-dı mı... Bir zümre, bir parti, bir rehim yıkılmağa mahkûmdur. Amma yıkılış uzun sürer, kısa sürer o da başka..

Nevzat Tandoğan Ankara valisiydi. Sempatik değil, kuvvetli bir şahsiyeti

Delidolu da bir tarafı vardı. Fenalık et-menaceğe fazileti yetmiyorsa, gün ışığına çıktığında utanacak kadar vicdan sahi-biydi... Bu gene birşey... Biz o kadar her türlü pısmanlığa, her türlü utanca karşı zıtlı insanları gördük ki...

Rivayet şu: Bir cinayet işlenmişti. Hatırlıdır. Davası uzun sürdü. Ma-kamlar, «seni kurtarıyoruz» diye dayanak-sız birine yüklemek istediler ve meydana çıktı bu manevra... Ve sonu malûm... Hâdis tam tamına anlaşılmadı top-lumca, söylentiler döndü dolaştı, tahmin-ler aldı yürüdü... ve temelin, hafif hafif gıcırdağı hissedildi... Olayın üstünde durmuyorum. Mühim olan olay değil, ida-nin tefessüh halinde olduğunun anlaşıl-ması..

Bir de İtir meselesi... İtir çok genç yaşta, çok çekmiş, çok görmüş, geçirmiş (fers tarafından) bir genç kadındı. Sarı-sındı. Çıtı pıtydı. Kıvrımlı hatlıydı. Ye-şim gözliydi... Haristi çok. Mahrumiyet onu haris yapmıştı. Derken efendim, bir adamcağzın bu genç kadına sevdalana-cağı tuftu, olur a... Giydirdi, kuşattı, ni-kâhladı ve İtir sosyeteğe girdi. Zaten gir-mek için öyle şifreli kasaya benzer ka-pılar açmak gerekmiyordu... Bir iki alımlı libas, bir iki uydurma mücevher, bir iki güllükcük bu kapıları ardına kadar açmağa yetiyordu..

Buraya kadar iyi. Ondan sonrası, ina-nılacak gibi değil: Politikacıdan hama-lına kadar herkes sapıttı, bir İtir'dir diye tutturdu işini gücünü bırakıp İtir şu-raya gitti, İtir bunu yapmadı, İtir şunu söyledi... İtir hayatını anlattı. Bir top-lantıda ben şahit oldum:

«İtir anlat bakalım nasıl intihar edip morgda uyandığını» İtir muti muti anlatırdı. Vekili veziri dill bir karış açık dinlerdi. O zaman dünyada harp gibi, darb gibi hafiften çetin meseleler de vardı hani... Diyeceksiniz ki... Avrupa-da da böyle değil mi?.. Brigitte Bardot'un, Prenses Margaret'in hayat romanı üzerine kurmuyor mu insanlar rüyaları-nı. Yalnız ağızla değil, fakat bütün basın da bunlarla beslenmez mi?.. Besleniş.. Bir nevi basın. Amma Kabine toplantı-larına tesir etmez... De Gaulle'in icraat-ını sasırılmaz... Bu cemiyetin bir nevi aylıklığını ifade eder. Yıkılmadan evvel hen övüldü... Skandallar ve avlâkhk... Görünmez çanların ikisi bunlardır... Ney-se zavalı İtirin da durumu buvdı. Sanki memlekette başka problem vaktü. Sağ-lam hüsneli bir cemiyet bu gibi olaylarla bu kadar istifini bozmaz... Bozmak de-

gil, istif kalmamıştı ortada. Böyle şey-lerle meşguldü herkes... Zeval çanlarının sesi biraz daha huzlaunmuştu.

İdare skandallar devrine girmiş, cemiyet aylıklık devrine girmiş ve belden aşağıyla sabahdan akşama kadar meş-guldü, daha n- ister?.. Ekonomik şart-ların ağırlığını bir de eşitsizlik arttırı-yordu, daha daha ne ister?..

Hiç unutmam. Pazen piyasada yok ol-muştu. Dağıtım bir meseleydi. az mük-larda getirildiği vakit başkente... Kuy-ruk beklenirdi... O zaman sanki çok ih-tiyaçları varmış gibi, en güzelleri ayrı-lır, paketlenir, isimlendirilir, ekâbirin evlerine iletirdi... Renkstzi, somul şu çirkini halka kahrdı... Bu bir zih-niyettir... Çirkin bir zihniyet. Bu zihni-yet yüzünden hükümet devrilir. Yok ol-du mu bu düşünüş tarzı?.. Yooo!.. Olma-dı... Devrilenler hep bu zihniyet yüzün-den devrildiler ve sonra gelenler de bun-dan ders almadı... Bakalım şimdiden sonra ne olacak!

Bizde çalık kaşlarının ters orantı-sında bir ciddiyetsizlik vardır. Bu çalık kaşlı ciddiyetsizlikle herşey yıkılır za-ten.

Bütün bunlar işte görünmez çanlar-dır, bir sonu haber veren çanlar... Hal-buki CHP devrine bakıyorum da, idare-cilerde de idareye yakınlarda da, pekâlâ okumuş yazmış adamlar vardı. Zaten o zaman okunmuş yazmamışın modası yoktu, o sonradan çıktı... Zarif, kafası işliyen, konuşmasını bilen, düşünmesini bilen Avni Doğan'lar vardı. Muhalefete geçince bize demokrasi ve adalet nedir öğreten Falih Rıfkılar vardı (DP'iler şansızdı, onlarda meselâ Falih Rıfkı âya-rında bir tek kişi yoktu), insan içine çıkabilecek cinsten Sadıklar vardı (Ben gene burada aynı fikirde değilim çok ki-şiyse. Şahsını, makalelerini öve öve biti-remezlerdi bizden bir iki kuşak evvelki-ler... Öyle kuvvetli bir şahsiyeti yoktu. Yazda cümleleri birbirini tutuyordu, ve anlatmak istediğini anlatıyordu kendine göre... Ömrü derin aşklara sonlanmakla geçmiştir. Entellektüel sahada o nesil ol-dukça kot. Oldukca uydurma, yalnız bir-birini çok «şüphane» bir nesil. Y. Erim'-ler vardı. Pekerler vardı. Neden fazileti hâkim kılamadılar? Neden mücadele edil-mesi gereken bazı şeylerde mücadele et-mediler?.. Neden?.. Neden halkın icinî bu kadar kabartıyor, anıyamıyorum, tahlil edemiyorum!.. Düşmeğe mahkûmdur da ondan belki. Ne diyeyim?.. Kader öyle istemedi mi diyeyim?..

AMERİKA

Uruguay'ın Punta del Este şehrinde toplanan Amerikan Devletleri Teşkilatı konferansı, Küba'daki rejimle teşkilat prensipleriyle uzlaşmazlık gerekçesine dayanarak, Castro'nun memleketini bu topluluğuna dâima çıkardı. Gerekli üçte iki çoğunluk gücüyle sağlanabildi. İhraç kararı, A.B.D.'nin Latin Amerika devletleriyle olan münasebetleri meclisini tekrar ön plana koydu.

Zengin ülkelerin fakir güçleri

Birleşik Devletler halkı, bu yeni yıla, dünyanın en yüksek gelirini paylaşacak girdi. Bundan daha bir kaç gün önce kadar, dükkânlar bu geliri nasıl kullanacakları bilemeyen insanlarla dolup taşan her evde kurulan çam ağaçlarında gelen paket hediyeler sallanıyordu.

Dünyanın en zengin halkının yılbaşı alışverişleri de uğraştığı günlerde, Birleşik Devletler Başkanı Kennedy güney komşularından Venezuela'nın başkentine bir konukluk yaptı. Buradaki gazetelere göre, bu konukluk iki Amerikan devleti arasındaki dostluk bağlarının kuvvetini gösteren bir olay oldu. Kennedy yüz binlerce Caracas'lı tarafından sıcak sevgi gösterileriyle karşılandı. Bu a-
nıta benziyen sesleri de çıkmadı değil. Bir kaç kişi Kennedy'nin yüzüne karşı «Viva Castro» diye bağırarak kadar ileri gittiysen de polis büyük bir ustalıkla bu seslerin daha da kuvvetli çıkmasına engel oldu. Gazeteler bakılırsa, «Viva Castro»cular, hiç de ille görünürde, ufak bir azınlık olmaktan öteye geçememişlerdi.

Ayrıca, Latin Amerika işleriyle yakından ilgilenen Amerikalı aydınların da belirttikleri gibi, Başkan Kennedy'nin Caracas konukluğuna bakıp Amerikanın kuzeyi ile güneyi arasındaki bağın böyle çok düzgün olduğunu sanmamak gerek. Gerçi Birleşik Devletler halkının çoğunluğu güneydeki komşularının bitip tükenmez iş karışıklıkları içinde olduklarını farketmez görünüşler ama, bu karışıklıkların gidişi üzerinde biraz dikkatle durulunca, ortaya Amerikan dış politikasını yönetenlerin uyularını kapayan bazı gerçeklerin çıktığına hiç şüphe yok. Örneğin, geride bıraktığımız yıl içinde Birleşik Devletlerin güney komşularında olup biten bazı yeni gelişmeleri, o da en önemlilerini saymak gerekirse, şöylece sıralamak mümkün:

1 KÜBA: Castro'nun iş başına geçmesinden sonra Küba'da başlayan düzen değişikliği, son yıllarda bütünlük önem kazandı. Gerçi Amerikan dış politika yorumcuları Castro'nun kişiliği ve onu böyle davranışlara zorlayan etkenler üzerinde bir fikir birliğine varamıyorlar, hattâ Lipmann bu devrimcilerin deli olduğunu söyleyecek kadar ileri gidiyor ama, böylece Amerika topraklarına sığınan sosyalizmin Küba'dan sonra diğer Latin Amerika ülkelerine de geçip geçmeyeceği, Amerikan idarecilerini düşündürdiren sorunların başında geliyor.

Kübanın Amerikan Devletleri Teşkilatından çıkarılması, bu konuda hâlâ devkusu metodlarıyla çalıştığını ve meselenin esasa inilmediğini göstermektedir.

2 BREZİLYA: Geride bıraktığımız yıl içinde, Brezilya'da da gözle görülür bir sola kayma var. Yapılan son seçimlerde şindiye kadar görülmemiş bir oy dağılımıyla Başkan seçilen Janio Quadros'un, yapmak istediği yeniliklere karşı Birleşik Devletlere yakın bazı çevrelerin, bu arada büyük sermaye ve toprak sahiplerinin tepkileri ileri sürerek istifa etmesinden sonra, iş başına, ordudaki genç subayların silâhlı desteğiyle, solcuların kuvvetli adamı Goulart geçmiş bulunuyor. Gerçi yüksek rütbeli subaylar hâlâ Brezilyada solu bir düzene kurulmasına karşı olduklarını söylüyorlar. Goulart da iş başına gelirken ordu kumandanlarıyla her eğilimdeki politika ulularına fikrini almadan hiç bir işe girişme-
mek sözünü vermiştir ama yeni Başkanın Castro ve Mao - The Tung hayranlığı Amerikalı dış politikasını yönetenlerin bir türlü siktiden çıkmıyor. Punta del Este konferansında Brezilya'nın Castro tarafını tutması da Washington'dakileri bir hayli düşündürmektedir.

3 EKUADOR: Kasım ayında, ufaklık Ekuador da koca Birleşik Devletlere meydan okurcasına Washington'un eline Jose Maria Velasco Ibarra'yı iş başın-

dan uzaklaştırdı. İşin ilginç tarafı, Ibarra'nın iş başından muhafazakâr tanınan ordu ileri gelenleri tarafından uzaklaştırılmasıdır. Ancak eski Başkan bir kere koltuğundan edildikten sonra duruma sağcı generaller değil, genç subaylar hâkim oldular, başa Dr. Carlos Julia Arosemena'yı getirdiler. Amerikan basınındaki yazılardan, Dr. Arosemena'nın geçmişinin de Washington yöneticilerinin hoşuna gidecek türden olmadığı anlaşılıyor. Bu geçmiş yetmiyormuş gibi Dr. Arosemena daha ilk gününde Sovyetler Birliği ve Küba ile yakın bağlar kurmaktan söz açınca, Amerikalıların şüpheleri daha da çoğalıverdi.

4 DOMİNİK CUMHURİYETİ: Nihayet şu günlerde, eski düzenle bir yenisinin arasındaki köprüde sallanıp duran son ülke de Dominik Cumhuriyeti. Bu ülke son zamanlara kadar Trujillo ailesinin

Castro

çiftliği olarak tanınıyordu. Trujillo gegen Mayista öldürülünce iktidar ordunun başındaki oğluyla yakın adamlarından Balaguer'e kaldı. Son günlerde başlayan bir halk hareketi Trujillo'nun yalnız oğlunu değil, bütün ailesini ülkenin dışına sürdü ama, Dominik Cumhuriyetinde parlamenter bir düzen kuracağını söyleyen Balaguer bu harekete rağmen koltuğunu korumağa çalışmaktaydı. Diğer yandan, Birleşik Devletler Dominik Cumhuriyetinin Trujillo ailesinin elinden kurtulmasından böylece bir çıban başının ortadan kalktığını düşünerek memnun oldu ama, çok geçmeden, gerici sağcı kuvvetler ardı ardına iki darbeye tekrar harekete geçtiler. Sağcıların darbeleri, Dominik'i bir adım geri götürmüştür.

Bir acıklı bilânço

Yukarıda da söylediğimiz gibi, durumlarına değindiğimize bakıp da Latin Amerikada yalnız bu dört ülkenin karışıklık içinde olduğunu sanmayız. Ufak, ya da büyük, yirmi Latin Amerika devletinin herbiri kendine göre bir iş gücük karşısındadır. Bu iş gücüğün belirsiz biçimi ne olursa olsun, hepsinin nedeninin aynı olduğunu anlaşıyor: FAKİRLİK.

Gerçekten, Birleşmiş Milletlerin ilgili organları tarafından Latin Amerikanın iktisadi durumu konusunda yayınlanan son rapordan anlaşıldığına göre, kuzeydeki büyük ve kudretli komşuları adam başına yılda 2200 dolar gelirle dünyanın en yüksek refah seviyesine ulaşırken, Latin Amerika ülkeleri, dünyadaki en düşük gelirli ülkeler arasında bütün doğal zenginliklerine rağmen, hâlâ yer alıyorlar. Dış ticaretleri başlıca tarım ürünlerine dayanıyor. Büyük bir çoğunluğu kahve, muz, şeker setip geçinmeye çalışıyor. Adam başına yıllık gelir. Bolivya ve Haiti'de 100, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Paraguay, Peru ve San Salvador'da 200, Costa Rica, Kolombiya, Küba, Meksika ve Panama'da 300 doların üstüne çıkamıyor.

Tarım ürünlerini daha çok verimlendirebilen Arjantin'de, bakır ve nitrat kaynaklarını işletebilen Şili'de, hayvancılık yapan Uruguay'da adam başına yıllık gelir 300 ile 700 dolar arasında.

Bu gelir, ancak, petrol kaynakları dünyanın en zenginleri arasında olan Venezuela'da 700 doların üzerine çıkıyor.

... ve devamı

Latin Amerika halkının fakirliğini kavramak için gelirin azlığına bakmak yetmez, bunun kütleler arasındaki dağılımına da göz gezdirmek gerekir. Bu, bir öncekinden de acıklı bir görüntüdür. Gerçekten, Latin Amerika ülkelerinde gelirin büyük bir kısmı mutlu bir azınlık, yani toprak ve sermaye sahipleriyle, bir ölçüye kadar politikacılar ve subaylar arasında paylaşılmaktadır. Aydın bir orta sınıf da-

Kennedy

ha yeni yeni belirmeye başlamıştır. İşsiz gecekondulu halkın, topraksız köylülerin sayısı milyonlarla, buna karşılık gelirleri kuruşla öçülmektedir. Bir Amerikalı yazara göre, Bolivya'lı iş adamı Simon Patino'nun yıllık geliri Bolivya bütçesinin toplamına ulaşmakta, Dominik Cumhuriyetinde Trujillo, Nikaragua'da Somoza ailelerinin zenginlikleri bu ülkelerin milli gelirinin çok üstüne çıkmaktadır.

Bir Latin Amerika ülkesinin sosyal ve ekonomik yapısını daha yakından görmek için, örnek olarak, Venezuela'yı ele alalım. Zengin petrol kaynaklarıyla, Venezuela, Latin Amerikanın en yüksek gelirli ülkesidir. Ancak Venezuela petrolünün gelirini paylaşanlar, sayısı onu aşmayan birkaç milyondur. Caracas'ta dünyanın en lüks binalarıyla en içler acısı gecekondular yanyana durmakta, fakirlikle zenginlik kucak kucağa yaşamaktadır.

İstatistiklere bakılırsa, Venezuela'da halkın üçte ikisi okuma yazma bilmez. Ekilebilir toprakların yüzde 74'ü, çiftçi nüfusun ancak yüzde ikisinin elindedir. 300.000 çiftçi topraksızdır. Ülkenin aylık dolar geliri 100 milyonun üstündedir ama enflasyon paranın kıymetini çok düşürmüştür, eğer ikide bir alınan dış yardımlar olmazsa Venezuela hazinesinin iflas etmesi işten bile değildir.

Fakirliğin altında yatanlar

Latin Amerika devletlerindeki fakirliğin nedeni, hepsi için aynıdır: Bu ülkelerdeki iktisadi kaynaklar gereği gibi işletilememektedir. Bu kaynaklar gereği gibi işletilebilse, Latin Amerika halkı da kuzey komşusunun refahına belki erişebilir. Fakat bu günlük sosyal ve ekonomik düzende köklü bir değişim yapılmadıkça, Latin Amerika halkının sırtındaki kambur olmaya devam edecektir.

Latin Amerika ülkelerindeki iktisadi kaynakların gereği gibi işletilememesinin nedenleri ise, şöyle özetlenebilir:

1 Bütün geri kalmış ülkelerde olduğu gibi Latin Amerikada da milli sermaye yok denecek kadar azdır, olan kadari da çok küçük bir azınlığın elinde toplanmıştır.

2 Büyük bir bölümü bu azınlığın cebine akan milli gelir yeni yatırımlara değil, lüks harcamalara kullanılabildiği için ekonomik kalkınma gerçekleşmemektedir.

3 Nihayet, Latin Amerika ülkelerindeki iktisadi kaynakların önemli bir bölümü, Kuzey Amerikan sermayesinin elinde ve hizmetindedir.

Bu sonuncu nokta üzerinde önemle durmak gerekir. Gerçekten, iktisadi kaynaklarının önemli bir bölümünün Kuzey Amerikan sermayesinin elinde ve hizmetinde olması, Latin Amerika için devamlı bir güçlük kaynağı olmuştur. Bir kere, Kuzey Amerikan sermayesi, çoğunlukla, Latin Amerikanın kalkınması için gerekli alanlara değil, sahiplerine en çok gelir sağlayacak alanlara yetiştirilmiştir. Bunun sonucu olarak, hemen her Latin Amerika devletinde yalnız bir, iki tarım ürününün üretimini, ya da bir, iki maden yatağının işletilmesi aşırı derecede gelişmiş, bunlar dışında kalan üretim ve işletmeler ya gelir sağlamaz düşüncesiyle, ya da Birleşik Devletler için tehlikeli bir karpıt olur endişesiyle bir tarafa itilmiştir.

Kuzey Amerikan sermayesinin kendi çıkarını korumak için Latin Amerikanın sosyal ve ekonomik yapısındaki her değişikliğe karşı bazan doğrudan doğruya cephe alması, bazan da mevcut düzenin korunmasında aynı şekilde sayısız çıkarları bulunan yerli gerici unsurları desteklemesi, fakir Latin Amerikalı kitlelerde zengin komşularına karşı acı duygular yaratmıştır. Hele Amerikan yöneticilerinin de çok kere Kuzey Amerikan sermayesinden yana çıkması, bu duyguları da çok kuvvetlendirmektedir. Gerçekten, çok yakın örneklerin de açıkça gösterdiği gibi, en ileri görüşlü sayılabilecek Amerikan hükümetleri bile Latin Amerikaya sermaye yatırımı yapan iş çevrelerinin baskısı altında, Latin Amerika sorunlarını çözmek için sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikleri teşvik edecekleri yerde, mevcut düzenin kötü taraflarını mümkün mertebe törpülemek çarelerini aramakla yetiniyorlar.

Washington'lu idarecilere göre Latin Amerika ülkelerinin güçlüklerini çözecek en yetkili yol, dürüst seçimlerle iş başına geçecek parlamenter düzenlerin kurulmasıdır. Oysa yeni belirmeye başlayan aydın bir Latin Amerikalı kuşak, zengin ülkelerin fakir çocuklarını bu durumdan kurtaracak yolun yalnızca bu olmadığı kanısında. Bu bakımdan, Başkan Kennedy'nin yolu üzerinde «Viva Castro» diye bağırınların böyle belirtilmeye çalışıldığı kadar ufak bir azınlık olmadığını söylemek gerek.

İRAN

Şahın toprak reformu

Son haftalarda İran'da olup bitenlerle 27 Mayıs öncesinde Türkiye'de vuku bulan olaylar arasında şaşıla-
cak bir benzerlik var. Orada da üniversiteler polisle çatıştı, orada da üniversiteye zabıta kuvvetlerinin girişi büyük mesele oldu, orada da dersler kesildi. Fakat, asıl benzerlik, İran dışındaki öğrencilerin davranışı ile 27 Mayıs öncesinde yabancı memleketlerde bulunan Türk öğrencilerinin davranışı arasında. İranlılar da, şimdi yer yer toplantılar tertip etmekte, memleketlerinde hürriyet için mücadele yollarını araştırmakta, Tahrân'daki hükümete protesto yağdır-
maktadırlar. Türkiye'deki İranlı öğrencilerin yaptıkları toplantılar da heyecanlı oldu; özellikle İzmir'deki toplantı büyük yankı uyandırdı.

İran içinde ve dışında öğrenciler «hürriyet» ve «reform» diye bağırırken, Başbakan Amîni'nin son olayları izah edip tarzı herkesi şaşırttı. Şah'ın Başbakanına göre, karışıklıkları çıkaranlar, reform taraftarları değil, bizat toprak sahipleridir; Müsâddık taraftarı Milli Cephe üyeleri de, sırf hükümete güçlük çıkartmak, ortadaki karıştırmak için bu gösterilere karışmışlardır.

Oysa, Milli Cephe'nin dış memleketlerde bulunan taraftarları, gösterileri bambaşka sebeplere dayandırıyorlar. Anlaşıldığına göre, Milli Cephe, Şah'ın son zamanlarda giriştiği olduğu toprak dağıtım gayretlerini tatminkâr bulmamakta ve bunları vakit kazıp halkı uyuşturmak için atılmış adımlar saymaktadır. Gösterilerin amacı, hükümeti daha ciddi tedbirler almaya ve serbest seçimlerin ne vakit yapılacağını açıklamaya zorlamaktan ibarettir.

Fransa'nın büyük haftalık gazetelerinden «France — Observateur»-de çıkan bir haber de eğer doğrusa bu iddialara hak verebilecek mahiyettedir. «France — Observateur»-ün yazdığına göre, Şah, rejiminin son günlerini yaşamakta olduğunu artık iyice bilmektedir. Bu sebeple, en büyük endişesi, kendi istikbalini teminat altına almaktır. Şah'ın toprakları köylülere dağıtılmadan önce, devlet tarafından satın alınmakta, bunun bedeli de bir lavşere bankasına yatırılmaktadır. Şah, böylece bir taşla iki kuş vurarak, hem reform yapmak istemekte, hem de kara günlere hazırlanmaktadır.

Güdümlü basın

İran olayları sırasında, yabancı memleketlerdeki İranlı öğrenciler, Tahran'daki arkadaşlarına bağlılıklarını bil dirdiler. Bütün bu olaylar karşısında, Başbakanından Büyükelçisine, konsolosuna kadar bütün İranlı «resmî şahsiyetler» yabancı ajansların verdiği haberleri yalanlamaya koyuldular. İran basınının şu bir denetleme altında tutarak kendilerini memnun eden haberleri nasıl imâl ettikleri, Kansas Üniversitesi Gazetecilik Bölümü Başkanı Barton W. Marvin tarafından anlatılmaktadır. Buna göre, İran'da bugün 27 Mayıs'tan önce yürürlükte istenen fakat iflâs eden usullere başvurulduğu görülmektedir.

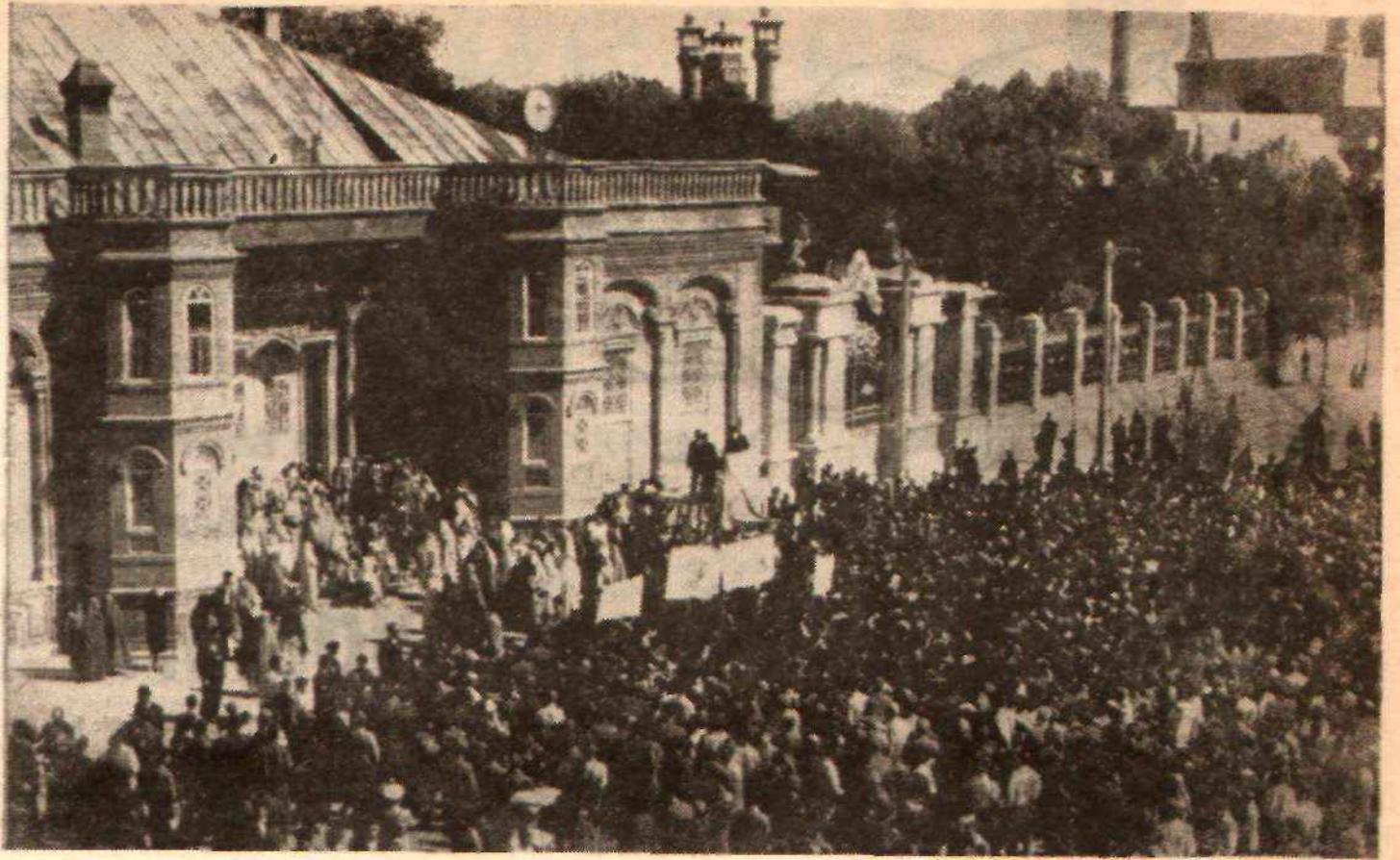
Hükümetin, haberlerin akışını muslukla idare eder gibi açıp kapıyarak düzenlediği, basının ya hükümet denetlemesini kabullenmek ya da çalışmaktan vaz geçmek zorunda olduğu bir ülkede insan ne hisseder? 5 Eylül 1960'tan 5 Haziran 1961'e kadar mübadele programı gereğince Tahran üniversitesinde ders veren bir kimse sıfatıyla, bu şartlar altında neler olabileceğini gözle-rimle gördüm.

Basının nasıl denetlendiğini gösteren bir örnek, 2 Mayıs 1961'de Tahran'da karşılaştım. O gün öğleye doğru evinde yalnız bulunan Eşime Amerikana büyükelçiliğine bağlı Birleşik Amerika Eğitim Vakfı'ndan telefon etmişler, hiçbir Amerikalının ortalıkta dolaşmaması gerektiğini bildirmişler. Eşime söylendiğine göre, fakat meclis binasında karışıklık çıktıktan sonra sâh atılabilirdi. Yakınımızda olan diğer iki Amerikan ailesinin telefonu çalışmıyordu. Eşime, Eşime'ye rağmen sokağa çıkmak ve bu ihtarı onlara ulaştırmak işine düşüyordu. Eşime, bizen 150 metre kadar uzakta eve gittiği vakit, oturma odasında Amerikalı kadının yanında sırtımdaki bir İranlı kadın öğretmene rastladım. Bu kadın, masalarına zam yapılması için grev yapan öğretmenlerle birlikte meclis binasındaki gösteriler katılanlar arasındaymış, sonra itfaiye arabaları gelip söndürücülere su sıkmışlar. Genç kadın, polisler açtığı ateşten dört öğretmenin öldüğünü söylemiş.

Bütün bunlar öğleye doğru olmuştu. O gün öğleden sonra, gece ve bütün ertesi gün bu olay üzerinde bir sürü söylentiler dolaşıp durdu. Bazıları öğretmenlerin kütle halinde öldürüldüklerini söylüyorlardı; şu sayı hakkında gittikçe artan rakamlar ileri sürülüyordu. Ancak ertesi gün, aradan 24 saatte fazla bir zaman geçtikten sonra, olay hakkında gündelik İran gazetelerinde ilk haberler çıkmaya başladı. Biz Amerikalılar da ne olup bittiğini ancak ondan sonraki sabah öğrenebildik. Haberleri hemen hemen 48 saat sonra Tahran'da İngilizce yayımlanan iki İran gazetesinde okuyabildik. Amerikan ordusunun radyosu hariç, İran'daki bütün radyolar hükümetin denetlemesinde olduğundan, onlardan da fayda yoktu. Amerikan radyosu ise hükümetin izniyle çalıştığından İran makamlarına talimatına uymak zorundaydı.

Olayın aklı şuydu: Polisin açtığı ateş bizen bir öğretmen ölmüş, üçü de yaralanmıştı. Olay önemliydi, çünkü kabinenin düşmesine, «slahatçı» bir başbakanın tayinine, meclisin feshine yol açmıştı. Fakat beni ilgilendiren, olayın siyasi sonuçları değildi; ben basının durumuna bakıyordum. Bu çatışma, Birleşik Amerika'nın her hangi bir yerinde olsaydı, haber birkaç saat içinde bütün memleket başınında yer alırdı. Amerika'da da gazeteciler bir olayın bütün gerçeklerini ortaya çıkarabilmekte bazı güçlüklerle karşılaşarlardı; fakat yine de, bir öğretmenin öldüğünü, üçünün yaralandığını şeklindeki bir gerçek derhal halkoyuna sunulurdu.

YÖN, 7 Şubat 1962

Şah'ın «Time» toplatılıyor

Ehaberlerin denetlemesi olayıyla İran'da ilk karşılaşmamız, İran'ın gelişiminden az sonra, 1960 Eylülünde oldu. El gün, İngilizce yayımlanan İran gazetelerinden birindeki kısa haberde, «Time»-ın son sayısının kapağında şahın resminin bulunduğu, içinde de şahla ilgili uzun bir yazının yer aldığı bildiriliyordu. Normal olarak derginin aynı gün Tahran'da satışa çıkması gerekiyordu; fakat ne o gün, ne de ondan sonraki iki gün «Time»-ın tek sayısını bulamadık. Dördüncü gün ise gazete bayileri birdenbire «Time»-ın sayısıyla doluverdiler. Dergi üç günden beri niye bulunamamıştı? Bulunamıyordu, çünkü İran resmî makamları, derginin o sayısının dağıtım ve satışı yasaklamışlardı; yazıdaki bazı bölümlerin Şah'ı iyi tanıtmadığı görülmüştü. Pekî madem ki böyle, sonradan niye «Time»-ın satışına izin verdiler? Çünkü, birçok İranlı bu yazı hakkında yabancı radyoların yayını dinlemişti; çünkü İranlıların bazı radyoların ileri sürdüğü gibi bu yazının şahın aleyhinde olduğuna inanmalarından, aslında çok yumuşak tenkidlerde bulunan bu yazıyı okumaları daha iyi olacaktı. Gerçekte de yazı genel olarak şahın lehindeydi ve dokuz ay sonra biz İran'dan ayrılrken «Time»-ın o sayıyı hâlâ gazetecilerde satılıyordu.

Tahrandaki dokuz aylık ikâmetimiz sırasında hükümetin haberleri denetlemesi sonucunda birçok tedirgin edici örneklerle karşılaşmıştık. Bunlardan en önemlisi, bir öğrenci grevi üzerine üniversitenin 31 ocaktan nisanın başlarına kadar kapanmasına sebep olan olaydı. Bu iki aylık devre içinde, Amerikada haberlerin sıcağı sıcağına verilmesine alışmış olan bizler, hükümetin haberleri denetlemesi yüzünden meydana çıkan bir «haber boşluğu» ile karşı karşıya kaldık. Öte yandan bir olayın meydana gelişyle o olayı bildiren haberin yayımlanması arasındaki iki günlük fasla yine sürüp gidiyordu.

Başbakanın arabası yakılıyor

Bu haber boşluğunun en göze çarpan örneği, şubat sonlarına doğru, eski başbakan Dr. Mentecehr İkbâl'in üniversite bahçesindeki dışı okuluna gelmesi üzerine ortaya çıktı. Bir zamanlardan beri öğrenciler arasında bir huzursuzluğun gelişmekte olduğu açıkça ortadaydı. 1960 ağustosunun sonlarında, genel seçimlerdeki hileler şahın bu seçimleri hükümsüz saymasına yol açmış ve bu rezalet üzerine Dr. İkbâl başbakanlıktan çekilmişti. Kışın başlarında yeni bir seçim yapılar bu seçimlerde de yine hile yapıldığı ileri sürülmüştü. Siyasetlerinin en başında bu hileli seçimleri ileri süren Tahran Üniversitesinin 8000 öğrencisi greve başlamışlardı. Resmî makamlar, öğrenciler üniversite bahçesinde kaldıkça polisin kendilerine karışm-

Tahran'daki son ayaklanmadan görünüş

yacağını, fakat şehrin sokaklarında gösteri yapılmamasına müsaade etmeyeceklerini açıkça bildirmişlerdi. Şubat boyunca Tahran sokaklarında gösteriler yapılmış, öğrenciler ile polisler arasında çarpışmalar olmuş, öğrencilerden bazıları hapse atılmıştı. Öğrencilerin istekleri ise, başbakan ile kabinenin istifasını, hapisteki öğrencilerin serbest bırakılmasını içine alacak şekilde genişlemişti. 23 şubatta Dr. İkbâl üniversite bahçesindeki ziyaretini yapmadan önce, üniversitenin bazı sınıflarında derslere yeniden başlanmıştı. O gün, Dr. İkbâl, Amerikan yapımı lüks otomobiliyle üniversite bahçesinde görününce, öğrencilerin «kesi son hadini buldu. «Pis uşak geliyor!» diye bağırarak bir öğrenci topluluğu, Dr. İkbâl'in arabasını ateşe verdi. İtfaiyeciler yangını söndürmeğe gelince de öğrenciler bunları taş yağmuruna tuttular. Bütün şehirde en korkunç söylentiler dolaşmasına rağmen hükümet yine haberler üzerine bir kapak yerleştirdi. İki ki olaylar kaynama noktasına erişip de kapağı oynatmaya başlarsaydı ne kadar. O vakit hükümet gazetelere olaylar hakkında haber yayımlanmak izni verdi. Fakat bu arada gerçekler o kadar kışkık değiştirmiş, o kadar mübaleğâ edilmisti ki, olayların gerçek yönünü ortaya koymak için sarfedilen gayretin, bu söylentilerin verdiği zararı önleyebileceği şüpheliydi. Bundan başka, hükümetin haberleri denetlediğini bilen halk da, sonradan yayımlanan bu haberlerin doğruluğundan şüphe ediyordu.

Sansür yok ama...

iran'da sansür yoktur; fakat yazışmaları müdürlerine genel olarak hangi haberlerin yayımlanmamasının istendiği bildirilmiştir. İran Basın ve Yayın Müdürlüğü hemen her gün, İran'ın en büyük iki gazetesi olan «Keyhan» ile «El — İlaat»-a telefon ederek neyin konacağını, neyin çıkarılacağını bildirir. Öte yandan, hiç şüphesiz, tecrübeli bir yazışmaları müdürü de rüzgârın ne yönden estiğini kestirerek yeikenini ona göre ayarlar.

İranda bir gazete yayımlamak, hükümetin iznine bağlıdır. Bu da, bu iznin geri alınabileceği anlamına gelir ki, bu çok güçlü bir silâhtır. Tahran'da bulunduğu-muz süre içinde, gündeliklerin bazı sayılarının toplatıldığını sık sık gördük, bu arada bir gazetenin izin belgesinin de geri alındığına şahit olduk. Gazetelerin toplatılması konusunda çeşitli sebepler ileri sürülüyordu. Meselâ «Keyhan»-ın iki sayısının toplatılmasına sebep, gazetenin iki sayı önce, o vakit İranla arası açık bulunan Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Nâsır lehinde bir makalenin yayımlanmasıydı.

Tahran'da gazeteler tek elden dağıtılmaktadır. Bu dağıtım kurumunda hü-

kümetin adamları da bulunduğundan her gazete her gün kontrol edilmekte, dağıtımına izin verilip verilmeyeceği dağıtımından önce kararlaştırılmaktadır.

İran basını düzenliyen temel metin olan 1955 tarihli basın kanununa göre bir gazetenin yazışmaları müdürü olmak için İran vatandaşı olmak, 30 yaşını bitirmek, her hangi bir suçtan hükümlü olmamak, akıl hastalığı geçirmemiş olmak, en aşağı lise mezunu olmak ya da «Yüksek Eğitim kurulunca, bilgi sahibi olduğunu gösterir belge verilmeğe şarttır. Gazete çıkarmak için yapılan müracaatlar, İçişleri ve Eğitim Bakanlıklarının yüksek memurları, savcı, üniversite rektörünce iki yıllık bir süre için seçilecek bir profesör ve beş yıllık tecrübesi olan gazeteciler arasından İçişleri Bakanlığınca seçilecek bir gazeteciden kurulu komisyona incelenir.

Basını denetlemenin bir başka yolu da küçük bir gündelik gazetenin idaresinin kuytu bir köşesinde, iyi aydınlatılan bir odasına gittiğim gün öğrendim. Tahran'da, fakirce döşenmiş, küçük bir idarehaneydi bu. Gazetenin sahibi ertesi günü başyazısına konu olarak patates yetiştirmeyi seçtiğini söyledi. Kendisine bu şubat ayında niye patates yetiştirmek konusunu seçtiğini sorduğum vakit dedi ki: «Ne yapayım? Hükümet, üniversitedeki öğrenci grevini da hileli seçimden bahsederseniz ne olur?» miyor, ben de ancak patates yetiştirmekten bahsedebiliyordum. Pekî grevden ya hileli seçimden bahsederseniz ne olur?» «Hükümet, gazeteleme verdiği ilâm keser.» «Ne farkeder?» «O vakit gazetecilikten çekilmek zorunda kalırım.»

Bunun anlamı açık: Hükümet, haberlere, yazılara resimlere para ödiyerek kendi lehine yayım yapılmasını sağlıyor. Bu yardımdan vaz geçilirse gazetelerin çoğu iflâs eder. İranda bütün gazetelerin kâr — zarar bilançolarını görmedim, gazete sahiplerinin hepsiyle de konuşmadım; fakat yaptığım araştırmaya bana, biz Amerikalıların meşru iflâs ve sürüm saydığımız yolla, İran'daki 30 gündelik gazeteden ancak iki tanesinin yaşayabileceğini gösterdi. Bu iki gazete, Tahran'ın en büyük gündelikleri olan «Keyhan» ile «El — İlaat»-tır.

Hükümetin bir başka para yardımı da muhabirlere yapılır. İranda muhabirlerin çoğu, gazetede görevlerinden başka, devlet dairelerinin istihbarat işlerinde de çalışırlar. Öyle gazeteciler biliyorum ki, devletten aldıkları para, gazetelerinden aldıkları paradan daha çoktur; hem de dairelerine pek seyrek uğradıkları halde. Bu «ek görev» karşılık olarak da hükümet bu muhabirlerin kendisini desteklemelerini bekler. Gazete sahibi de, gazetesinde çalıştırdıklarına daha az ücret ödemek için, hükümetin bunlara verdiği paraya bakar.

yeryüzünde aşk

Evlilik öncesi cinsel faaliyet bugün toplumun hal çaresi aradığı problemlerin başında geliyor

Gençlerde cinsel güdülerin kontrolü

İngiltere'deki Leeds Üniversitesinin Toplumsal Antropoloji profesör Dr. Fernando Henriques'in «Love in Action. The Sociology of Sex» adlı kitabın başlıca bölümleri aktarılmak suretiyle hazırlanan bu yazı serisinin ikinci kısmında cinsel münasebetleri hoş gören toplumlar incelenmektedir.

Erginlerin, evlilik öncesi cinsel faaliyetine göz yumulan toplumların çoğunda, bu iş, hiçbir vakit tesadüfere bırakılmaz. Bu çeşit toplumlarda, gençlerin bir araya gelmelerini sağlayan kurumlar vardır. Bu kurumlar, Hindistan'daki Muria'larda olduğu gibi, çok iyi düzenlenmiş «ortak yatakhane»lerden Filipinler'de olduğu gibi, genç kızların ve delikanlıların arada bir ziyaret ettikleri evlere kadar değişir. Bunlar bir yana, birçok toplumlarda ayrıca köy yatakhane adı verilen bir kuruma raslanır. Bu çeşit kurumların amacı, gençlerin cinsel yaşayışa hazırlanmasında belirli kurallara dayanan bir düzeni sağlamaktır. Meselâ Yeni Hebrid'lerdeki «meium» (gençlik) nin görevlerinden biri, erginlerin cinsel faaliyete başlamasını sağlamaktır. Yeni Hebrid'lerde bütün köylerde bazı özel evler vardır. Bu evlerde, bekâr, sünneti erkekler yaşar. «Jowhanan» adı verilen bir genç kız, belli mevsimlerde bu eve gelir. Hiçbir delikanlı, bir «Jowhanan» ile yaşamadıkça evlenemez; hattâ bazı köylerde nisanlanabilmek için bile, bir «Jowhanan» la cinsel faaliyeti denemek şarttır. Bunun özel bir töreni yoktur. «Jowhanan» a bu iş için bir ücret de verilmez; fakat köy halkı ya da kabile, bu genç kıza bir «tahsisat» ayırır. «Jowhanan» mesleğini gösteren özel şekilde boyanır, bağadan küpeler takar, öbür kadınlardan daha kısa bir etek giyer. Sünnet edildikten sonra, bekâr erkeklerle yaşamak üzere «meium» a gönderilir. «Jowhanan» lar bir süre sonunda bu işi bırakırlar, kendi köylerine dönerler; sonra da iyi bir evlenme yaparlar, zira bunlara hiç de kötü gözle bakılmaz.

Filipinler'de Luzon yakınında yaşayan Igorot'larda da «olag» adı verilen kızlar evlenmemektedir. Delikanlıların yatakhaneleri vardır. Kızlardan biri gündüzün delikanlıya ait bir eşyayı çalar, geceleyin de delikanlı eşyasını almaya gelir; bu arada cinsel münasebette bulunurlar. Genç kızların geçici ziyaretlerinde bulunarak bir süre bu çeşit evlerde yaşamalarına Doğu Hint adalarından Pelew'lerde, Afrika'daki Nandi kabilesinde de raslanmaktadır. Nandi'li bekâr savaşçılar ayrı kulübelere gruplar halinde yaşarlar, genç kızlar bunları ziyaret ederek bir süre onlarla birlikte otururlar; erkekler savaşa gidince de kızlar kulübelere bakarlar.

Cinsel serbestliğe doğru

Doğu Afrika'daki Masai'lerin «manyatta» ları, gençlere cinsel serbestliğin tanınmasına en iyi örneklerdir. Belirli bir yaştaki erkek çocuklar, kabilenin öbür üyelerinden ayrı olarak «manyatta» adı verilen özel köylerde yaşarlar. Yaşlı kadınlar da kızlarıyla birlikte aynı köylerde otururlar. Kadımlar kulübenin bakımıyla, kızlar da sevgilileriyle meşgul olurlar. «Manyatta», birçok kulübeden meydana gelir; savaşçılar bu kulübelere anaları ya da öbür evli akrabalarıyla birlikte yaşarlar. Evlenmemiş bir kızın «manyatta» da yaşayabilmesi için erkek kardeşlerinin de orada olması gerekir. Kulübelere içinde her hangi bir bölünme yoktur; ana ile en küçük çocuklar bir köşede, savaşçılar ile sevgilileri öbür köşede yatarlar. Erkek çocuklar

annelerinin kulübesinde kalmazlar. «Manyatta» da, birçok kız ve oğlan geniş bir yataktaki karışık olarak yatarlar. Bir kızın bir oğlanla yatabilmesi için çirliçiplak olması gerekir; fakat bir kızın bu şekilde bir erkekle yatması mutlaka onunla cinsel münasebette bulunmasını gerektirmez, çoğu vakit de böyle değildir zaten. Her kızın, gelip geçici sevgililerinden başka, daha «sürekli» bir sevgilisi de vardır. Kız, bu sevgilisini seçtiğini açıkça söyler, çok kere de onunla evlenir. Görüldüğü gibi, Masai'lerin «manyatta» sı, Igorot'ların «olag» larından daha çok kurallara bağlıdır; «manyatta» dan daha çok gelişmiş olan benzer kurum da, Trobriand Adalarındaki «bukumatula» dır.

Trobriand'larda evlilik öncesi cinsel davranışlar alabildiğine serbest bırakılmış, fakat aynı zamanda belirli kurallara bağlanmıştır. Trobriand'ta belli sayıda (2 ilâ 5) evlenmemiş kız ve oğlandan meydana gelen çiftler, geçici bir topluluk meydana getirerek «bukumatula» adı verilen evlerde birlikte yaşarlar. Bazen «bukumatula», daha küçük yaşta çiftlerin birkaç saatlik sevgimelerinde de kullanılır. «Bukumatula», köyün ortasındadır. Kulübenin içi boştur; kulübelere yaşayanlar gerekli eşyayı asıl yaşadıkları kulübede saklarlar. Kulübenin mülkiyeti, bu kulübede yaşayan erkekler topluluğundadır. Her erkeğin kendi yatağı vardır. Bir çift ayrıldığı vakit, kız genel olarak başka bir yatağa, yani başka bir erkeğe gider. «Bukumatula» da, birkaç çift birlikte yaşadığı halde, çiftler arasındaki ilişkilerde her hangi bir düzensizlik, gelişmişlik yoktur. Sıkı sıkıya uyulan bir kural, bir oğlanın kendine ait olmayan bir kızla yatmasını yasaktır; Trobriand'lara bu, «bir kimsenin, arkadaşının karısıyla yatması gibi» zina sayılır. «Bukumatula» da bir cinsel sefahtan havası yoktur, «dikizcilik» de yasaktır; cinsel münasebet, öbürleri uyukdayken ve onları uyandırmıyacak şekilde olur. «Bukumatula»daki çiftler arasındaki ilişkinin temeli, çiftlerin birbirlerine cinsel bakımdan yakınlık duymalarına dayanır ve çiftler istedikleri vakit ayrılabilirler. Evlenmede olduğu gibi, çiftlerden her hangi biri, bu ilişkiden dolayı her hangi bir sorumluluk yüklenmez ya da iddia edemez. Yemekler, ana babanın evinde ayrı ayrı yenir. Çiftlerin kendi kulübesi, kendi evleri yoktur. Çiftler isterlerse bu ilişkiyi evlenerek sürdürübilirler; fakat bu apayrı bir konudur, «bukumatula» ise yalnızca aşk ve cinsel arzuyu tatmin içindir.

«Ortak yatakhane»

Trobriand'larda «bukumatula» sı, evlilik öncesi cinsel davranışlarda «orta aşama» yı temsil etmektedir; Hindistan'daki Muria'larda ise evlilik öncesi cinsel davranışın en ileri biçimi yer alır.

Burialar, öbür toplumlarda gördüğümüz «ortak yatakhane» ve «ghotul» adını verirler. Geçmişteki görevi ne olursa olsun bugünkü «ghotul» iki ayrı görevi yerine getirmektedir: Resmi ziyaretçiler için misafirhane; ortak yatakhane.

Bir «ghotul» köyün tam ortasındadır, çiftlerle ayrılmıştır; büyük bir ev, buna bağlı küçük kulübelere ve birkaç sundurmadan meydana gelir.

«Ghotul» belli kurallara dayanır. İki çeşit «ghotul» vardır; «jodidar» adını taşı-

yanında bir kızla bir oğlan bir kere bir araya geldiler mi bunların «evlendikleri» kabul edilir; «boşanma» ya da izin verilir, fakat sadakatsizlik cezalandırılır. İkinci çeşit «ghotul» larda hiçbir oğlan hiçbir kızın üzerinde hak iddia edemez üstelik bir oğlan bir kızla üç günden fazla yatmağa kalkarsa cezalandırılır. Öbür bütün noktalarda iki «ghotul» birbirini andırır. Muria'ların yaşadığı bütün bölgede «ghotul» ün bu iki çeşidi bir arada yer alır. Birinci çeşit «ghotul» yani «jodidar» daha çok «klasik» tiptir; bugüne «ghotul» ların büyük çoğunluğu ikinci çeşittendir; bizi burada asıl ilgilendiren de bu «ghotul» dur.

İkinci çeşit «ghotul» a bazen «mundibadalna» da denir; bunun sebebi, bu çeşit «ghotul» larda kızların tıpkı «yüzüğün par-

maktan parmağa geçmesi gibi» değiştirilmesidir. «Mundibadalna», cinsel ilişkide sürekli olmamasıyla dikkati çeker; hiç kimse öbürüne kendi malı gözüyle bakamaz. Her eş ancak üç gece içindir. Üç geceden sonra, söz ya da davranışlarıyla kıskançlık belirtisinde bulunan olursa cezalandırılır. «Mundibadalna» yı savunanlar, bir kıza bağlanmanın başka bir kızla evlenmeye hazırlıkta hiç de iyi olmadığını ileri sürerler ve «evlilikten önceki aşırı sevgi, evlilikten sonra az sevgiye işaretler» derler. Buna yol açan başka bir nokta da, eşlerin sürekli olarak değiştirilmesinin gebeliği önlediği yolunda Muria'ların beslediği inançtır; zira Muria'lara göre, ancak bir kızın «zihni ve fizik» olarak bağlanması durumunda gebelik meydana gelir.

SUÇLULUK DUYGUSU

PEKALA OLUR. MADDEM BU KADAR İSTİYORSUN.

İSTEMEZ OLUR MUYUM? ELBETTE İSTİYORUM.

AMA ÖNCE SANA BİR ŞEY SÖYLEMELİYİM. BENİ AN. LAMAN LAZIM.

SÖYLE SÖYLE. ANLAYIŞLI ADAMIM BEN.

BİLİYOR MUSUN. KENDİMİ SUÇLU HİSSEDECEĞİM SONRA.

A. ÇOCUKLUK ETME SİMDİ NİYE SUÇLU OLACAKMISIN?

HİÇ! HER DEFASINDA SUÇ İŞLEMİŞİM GİBİ GELİYOR BANA. N'APAYIM BOYLE YATILMIŞIM İSTE.

ÜZÜLM. BUNA BİR ÇARE BULURUZ ELBET.

AMA, BİL Kİ, BU. BOYLE BİR İÇİ SENİNLE YAPTIĞIM İÇİN DEĞİL.

MERŞİ!

DEMEK İSTEDİĞİM ŞU: HERKESE KENDİMİ SUÇLU HİSSEDİYORDUM. SENİNLE OLDUĞU GİBİ ÖBÜRLE RİYLE DE.

TAMAM!

ANLIYORSUN BENİ, DEĞİL Mİ? BU MESELE SANA AÇTIKTAN SONRA KENDİMİ ÇOK DAKA RAHAT HİSSEDİYORDUM.

MÜTHİŞ!

HAZIRIM ŞİMDİ.

KAPATSAK ARTIK BU! KONYUYU!

Devlet ve profesyonel futbolcu

Şimdiiii...

Lütfen hafızanızı yoklayınız. Beden Terbiyesi Genel Müdürlerinin veya onların Bakanlarının bu görevleri ile ilgili olarak adlarının, demecilerinin, başarılarının veya başarısızlıklarının başında basında hangi sebeplerle söz konusu edildiğini hatırlayabilir misiniz? Yani siz, Beden Terbiyesi teşkilâtının çalışması olarak ne gibi olaylar hatırlayabilirsiniz?

Biz size hatırlatalım: Genel Müdürlerin veya onların Bakanlarının adını belki «asker olan profesyonel futbolcuların kendi kulüplerinde futbol oynayabilmeleri için izin alınması veya kanunun tâtili» konusunda duymuşsunuzdur; belki de «profesyonel futbolcu kullanan kulüplere Spor-Toto hâsılatından yapılacak yardım» konusunda, yahut «filan kulüpten Ahmet veya Mehmet adlı profesyonel futbolcunun alacağı ceza» ile ilgili olarak, belki de «şampiyon güreşçilere yapılacak para arınması» konusunda, o da değilse «millî futbol takımının sol haf yerinde oynayacak futbolcunun Ali mi yoksa Veli mi olması» münakaşasında... Başka?..

Hafızanızı zorlamağa devam ediniz. İster-seniz gazete koleksiyonlarını yardıma çağırınız. Göreceksiniz ki, Türkiye'de Beden Terbiyesi Genel Müdürleri veya onların Bakanları için en çok zaman ve emek alan yani en önemli olan konular bu saydıklarımıza benzer konular olmuştur.

Oysa, yüzde yüz devlete bağlı, bütçesinin büyük kısmını Genel Bütçeden, diğer bir kısmını mahallî idarelerden yani sonuç olarak nereden bakılırsa bakılsın, vatandaşın alan bu Genel Müdürlük profesyonel futbolcularla, onların bağlı olduğu teşekküllerle ve şampiyonların şahsî huzur ve refahları ile ilgilenmek için kurulmuş değildir.

Bu Genel Müdürlük, 3961 sayılı kanunun birinci maddesine göre «Yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılapçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek ile...» kurulmuştur. Bu kanunda adı geçen «Gençlik kulüpleri», bu kanunda adı geçen «İstisna heyetleri» işte yukarıdaki birinci maddenin ışığı altında bir tek amaca işaret etmektedir: **KÜTLE HALİNDE SPOR...**

Bu kanuna hangi gözle bakılırsa bakılsın Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün tek görevi «yurtta **KÜTLE HALİNDE SPOR** imkânlarını aramak ve sağlamaktır.»

Sonuç olarak bu teşkilât mümkün olduğu kadar çok vatandaşın spor yapmasını sağlamakla görevlidir. Şampiyonlar yetiştir, mek bu teşkilâtın işi değildir, ancak bu teşkilâtın yukarıda işaret ettiğimiz kanunî görevinin sonucu olarak elbette yetişen şampiyonların refahı ile ilgilenmek için Genel Müdürlüğün hangi esasla bütçeden para ayırdığının sorulması lazımdır. Hele alışı para karşılığında meharretini gösteren, ancak sadece daha fazla para kazanmak olan, şampiyonluk fikrini bile sadece alacağı prim dolayısıyla ilgi çekici bulan profesyonel futbolcu ile bu teşkilâtın belki de hiç bir ilgisi bulunmaması lazım gelir.

Ancak, profesyonelizmin de nizam ve kuralların hazırlanması ve tatbik edilmesi bir devlet işi olduğu düşünülerek, bu Genel Müdürlüğün bir dairesinin bu gibi işlerle, ama sadece «ileri fonksiyonu bakımından» ve kontrol organı olarak ilgilenmesi akla yakın olacaktır.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü teşkilâtı bütün zaman ve emeğini «**KÜTLE HALİNDE SPOR**» şeklinde belirtilebilecek bir amaca vermede mecburdur. Bu, böyle olunca, Genel Müdürlüğün altında açıkça «Devlet malı» olan memleketine tasarruf edecekleri nasıl hareket edeceğini düşünmeğe bile lüzum yoktur.

Madem ki mülkiyet o idarenin yani Devletindir o halde amacından ayrılan en küçük bir sarf veya kullanma teebbüsü suçtur. Bu fiil veya teebbüsün özelliği icabı kanunlarda «suç» olarak yeri bulunmadığı haller olabilir. O hallerde de bu sarf veya kullanma 3961 sayılı kanuna aykırı olmakla bile kanunsuz olacaktır.

Mülkiyeti devlete ait olan bir tesisin

Türkiyede spor bir devlet işidir. Bakanlar Kurulu bu devlet işini 1961 sayılı *Beden Terbiyesi Kanununa* göre yürütür. Bu kanunla kurulmuş olan *Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü* bazan doğrudan doğruya Başbakanlığa, bazan Millî Eğitim Bakanlığa, bazan da şimdiki gibi Başbakanlığa bağlı, fakat Devlet Bakanlarından biri tarafından yönetilen bir devlet dairesidir. Bu teşkilâtın Genel Müdürlüğünden en küçük har demesine kadar bütün mensupları devlet memuru veya hizmetlisidir. Bütün sporlara ait federasyonlar doğrudan doğruya bu Genel Müdürlüğe bağlıdır.

Kahraman Bacım

sembolik bir kira ile bu teşkilâtın devletin

mesli halinde sormak lazımdır: Ne hakla? Evet kim, ne hakla Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne ait bir tesis şu veya bu kulübün profesyonel imkânlarını desteklemek için karşılıksız elden çıkarılmasına veya tahsisine razı olmuştur veya olacaktır?

Türkiyenin neresinde olursa olsun böyle bir tesis varsa derhal tesbit edilmeli, kamuna aykırı anlaşmalar feshedilmeli, mesul-ler hakkında takibat yapılmalı, karşılıksız faydalanmakta olan teşekküllerden ecir misil istenmeli, icabında memurların şahsî kusurları üzerinde durulmalıdır.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün, «yurttaşın spor yapması» amacına tahsis gereken mülkleri birkaç profesyonel futbolcu-yu beslemek için bir teşekküle devretmesi yolsuzluktur.

Bu tesislerin durumu sadece bir örnektir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile spor kulüpleri arasındaki münasebetin bu Genel Müdürlüğün kuruluş sebebi olan 1961 sayılı kanun karşısında birçok bakımlardan usulsüz ve kanunsuz olduğunu açıklamak için yazdığımız bu yazıda örnek olarak bu tesisleri alışımızın aktüel bir sebebi vardır:

Son günlerde mali krizler geçiren kulüplerden birinin, elindeki «futbol stadını» Genel Müdürlüğe iyi bir ücretle satın malf krizi atlattı ve sonra Genel Müdürlük tarafından onarılmak olan stadı yeni hali ile sembolik bir kira mukabilinde tekrar tasarrufuna alması söz konusu edilmekte ve bunun birçok örnekleri olduğu söylenmektedir.

Adı amatör olan, mevzuata uygun olarak profesyonel sporcu bulunduran, fakat hiçbir kontrol altında olmaksızın bu sporculara transfer bedeli adı altında astronomik meblağlar ödeyen veya taahhüt eden, amatörüz diye böbürlenilen idarecilere çeşitli sebep ve bahanelerle her yıl yüzbinlerce lira ödeyen bir teşekkülün bir Devlet dairesi tarafından himayeye layık görülmesi elbette ki bahis konusu ettiğimiz «usulsüzlüklere» en iyi örnek olacaktır.

«Türkiyede spor teşkilâtı ve faaliyeti» «Biz bize benzeriz» madalyonunun arka tarafı olan «Biz hiçbir şeye benzemeyiz» formülünün tipik örneğidir.

Türkiyede spor deyince ilk akla gelen halktan gördüğü ilgi, Genel Müdürlüğü en fazla meşgul etmesi bakımından şüphesiz ki profesyonel futboldur.

Türkiyedeki bütün kulüpler Medeni kanun ve Cemiyetler kanunu hükümlerine göre kurulmuş derneklerdir. Birçokları da «âmme menfaatine hâdim cemiyet» olarak tescil edilmiş olup vergi muafiyeti gibi bir çok avantajlara sahiptirler. Ancak mevcut nizamla göre bunların bir kısmı «Mukaveleli ve ücretli futbolcu» kullanabilmektedir. Yani Türkiye'de profesyonel kulüp yoktur, kulüpler amatörülüğün hattâ halka hizmet etmekte olmanın (?) —yani âmme menfaatine hâdim olmanın— verdiği bütün haklara sahiptirler, fakat Türkiye'de profesyonel futbolcu vardır. Bunlar da ücret karşılığında emek ve meharretlerini vermenin bütün hakları ile birlikte, amatör bir kulübe mensup olmanın avantajlarından da istifade ederler.

Mevzuata göre profesyonel futbolcu

Terbiyesi Kanununa göre bir «Beden Terbiyesi Bölgesi» dir ve her Bölgenin başkanı doğrudan doğruya Vali'dir.

Mülhak bütçe ile idare olunan bu dairelerin gelirinin esasını, genel bütçeden ayrılmak tahsisat, vildet hususî idare bütçelerine konulacak tahsisat ve belediyelerin yıllık tahsisat yekânlarının yüzde dördü teşkil eder.

Bu kadar bilgi şu «Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü» denilen idarenin ne derecelere kadar «Devlet daire-si» olduğunu açıklamaya yetecek-

terbiyesi her kulüp bütçesinin muayyeni bir kısmını amatör şubelere ayırmakla mükelleftir. Fakat birçok kulüplerin amatör şubeleri mevcut bile değildir. Birkaç büyük kulüp istisna edilirse diğerleri açık-tan açığa «Profesyonel futbol kulübüdür». Ama bunlar da her sıkıntıda Genel Müdürlüğün kapağına yüklenmekte ve çeşitli ifade tarzları ile sonuç olarak şu istekte birleşmektedir: «Bu teşkilât Türk sporuna yardım ve himaye için kurulmamış mı, böyle ise bize yardım etmeli...» O teşkilât da mülkünü tahsis etmekte, üç beş kuruş tediyeye kadar her derecede ve çeşitte yardımcı esirgemektedir. Ama aynı teşkilât, aynı spor kulübüne, «Ben sana yardım edeyim ama, sen bu malî sıkıntıya neden düştün, yaptığın ödemeler, burs kanun ve nizamla, senin kendi tüzüğüne uygun mu? Getir hesaplarını göreyim...» diyememektedir.

Şu örneği derhal verelim ki: Bir yıl önceki futbol maçları hâsılatından aldığı hisse 200 bin liradan biraz fazla olan bir İstanbul kulübü 1961 yılı transfer sezonunda futbolcularına ödünüsü veya ödennemisi olarak 300 bin lira civarında bir transfer bedeli tahsis etmiştir. Bu sadece transfer bedelidir. Ayrıca futbolcuların masaları ödenecek, antrenör-lere, menacerlere, kapıcılara, malzemecilere ve daha adları geçmeyen çeşitli «idareci-lere» ücretler verilecektir. Bu kulübe, her kulübe olduğu gibi, yardım edilmiş ve «bu masraflı hangi akla hizmet etmek için yaptım» denilmemiştir.

Bu murakabeyi o kulüp Genel Müdürlüğe tanımadığı gibi, aynı kulübün —cemiyetler kanununa göre kurulmuş bir dernek olan kulübün— kongresinde de buna benzer bir sual sormak âdet olmamıştır. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün futbol kulüplerinde durum aynıdır.

Bütün bundardan başka maliye uzman-ları profesyonel futbolcuların transfer be-dellerinin vergiye tâbi olması lazım geldiğini söyleyince ortak karışmakta ve bu verginin geciktirilmesi için ilgili Bakanlıkların eşikleri gündürülmüştür. Ve bu vergi spor işlerini yürütmekle görevli bakanın delâleti ile «affedilmek» yoluna bile girmiştir.

Türkiyede profesyonel futbolcusu olan kulüpler işte böyle bir acubedir. Hiçbir şeye benzemez.

Gün olur idareciler şikâyetle başlar, profesyonel futbolcunun idarecisi amatör olursa böyle olur, derler. Gün olur, futbolcular açıklayıverir, onlar bizden daha fazla kazanıyor, hesap soran kim? derler... Gün olur hepsi birden, basında buldukları yardımcı-larla birlikte bağırırlar, Spor-Toto hasılatı neden bize tahsis edilmiyor? derler...

Pekiylisi, buna bir çare bulmak imkânı yok mudur? Kulüplerin birer Şirket olması bunu halledemeyecek midir?

Derhal açıklayalım ki bunu düşünenler de fazla iyimserdir.

Kulüplerin Şirket haline gelmesi Türkiyede futbol piyasasını allak bullak edecek, birçok kulüpler hattâ bazı yarım asur-luk teşekküller bu kargaşalığa ve yeni ni-zama uyamayıp yıkılıp gideceklerdir.

Çünkü, o zaman Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün kanuna uygun olan ve olmayan her türlü yardımı kesiliverecektir. O zaman profesyonel futbolcu veya kulüp

ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün münasebeti, özel bir tiyatro topluluğu ile Millî Eğitim Bakanlığı arasındaki münasebetten ileri gidemez. Eğer bir gün aslında ticarî bir şirket olan Profesyonel bir futbol kulübü Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne veya onun bölge başkanlıklarından birine ait bir spor tesisinde müsabaka yapmak isterse Genel Müdürlüğün bu tesisi, Spor Sarayını bir rövü trupuna kiralayan Belediyeden daha ucuza kiralaması bahis konusu olamayacaktır. O zaman bu teşekkülün yaptığı her ödeme veya kaydettiği her gelir mutlaka bir vergi matrahı olacak ve devlet bu parayı göz kırpmadan almağa mecbur olacaktır. Gelir bütçütün düşecek, maç ücretlerini arttırmak isteyenlerin karşısına Belediyeler çıkacak, eğer Belediyeler buna razı olursa, Sinema ve Tiyatro sahipleri «Bize deeee...» diye ayaklanacaklardır.

Bu fırtınaya hiçbir spor kulübü dayanamaz... Ancak kendisinde «müesses» hüviyeti görenler yeni hayat şartlarına uyabilirler. Ama bunlar kaç tanedir? Bu konuda en ön plânda görülen Galatasaray bile daha bir iki yıl önce murakıplarını verdiği rapordaki «idare heyeti şu kadar borç yapmış, buna tüzük karşısında hakkı yoktur» sözünü kulağının arkasına atmış bir teşekküldür. O, böyle olduktan sonra ötekilerin hali ne olabilir?

Evet spor kulüpleri ticaret şirketi haline gelirse spor işlerinin düzelivereceğini sananlar ütopyisttir. Ama Türkiye'de topyekûn gençliğin spor yapmasını temin etmekle görevli, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünü profesyonel trupların tecavüzünden kurtarmak için başka hiçbir çare yoktur.

O kadar ki, Spor-Toto hasılatından bile profesyonel kulüplerin tek kuruş alması hak olmayacaktır. Ancak, her ticarî şirket gibi bunlar da Spor-Toto idaresi ile anlaşma yapıp isimlerinin kullanılmasını karşılığında şu veya bu ücreti —dikkat edilsin «ücreti» isteyebileceklerdir. Ama Spor-Toto hasılatı ile yapılmış herhangi bir tesis adımları mı at cambarlarının veya buz rövü-lerinin ödeyeceği kirayı ödeyeceklerdir.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1961 sayılı kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeğe ancak profesyonellerin tecavüzünden kurtarıldıktan sonra başlayabilecektir. Çünkü Türkiye'de profesyonelliğin resmen kabulünden evvel de gizli profesyoneller aynı tecavüzde bulunmakta idiler.

Profesyoneller ne şekil ve şart altında olursa olsun bütçesi vatandaş tarafından temin edilen Genel Müdürlüğün görevi çerçevesinden çıkarılmalıdır. Bu, elbette o Genel Müdürlüğün rahmetli bir Genel Müdürü zamanında olduğu gibi bazı müesseseler memur ve işçilerinin arsallara çıkıp jimnastik yapmağa mecbur tutulması demek değildir.

Köylerdeki güreş kulüpleri, ilçe merkezlerindeki basketbol, voleybol sahaları ve atletizm pistleri, bütün illerde hattâ büyükçe ilçelerde etrafı birkaç yüz kişiden on-onbeş bin kişiye kadar seyirci alabilen futbol sahaları... Bölge kulüpleri, köylere kadar nüfuz edip Türk çocuğuna sporun zevkini aşılayabilecek antrenörler... Silâhlı kuvvetler ve Millî Eğitim ile işbirliği yaparak eğitim seferberliği kadar önemli olan bir «spor seferberliğini» yapabilmek...

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü işte bunları yapacaktır. Ama şu köyden, bu ilçeden, o ilden yetiyecek memleket çapında kabiliyetlere imkân hazırlamak da o zaman bir görev olacaktır.

Heyhat!.. Bu Türkiye o Türkiyedir ki, daha birkaç hafta önce yeni bir Beden Terbiyesi Genel Müdürü adı geçtiği zaman bugün profesyonel futbolcularından başka hiçbir işte adı geçmeyen, milyonluk bütçesinden amatörlerle ayrılan 70-80 bin lirayı bile çok gören bir kulübün idare heyeti üyesi olan eski bir profesyonel futbolcu ileri sürülmüştür. Ve eğer bu görevi kendisi reddetmese belki de bugün Beden Terbiyesi Genel Müdürü «eski bir profesyonel futbolcu» olacaktır.

Fakat dünya dönmekte ve Türkiye'de başka alanlarda olduğu gibi sporda da vatandaş hakettiği ilgiyi görmeğe hazırlanmaktadır.

DÜNYA GÖRÜŞÜ

VATANDAŞ

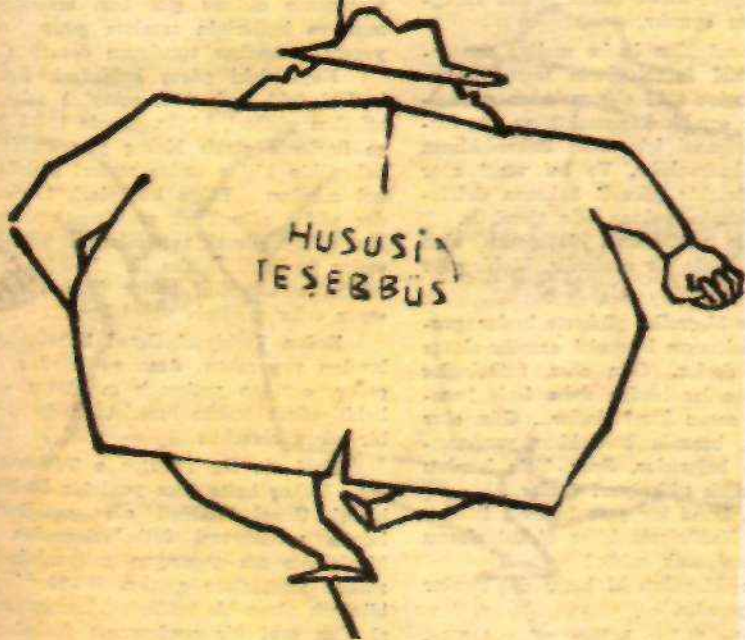
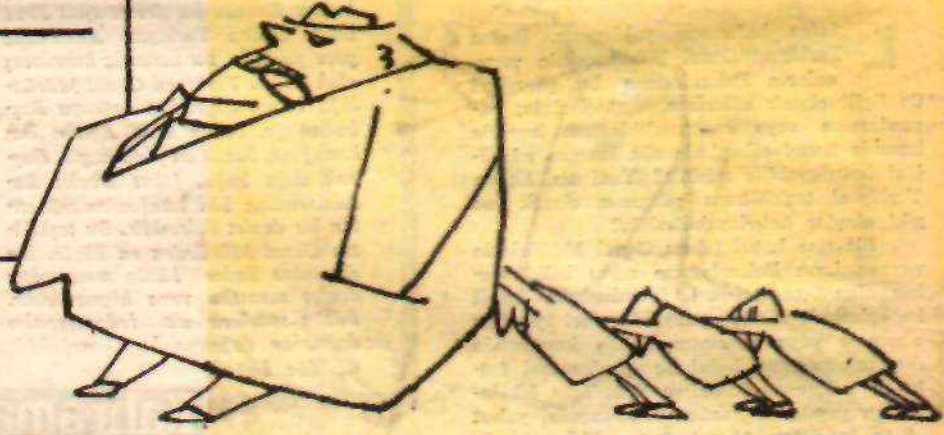
TÜCCAR

TONGUC

TÜRKİYE

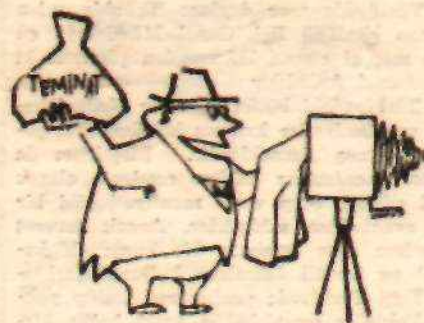
1962

SOSYAL DAYANIŞMA

BİR İPTE İKİ CANBAZ

TUN.

-LÜTFEN GÜLÜMSEYİNİZ